בית יעקב

ליטעראַרישע שריפֿט פֿאַר שול און היים

דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און ארגאַניזאַציעס בנות־אגודת־ישראל אין פוילן

רעדאַקטירט דורך א״ג פרידנזאָן

ב״ה, לאָדזש־קראָקע־וואַרשע. | נומער 105 | צענטער יאָרגאַנג | סיון תרצ״ג

תוכן:

יל״א — פאַר די הייליקייט פון ארץ־ישראל. בנימין מינץ — פאַר מיין אָפּפאָר קיין ארץ־ישראל. הרב שמואל דוד לאַסקי — די באַנקראָטירטע קולטור. הרב ד״ר פנחס הכהן — שבועות — יידישער נאַציאָנאַליזם. אליעזר שינדלער — תורה־ווערטער פון מעזריטשער מגיד. שרה שענירער — נעשה ונשמע. ד״ר מ. עליאש — צו אונדזער יוגנט. ברײַנדל קלעפּפיש — חלום־קראָקע. העשיל קדעפּפיש — יאָ, מיר האָבן אַנדער בלוט! שמואל נאַדלער — אַ מעשה נוראָ. אלימלך שטייער — שבועות (ליד). שפ״ו — דאָס שפּיגעלע. ז. שאַכנאָוויטש — מיט אַ פאַרקלעמט האַרץ.

בנות־בלעטער

קריטיק איז געזונט! בילאַ צ. גראָס — אַ פאָר באַמערקונגען וועגן ״בנות״. שרה אייכנבוים — לאָמיר זיך דורכשמועסן. ישראל עמיאַט — שרה פייגאַ נעמצאָוויטש. וועגן סערטיפיקאַטן. צו אַלע בנות־פירערנס. וועגן תרומת־חברה. ידיעות און מודעות.

פאַר דער הייליקייט פון ארץ־ישראל

דער עלטערער דור גידענקט נאָך גוט וואָסער אָרט אָרץ־ישׂראל האָט פאַרנומען בײַם יידישן קינד. דאָס חדר־קינד האָט קיין אָרץ־ישׂראל־מאַפּע קיינמאָל פאַר די אויגן נישט גיזעען. ס׳האָט אויך נישט באַזיצט קיין קאָלעקציע פון א״י־קאַרטן.

און דאָך, זענען ירושלים, בית־אל, באר שבע, חברון אא״וו גיוועען פאַר אים לעבעדיקע בילדער. דער לעבנס־שטייגער. מענטשן און שטעט פונים אַמאָליקן אָרץ־ישׂראל איז דעם קינד גיוועען היימישער ווי דאָס [illegible] דער לימוד פון חומש מיט רש״י האָט בײַם *קינד פאַרוואַנדלט אָרץ־ישׂראל אין ממשותדיקייט, אר״י איז נישט גיוועען בלויז דאָס פאַנטאַסטישע וואונדער־לאַנד, וואָס רייצט אַזוי דעם קינד אין די לעגענדאַרע דערציילונגען. אר״י איז פאַר אים גיוועען אַ ממשותדיקער ענין, אַ קאָנקרעטע זאַך, וואָס פאַרנעמט אַן־אָרט אינים טעגלעכן לעבן.

אבער נישט בלויז דער מוח פונים קינד, דער אוצר הידיעות, דער גידאַנקען־אַפּאַראַט איז גיוועען פאַרנומען מיט אר״י, אויך דאָס קינדערישע הערצל, דאָס קליינע גיפילס־מאַטעריאַל האָט פולסירט מיט דער קראַפט פונים אר״י מאָמענט. אויב ר׳ יהודא הלוי האָט אַזוי שאַרף קריטיקירט די גלייכגילטיקייט פון יידן צו אר״י, און פאַרגליכן זייער תפלה כצפצוף הזרזר, איז עס זיכער נישט גיוועען גיזאָגט בנוגע דעם יידישן קינד. די קינדערישע נשמה איז גיוועען אין גאַנצן פאַרשלונגען פונים אר״י ריח. ס׳האָט גיאָטעמט מיט דער אר״י לופט. אר״י האָט פאַרן קינד גילעבט מיט דער גאַנצער פראַכט און שיינקייט. בײַ אים האָט זיך אַנטוויקלט ריינע און ערלעכע בענקשאַפט צו אר״י. ס׳איז גיוואָרן זײַן חלום און זײַן טרייסט. ס׳האָט ממש גיצאַפּלט פאַר אר״י.

ווער גידענקט דאָס נישט, וואָסערן אײַנדרוק ס׳האָט גימאַכט אויפן יידישן קינד דער אָנקומענדיקער אָרץ־ישׂראל ייד, דער אר״י משולח! וואָסער אָנגילייגטער גאַסט איז ער עס גיוועען אין דער יידישער שטוב! וואָסער ליבע און פיעטעט האָבן פאַר אים גיהאַט די קינדער! ווי צוגישמידט איז מען גיזעסן צו די ערטער און גישלונגען יעדעס וואָרט זײַנס וועגן אר״י.

צו יענער צײַט האָט מען פאַר תוצרת הארץ, פאַר אר״ידיקע אויסאַרבייטונגען נישט גידאַרפט אַגיטירן. אַן־אר״י בשמים־ביקסל איז גיוועען דאָס שענסטע צירונג פון דער שטוב. אַ סידורל מיט אר״י טעוועלעך, דאָס טײַערסטע חפץ פאַרן יידישן קינד. מיט איין וואָרט: אר״י איז גישטאַנען אינים צענטער פונים קינדס דענקען, פילן און חלומען.

ווי זעט עס אבער אויס הײַנט? ס׳רעדט זיך שוין נישט וועגן יידישן מיידל. בײַ איר איז אר״י פיל פרעמדער ווי עגיפּטן און מעסאָפּאָטאַמיע. נאָר אַפילו דאָס חדר־ייִנגל האָט נישט קיין באַציאונג צו אר״י. דער גאַנצער ענין איז פאַר אים אומקלאָר. ער ווייסט נישט, וואָס מע וויל פון אים. זאָל ער ליב האָבן אר״י אָדער נישט? פון איין זײַט הערט ער כסדר וועגן אר״י, דאָס גאַנצע לערנען איז אַדורכגיפלאָכטן מיטן גורל פון אר״י און די חיבה דערצו; פון דער אַנדערער זײַט פאַרשרײַט מען פאַר אים אר״י. מע רײַסט אים אָפּ פון יעדן לעבעדיקן קאָנטאַקט דערמיט. מע ווייזט אַרויס גלײַכגילטיקייט און טייל מאָל געגנערשאַפט צו אָרץ ישׂראל.

אײַ, וואָס וועט מען זאָגן: נישט קעגן אר״י, נאָר קעגן ציוניזם — דאָס איז פאַרן קינד שווער משיג צו זײַן, קינדער פאַרשטייען נישט קיין „אבער". פאַר קינדער מוז מען רעדן קלאָר. אַהין אָדער אַהער, יאָ אָדער ניין, אונדזער קינד הערט אבער היינט וועגן אר״י דווקא מיט אַן „אבער", אר״י איז זייער גוט און זייער טײַער — אבער... אַזאַ גידאַנקען־גאַנג איז פאַרן קינד שווער תופס צו זײַן.

קאָן דאָס אַזוי זיין? אָן גימאָלט זיין שלמותדיקער יידישער חינוך אָן אר״י? שוין אָפּגירעט דערפון, וואָס אונדזערע קינדער גיוויינען זיך אַזוי נאָך אָפּ צו טון עפּיס פאַר ישוב אָרץ־ישׂראל גופא, פאַרלירן זיי דאָך דערצו אַ קערנדיקן טייל אין זייער וועלט־השקפה, אַ גיזונטן יסוד אין זייער חינוך. צי איז עס דענקבאַר אויסצוהעמערן אַ יידיש האַרץ אָן דעם אר״י פינטל? צי איז מעגלעך אויסצו־שמידן אַ יידישע גיזינונג אָן דעם אר״י־פייער? בלויז ירושלים און חברון פון אַמאָל — אָן לעבעדיק שייכות אינים הײַנט — מוזן דאָך בלייבן פוסטע ווערטער, בלייכע זכרונות. פאַרן קינד פונים פריערדיקן דור איז דאָך חומש־אָרץ־ישׂראל מיטן ממשותדיקן אר״י, גיוועזן אין ענגסטן קאָנטאַקט.

דעם היינטיקן קינד פון רעליגיעזע עלטערן פעלט דאָס. זענען מיר דערין אַליין שולדיק? טראָגן נאָר מיר דאָס אחריות דערפאַר?

זײַער פיל האָט אונדז גיקאָסט דער ציוניסטישער טעות... אָן אַ שיעור צרות זענען מיר צוליב דעם אויסגישטאַנען, שרעקלעכער ברודער־האַס האָט זיך צעוואַקסן, אַ גרויסער טייל פון דער רעליגיעזער יוגנט איז דאַדורך גיוואָרן פאַרפירט. די טויערן פון אר״י האָט מען פאַרן רעליגיעזן ייד פאַרשפּאַרט. צו דעם אַלים איז אבער נאָך פיל גרעסער דער צער, וואָס איז בײַ אונדזער רעליגיעזער יוגנט אָפּגישוואַכט גיוואָרן די חיבת אר״י. צוליבן ציוניזם —

הארכיון היהודי

הודפס מתוך הארכיון היהודי

דאס דארף אונדז צומיינסט וויי טון.

ביי יעדער דעמאנסטראציע פאר אר״י. ביי יעדער עפנטלעכער אקציע, וואס איז גיווארן פון דער ציוניסטישער זייט פראקלאמירט און האט פארהילכט די יידישע גאס, זענען מיר גיוועזן גיצווינגען אונדזערע קינדער צוריקצוהאלטן, אפצושוואכן ביי זיי דעם אינטערעס. אזוי א גאך איז — אן אונדזער שולד — ביי זיי מטושטש גיווארן דאס גיפיל פאר אר״י.

קיין שום דערקלערונגען, קיין שום אויסטייטשונגען האבן דא נישט גיקאנט העלפן. מ׳האט גימוזט זאגן קלאר: יא אר״י אדער נישט. האבן טאקע אונדזערע קינדער טראץ אונדזער פירוש און דערקלערונג נאר דערהערט דעם „נישט״. און גיברענגט דערצו האט טאקע נישט עפיס אנדערש, ווי דער ציוניזם. מ׳האט צוגירויבט ביי אונדז דאס הייליקסטע און טייערסטע פאר אונדזער הארץ.

קאן מען אבער זיין דערצו גלייכגילטיק? קאן מען דערלאזן אזא בלייז אין דער יידישער דערציאונג, בפרט אין דער דערציאונג פון דער יידישער פרויען־יוגנט, וואס גרופירט זיך אין דער ב״י באוועגונג?

דאס ב״י שול־וועזן, וואס האט זיך גישטעלט דעם ציל פון געבן א קאנסעקווענטע, שלמותדיקע יידישער דערציאונג, קאן נישט אויף דעם מוותר זיין, טאר נישט דערלאזן קיין האלבקייט און דעפעקטן.

אונדזערע דערציער און לערערשאפט האבן דעריבער די אויפגאבע צו זוכן די וועגן און מיטלען, ווי אזוי דעם דאזיקן בלייז אינים חינוך אויסצופילן. מע מוז ארויסרופן ביי אונדזערע קינדער דעם אינטערעס פאר אר״י. דאס אר״י פון אמאל מיט אר״י פון היינט מוזן ביי אונדזערע קינדער זיין ענג פארבינדן. דאס קינד קאן מען נישט שפייזן מיט נעגאציע, מיט פארנייגונג, מיט קאמף. דא מוז קומען א פאזיטיוו ווארט, א שטארקער טאן, א פעסטער יא! די באנייאונג, דאס פאזיטיווע ווארט דארף ווערן אזוי פארמולירט, אז דער היסטארישער טעות, דער אר״י דערזאץ, דער ציוניזם, זאל ממילא זיין אויסגישלאסן.

אין אונדזערע שולן דארף גיווארפן ווערן די לאזונג:

למען קדושת הארץ — פאר דער הייליקייט פון ארץ ישראל!

שוין ביים לימוד פון חומש, גישיכטע, תפלה, אא״וו מוז מען שטארק פלעגן דעם אינטערעס פאר קדושת אר״י. אר״י מוז שטענדיק באגלייט זיין מיטן ירושלים של מעלה, מיטן הייליקן צענטער, מיטן ביהמ״ק. מיט דער קדושה פונים לאנד, פונים לעבן פון די מענטשן. נישט נאר, וואס מע טאר נישט מחלל זיין חלילה אר״י, דארף גילערנט ווערן, נאר בעיקר, וואס מע דארף עס מקדש צו זיין מיטן גאנצן יכולת. עס קאנען אנטשטיין פול פלענער, וואס זאלן הייבן דעם תכלית פון מקדש צו זיין היינט ממש דאס ארץ ישראל לעבן.

סיי פעדאגאגיש און סיי פראקטיש, קאן פיל גיטון ווערן. אפגיזעען פונים פראקטישן נוצן. וואס אזא ארבעט קאן ברענגען פאר ישוב אר״י, איז לאין ערך גרעסער דערמיט דער גיווין פאר אן־עכט יידישלעכער דערציאונג צו אר״י גירייניקט פונים ציוניסטישן גיפט מיטן רוף „למען קדושת הארץ״.

מיט אונדזער יחס צו פראקטישער ישוב־ארבעט וועלן אזוי אנאך נישט האבן קיין ארט די ציוניסטישע איינפלוסן און טענדענצן פון „ונהיה ככל הגוים בית ישראל״ און עס וועט בע״ה ווערן פארווירקלעכט וואס איז אויסגידרוקט אינים פסוק: ויקראו להם עם הקדש גאולי השם ולך יקרא דרושה עיר לא נעזבה.

יל״א

פאר מיין פארן קיין ארץ ישראל

פון בנימין מינץ

צוועלף יאר שוין, ווי איך ווארט אויף דער יעצטיקער מינוט. אין א שעה ארום גייט אוועק דער צוג, וואס וועט מיך פירן אין הייליקן לאנד.

איך האב גימיינט, אז מיט מער שמחה וועט זיך ביי מיר אויסצייכענען די דאזיקע מינוט. גימיינט, אז א חדווה, ווי עס דארף באמת זיין, וועט אויספולן מיין גאנץ וועזן.

אבער אנדערש זעט עס אויס. אן־אומעט פילט מיין הארץ. עפיס רייסט זיך אין מיין נשמה.

איך בין היינט גיגאנגען אין גאס. מענטשן האבן מיר גישטעקט „פאר־גיזונטס״, האבן גישאקלט מיט מיין האנט און זייערע אויגן האבן אויף מיר גיקוקט, מיט אזוי פיל גיבעט, מיט אזוי פיל קנאה, מיט אזוי פיל בענקשאפט.

איך האב מיך גישעמט און מיין פנים אפגיקערט. נישט גיקוקט זיי גלייך אין די אויגן. צי מעג איך? מעג איך פארן?

און אזוי פיל מענטשן מיינען, אז איך וועל עפיס אויפטון. לייגן אויף מיר ארויף האפנונגען. איבערהויפט די יוגנט. און איך? איך ווייס דאך, אז עס ווענדט זיך נישט בלויז אין מיר, איך ווייס דאך, אז בעזרת השי״ת, ווענדט זיך עס א סך אין מיינע שולחים, אין די ארטאדאקסישע מאסן. אין התלהבות און מעשים פון דער ארטאדאקסישער יוגנט.

יארן לאנג האבן די ארטאדאקסישע מאסן גישוויגן. די יוגנט האט זיך נישט וויסן גימאכט וואס נוגע ארץ־ישראל. און פלוצלונג: מע רייסט אין וועלטן: סערטיפיקאטן!

אבער מע דארף דאך גידענקען איין זאך. ארץ־ישראל איז נישט קיין שעה־זאך. איז נישט קיין פייער־ווערק, וואס בליצט אויף און גייט אויס.

ארץ־ישראל איז אן־אייביקער הייליקער פלאם וואס מע דארף היטן. היטן.

מיט א קנאפ יאר צוריק, האט די אגודה־צענטראלע ביי אגודת ישראל אין פוילן באנייט איר ארבעט פארן קרן הישוב אין ארץ־ישראל. די ארבעט ווערט פארט־גיזעצט מיט אלע כוחות. אבער די מאסן דארפן דאך צוהעלפן, די יוגנט דארף האבן צוטרוי. אויב זיי וועלן געבן די מעגלעכקייט, וועט מען טון. אלץ ווענדט זיך אין פאלק גופא.

די יוגנט טאר נישט אוועט שטעלן דעם גאנצן טראפ אויף דעם ענין סערטיפי־קאטן. דאס קומט שפעטער. און זיכער, ווען מען וועט דערצו זיין ראוי. מע דארף זיך דערויף פארדינען.

מיט וואס האט די ארטאדאקסישע יוגנט זיך שוין פארדינט גימאכט פאר ארץ־ישראל? מיט וואס, פרעג איך, דאכט זיך אז קיין איינציקער, ווי טרויעריק עס זאל דאס נישט זיין, וועט מיר נישט קאנען ענטפערן פאזיטיוו.

די ארבעט פאר ס(ער)טיפיקאטן ווערט פארטגיזעצט מיט דער גאנצער קראפט. אבער מיר מוזן דאך זעען מעשים פון דער יוגנט.

מע רעט אזויפיל וועגן הכשרה, אבער אונטער הכשרה דארף נישט פארשטאנען ווערן בלויז די חומריותדיקע. מע דארף אויך האבן א גייסטיקע הכשרה. מע דארף וויסן וואס ארץ־ישראל איז און דארף זיין פאר אונדז יידן. וואס ארץ־ישראל באטייט פארן יידישן פאלק לויט דער תורה. מע דארף ארץ־ישראל ליב באקומען מיטן גאנצן הארץ. מע דארף וועלן פארן קיין ארץ־ישראל, נישט נאר אנטלויפן פון גלות. ארץ־ישראל אן נשמה, אן הארץ און אן תורה איז גארנישט ווערט.

מיר ווילן נישט ווערן קיין באזיצער פון א קליין לענדל אין אזיע, וואס חומריותדיק האט עס נישט קיין גרעסערע באדייטונג ווי איינס פון די באלקאן־לענדלעך. מיר זענען נישט קיין באלקאן־פאלק. מיר זענען דאס גרויסע יידישע פאלק. ג־טס פאלק. ארץ־ישראל מיט דער תורה איז דער צענטער פון דער וועלט.

מיר וועלן די סערטיפיקאטן באשטימט באקומען, ווען עס וועט גיין א גישלאסינים פראנט פון דער ארטאדאקסישער יוגנט, פאר דער ארץ־ישראל זאך.

וואס שייך פראקטישע ארבעט פאר בנות. די ארגאניזאציע מוז מער דיסציפלינירט ווערן. די צענטראלע פון בנות אין לאדזש שטייט אין נאנטן קאנטאקט מיטן „קרן הישוב״ דירעקטאריום.

קיין פערמיס פאר בנות קאן מען דערווייל צוליב פארשידענע טעמים נישט מאכן. פאר דאס קאן מען אבער ארגאניזירן ארבעטס־קאאפעראטיוון אין אלע שטעט, וואס זאלן מכשיר זיין די ווייבלעכע יוגנט צו ארבעט. צוגיוואוינען זיי צו א פשוט ערלעך יידיש לעבן.

הארכיון היהודי

א טראפ מוז ווערן אוועקגישטעלט אויף דער גייסטיקער הכשרה. דאס איז זייער וויכטיק. מע דארף גרינדן פעסט־דיסציפלינירטע קרייזן, פון די וואס האלטן ביי טון פאר ארץ־ישראל. די בנות־צענטראלע, דער קרן הישוב, וועט אלע דינען מיט אנווייזונגען. איבערהויפט וואס שייך, די קאאפעראטיוון, זאל מען אבער נאר זען איניציאטיוו, רירעוודיקייט ביי די בנות. נישט אראפ לאזן די הענט און גארנישט טון. נאר ארבעטן. ארבעטן, דארף זיין אינדזער דעוויז.

אי״ה וועל איך פון ארץ־ישראל אויס שטיין אין נאנטן קאנטאקט מיט דער בנות צענטראלע, מיט דער רעדאקציע „בית יעקב״. אלימין וועט מען ענטפערן און לויט דער מעגלעכקייט דינען מיט ראט און טאט.

דער עיקר: נישט ליידיק גיין! לאמיר פאראייניקט ארבעטן מיט דער גאנצער מסירות־הנפש פאר א הייליק תורה־טריי ארץ־ישראל. זאלן אונדז נישט אפשרעקן צייטווייליקע נישט־נצחונות. דאס יידישע פאלק איז גיוואוינט צו האבן גידולד און אויסדויער. זיכער ווען מיר וועלן באמת מיינען ארץ־ישראל וועט אונדז השי״ת העלפן און מיר וועלן זיין די זיגער.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

שמואל דוד לאַסקי

אבד"ק סאמפאלנא

די באַנקראַטירטע קולטור

ד' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן וכו' וכתיב ד' מתימן יבא, מאי בעי בשעיר מאי בעי בפארן, א"ר יוחנן מלמד שהחזיר הקב"ה את התורה על כל האומות ולא קבלוה עד שבא אצל ישראל וקבלוה. — עס שטייט: ג—ט איז גיקומין פון סִינַי, ער האט אויפגישטראַלט פון שֵׂעִיר. ער איז דערשינין פון פָּארָן. און נאך שטייט: ג—ט קומט פון תֵּימָן, וואָס האט ער גיטון אין שֵׂעִיר, וואָס האט ער גיטון אין פָּארָן, נאר דאָס לערנט, אַז הקב"ה האט אַרום גיטראָגן די תורה צו אַלע אומות און זיי האבן זי נישט גיוואלט אָננעמין, ביז ער איז גיקומין צו די יידן און זיי האבן זי אָנגינומין (ע"ז ב').

די גאַנצע וועלט איז אויפגיטרייסלט גיווארן פון די לעצטע גישעֶענישן אין דייטשלאַנד, עס איז גישעֶען דאָס אומגלויבלעכע, דאָס עֶרשטע קולטור פאלק אין אייראפּע איז מיט אַמאָל פאַרוואַנדלט גיווארן אין אַ ווילדער באַרבאַרישער מַחנה, וואָס האט ברוטאַל איבערגיריסן אַלע הומאַניטאַרע צוימין פון דעם קולטור מענש, און ווי אַ צעיושיטע סטאַדע פון רויב־חַיות זיך אַ לאָז גיטון אויף דער אומשולדיקער יידישער באַפעלקערונג. דאָס פאלק פון „דיכטער און פילאָזאפן" האט זיך פּלוצלונג אַרויסגיוויזן אַלס דאָס פאלק פון גרויזאַמקייט און טיראַניי, און האט זיך אויסגישטעלט אַ מאראַל־צייגניש, נישט פון אייראפּעֶאישן נאר פון אפריקאַנישן מיטלאַלטער.

די עפנטלעכע מיינונג פון דער וועלט און דערונטער אויך די יידישע, האט לכתחלה אָנגינומין אַן־אָפוואַרטנדע שטעלונג. מ'האט גימיינט, אַז מ'האט דאָ צו טון נאר מיט אַ מאמינטאַלן אויפברויז, מיט אַ פאַראיבערגייענדער נִצָחוֹן־שִׁכּרות, אַז דאָס איז נישט מעֶר ווי אַ צופעליקע סטיכיע, וואָס וועט זיך אָפּשטעלן פון זיך אַליין, און באַהערשט ווערן דורך דעם מענטשלעכן פאַראַנטוואָרטלעכקייט־גיפיל. אבער עס האט זיך אַרויסגיוויזן, אַז דאָס איז אַ טָעוּת, אַז מיר האבן דאָ צו טון נישט מיט קיין פאַראיבערגייענדער סטיכיע, נאר מיט אַ טיפער „איבערצייגונג" מישטיינס גיזאָגט, מיט אַ פערמאַנענטן פּסיכאָז, וואָס האט זיך איינגיגעסן אין בלוט און פלייש פון דער „נאָבעלער" גערמאַנישער ראַסע און באַקומט זיין אויסדרוק אין אַ פּראַקטישן „סיסטעֶם" אַדורכגיטראַכט און גינוי באַארבייט מיט דער גאַנצער „דויטשער פינקטלעכקייט", שִׂנאת יִשׂרָאֵל איז גיווארן די טרייב־קראַפט פון גאַנצן דייטשן מלוכה־אַפּאראַט און דער הויפּט־געֶגנשטאַנד פון גאַנצן דייטשן דענקין. די אונטערדריקונג פונים יידנטום איז גיווארן דער „הויכער" ציל פון די „אײדעלע בלאָנד־האָריקע קעפּ און אַכזָריותדיקע מארדן פון אומשולדיקע מענטשן," זענען גיווארן די טוגנט פון עֶרשטן קולטור פאלק אין אייראפּע.

און עס שטייט אַ וועלט און שטוינט, ווי איז עס מעֶגלעך אַז אַזאַ הויך קולטור פאלק זאל אַזוי טיף זינקין? ווי איז דאָס מעגלעך אַז אַלע עטישע דערגרייכונגין פון דער קולטורעֶלער מענטשהייט זאלן מיט אַמאָל אָפּגיווישט ווערן דורך אַ פאלק וואָס האט אַליין אַזוי פיל בייגיטראָגן צו דער קולטור? ווי אַזוי איז דאָס מעֶגלעך אַז דאָס פאלק וואָס איז דערצויגן גיווארן אין גייסט פון דעם פרינציפּ פון „אַכטונג דעם זיטטענגיזעטצעס" זאל פּלוצלונג אַזוי וואולגאַר שענדן אט דאָס גיזעץ?

פּסיכאָלאָגיש גינומין, איז דאָס אבער גאָר קיין פֶּלא נישט, ווייל עס איז אַ פעסטגישטעלטער אֶמת אַז „עס איז נישטאָ אין שֵׂכל דאָס וואָס איז נישטאָ אין גיפיל", אַז דאָס גיפיל פון מענטש, ד"ה די באַפרידיקונג פון דעם אייגינים באַגעֶר, ווירקט אומגיהויער אויף דער איינשטעלונג פון שֵׂכל, דער שֵׂכל ווערט שטענדיק באַאיינפלוסט פון אייגינים דראַנג און דערפירט צו אַזעלכע מסקנות וואָס אַנטשפּרעכן דעם אייגינים פאַרלאַנג.

דער קאָנטאַקט צווישן מוח און האַרץ איז אַזוי שטאַרק, אַז דער מוח מוז דורך פאַרשיידינע אומוועֶגן סאַנקציאָנירן די גיזעץ־פּראָיעקטן, וואָס ווערן אים דורך דעם האַרץ דערלאַנגט. און ער איז קיינמאָל נישט בכוח צו לייגן זיין שטאַרקן „ווע(ט)א" אויף דעם אינערלעכן דראַנג. ער זוכט זיך תָּמיד פאַרשיידינע הינטערוועֶגן צו דעם דערהאַלטן דעם נאַטירלעכן קאָנטאַקט מיט דעם האַרץ־באַגעֶר.. דאָס פילט דאך יעֶדער ביי וועלכע נגיעה עס זאל נישט זיין, ווי זי פאַרקרומט דעם שֵׂכל און האַמיוועט זיין נאָרמאַלע פונקציע.. און עס איז אַ טָעוּת צו מיינין, אַז דאָס איז שייך נאר ביי קליינע אדער פּערזעֶנלעכע נגיעות, די טֶבע גייט אָן אין גאַנצן פאַרנעֶם אויך ביי די ווייכטיקסטע פּראָבלעֶמין און נישט בלויז ביי יחידים, נאר אויך ביים גאַנצן כּלל ווען ער ווערט באַהערשט דורך אַ גימיינזאַמער נגיעה.

אויף אַזאַ אופן זענין גישאַפן גיווארן אַלע אַלטע און נייע עֲבוֹדה־זָרוֹת, וועלכע דער שטויס פון באַגעֶר האט אַרויסגירוקט אויף דער אויבערפלאַך, זיי גיטריבן אין דער ספערע פון פאַרנונפט, ווי זיי האבן באַקומין זייער אָפּראָבאַט און אין קולטן פאַרוואַנדלט גיווארן. עס איז דאך אַ פעסטגישטעלטע זאַך, אַז די אַלטע פעלקער האבן גישאַפן זייערע עבודה־זרות אין אַזאַ פארים וואָס זאל אַנטשפּרעכן זייערע פּסיכישע, פיזישע און געאָגראַפישע אייגנשאַפטן. דער אייגינער כּלל איז אויך נוהג ביי אַלערליי מאָדערנע עבודה־זרות ביז דעם היינטיקן טאָג, וועלכע זענין אַ פּועל־יוצא פון דעם באַגעֶר מיט אַ כּלומרשט ראַציאָנעֶלע לעגאַליזאַציע. ופרעה חולם והנה עומד על היאור (דער יאור־נילוס איז גיוועֶן אַ מצרישער אָפּגאָט) דערקלעֶרן די חז"ל אין מדרש „די צַדִיקים שטייען אונטער זייער ג—ט, אבער די רשָעִים שטייען איבער זייערע געטער". די רשָעים פּראָדוצירן זייערע געטער. פאַרמירן זיי לויט זייער ווילן און גישמאַק, אבער די צדיקים אונטערליגן זייער ג—ט אַלס שעפער און באַפעלער.

צו פאַרהיטן דעם מענטש פון עגאָאיסטישע עבודה־זרות, איז אויף קיין פאַל נישט גינוג דאָס בלויזע פּרעֶדיקן פון אַלטרואיזם, וואָס איז אָנגישפּאַרט אויף דעם שכל און גיפיל, ווייל די דאָזיקע צוויי לעֶבנס־פאַקטאָרן זענין אָרגאַנישע און אונטערליגן אַליין דעם עגאָאיזם. נישטאָ דער שֶׁקר אין דער וועלט וועלכן די פאַרנונפט זאל נישט קאָנין אונטער דעם עגאָאיסטישן איינפלוס מַכשיר זיין און אין אַן־אֶמת מאַנטל איינהילן. באַזייטיקן די גיפאַר פון עגאָאיזם מיט זיינע באַגלייט־דערשיינונגין קאָן נאר די ג—טלעכע תורה אַלס קאַטעגאָרישער אימפעראַטיוו, וואָס איז תָּמיד פאַר דעם מענטש פאַרפליכטנד, דאָס קריטעריום פון גוטס און שלעכטס, אֶמת און שֶׁקר, קאָן נישט ליגן אינים מענטשלעכן אָרגאַניזם נאר מוז דיקטירט ווערן פון הימלישן ווילן וואָס מוז גילטן אַלס אומבאַדינגטער צִיווי, און נאר אין דער תורה־עטיק קאָן דער מענטש גיפינין אַ זיכערן שוץ־פונקט קעֶגן דער עגאָאיסטישער גיפאַר. די תורה פון קאַטעגאָרישן און אַבסאָלוטן לא תִרצָח — אָן שום באַוואָרינישן און אָן שום אָנשפּאַר אויף דעם אייגינים איך האט קיין שום פאלק אין דער וועלט נישט גיוואלט מקבל זיין. קיין שום פאלק האט נישט גיהאַט — און האט נאך היינט אויך נישט — די אייגנשאַפט פון אַ גענצלעכער סוּבּאָרדינאַציע אונטער דעם ג—טלעכן וואָרט. קיין שום פאלק אין דער וועלט איז נישט גיוועֶן און איז נישט בכוח אויף אַזאַ בלינדער גיהאָרכזאַמקייט און אַבסאָלוטער הַכנָעָה לגַבי דעם ג—טלעכן באַפעֶל, ווי דאָס יידישע פאלק וואָס האט דעם תורה־אָנבאָט מיט אַזאַ פייערלעכן נַעשה ונִשמע אויפגינומין.

טא וואָס איז זשע די פֶּלא אַזוי גרויס, אַז די היטלער־חַיות האבן זיך פאַר אונדז באַוויזן אין זייער אמתן גישטאַלט. אויב מ'האט זיי אָנגיפולט מיט שִׂנאה צום ייד, מ'האט גירייצט זייער קִנאה־גיפיל און דאָס „איידעלע" יעקישע בלוט האט זיך אויפגיקאָכט, טא וואָס פאַר אַ ווערט האט דעמלט דאָס „זיטן־גיזעץ". צי איז דען דער גערמאַנישער „זשעני" נישט בכוח צו געֶבן דעם זיטן־גיזעץ זיין גיהעֶריקער „וויסנשאַפטלעכער אויפקלעֶרונג", אויב די יידישע ראַסע איז נישט באַקוועֶם פאַר דער „איידעלער" גערמאַנישער ראַסע פליסט דאך געוויס אין אירע אָדערן „מינדערווערטיקעס בלוט" און ממֵילא איז זי דאך נישט רָאוּי צו לעֶבן אויף דער גערמאַנישער עֶרד, און זי פאַרפּעסטיט מיט איר „פאַרגיפטנדן גייסט", נו, איז דען נאך דאָ וואָס מסופּק צו זיין אַז די „לאָגישע קאָנסעקווענץ" פון דער „וויסנשאַפטלעך באַגרינדיטער" ראַסן טעאָריע דאַרף זיין צו מארדן און שלאָגן יודן מיט דעם גרעסטן אַכזָריות. איז דען עפּיס אַ הֲוֹה אמינא אַז דאָס זאל זיין אין סתירה מיט דעם כּלל פון „אַכטונג דעם זיטטענגעזעטצעס", אַדרבא, דאָס אַדורכלאָזן אַ לעֶבידיקן מענטש דורך אַ ראָטאַציע מאַשין איז גאָר „אַ וויסנשאַפטלעכע" מיסיע און אַ גרויס פאַרדינסט לגַבי דעם גערמאַנישן פאָטערלאַנד. אָ, עס איז עפּיס פאַראַן אַן־אויסדרוק „הומאַניטעט", וואָס מע פלעֶגט אים ביז יעצט אַזוי אָפט באַנוצן. איז דאך דאָס אויך אַ יידישע שאַפונג און איז פרעמד דעם „ריין" גערמאַנישן גייסט, טא דאַרף מען דאָס וואָרט שטרייכן. און פאַרברעֶנין אַלע הומאַנישע ביכער, עס איז נאָך אַפילו אַ ביסל אומבאַקוועֶם, מיט דער

הודפס מתוך הארכיון היהודי

עמוד 3 מתוך 20

ארכיון אסופות

נוצרישער רעליגיע, וואס איז באשאפן געווארן דורך א ייד און צאצקעט זיך אזוי פיל מיט דעם יידיש־הומאנישן תנ"ך, נאר מיט דער צייט וועט זיך די „נאצי פילאזאפיע" מיט דעם אויך אנ־עצה געבן. זי מאכט שוין שטימונג זיך צו באפרייען פון דעם איינפלוס פונים „ייד פון נצרת" און זאגט אן דאס שאפן פון א נאציאנאלער רעליגיע וואס זאל אנטשפרעכן דעם אלט־גערמאנישן גייסט.

קלארע דבורים, — דאס וואס קומט יעצט פאר אין דייטשלאנד איז פון פסיכאלא־גישן שטאנדפונקט גאר קיין אויסטערלישס נישט. דאס איז א נאטירלעכער פועל־יוצא פונים עגאאיסטישן שאוויניזם, וואס איז לעצטנס אזוי שטארק אויפגיבלאזן געווארן און האט סוף כל סוף גימוזט פון די דייטשע מוחות באקומען זיין „ראציאנעלן" הכשר. קיין שום קולטור־צוים איז קיינמאל נישט בכוח געווען איינ־צו האלטן דעם עגאאיסטישן דראנג און דאס אייגינע האט גיקאנט פאסירן אויך ביי אנדערע פעלקער, אמת, אז צו דער מדרגה פון אזא מוראדיקער פארווילדונג וואס זאל אנטשטיין אין אזא שנעלן טעמפא און זיך אויסגיסן מיט אזא ברוטאלער צינישקייט, האט גיקאנט דערגרייכן נאר דאס „נאבעלע" גערמאנישע פאלק, וואס צייכנט זיך שטענדיק אויס מיט זיין „לאגישער" אכזריות און טפשותדיקן סאדיזם. אנדערע פעלקער וואס האבן נישט זוכה געווען, אז אין זייערע אדערן זאל פליסן „איידל" יעקיש בלוט. וואלטן עס אפשר נישט דערגרייכט אין אזא קורצער צייט און וואלטן עס אפשר נישט אויסגיפירט מיט אזא סיסטעמאטישקייט, דאס גיהער שוין צו דער „ספעציפיש־גערמאנישער באגאבטקייט", אבער דעם גופא פסיכאז וואלטן גימוזט אונטערליגן אפילו די איידלסטע פעלקער, עס וואלט אפשר ביי זיי גיפינין אנ־אנדערע פארים פון אויסדרוק. אבער די קולטורעלע עטיק וואלט קיינמאל נישט בכוח גיוועזן דעם אינסטינקטיוון שטוים איינצוהאלטן.

די דייטשע גישעענישן באשטעטיקן שוין צום וויפלטן מאל דעם באנקראט פון דער אייראפעאישער קולטור, זיי באווייזן קלאר און בולט ווי מאכטלאז און נישטיק ס'איז די קולטורעלע עטיק אקעגן דעם מענטשלעכן עגאאיזם און זיין כלומרשטן ראציאנאליזם. זיי באווייזן, אז די גאנצע קולטור מיט אלע אירע עטישע דערגרייכונגין זענין נישט מער ווי אויסערלעכע דעקאראציעס, וועלכע טוישן זיך לייכט לויט דער מאדע און באקוועמלעכקייט און א גרויזאמער מעמענטא דארף דאס זיין פאר אונדז, נישט צו באגיין דעם פעלער וועלכן עס איז באגאנגין דאס דייטשע יידנטום. נישט אנצושפארן זיך אין דעם קולטורעלן משענת קנה רצוץ. נאר זיך פעסט האלטן אין אונדזער אלטן און שטארקן עץ חיים. — די תורה הקדושה און אירע מוסר פרינציפן. זיך פארטיפן אין אירע דערהאבינע לערעס און זיך אונטערווארפן אירע אימפעראטיווע באפעלן. און זיך צו באפרייען פון דער גיפערלעכער עגאאיסטישער מחלה דורך דער אלטער יידישער אייגנשאפט פון נעשה ונשמע.

שבועות — יידישער נאציאנאליזם

פון הרב ד"ד פנחס הכהן

אין אונדזער הייס־קאכידיקע צייט, ווען די נאציאנאלע באוועגונגין אנטוויקלין זיך אומיטום מיט א שטורמישן כוח. און פון די ריינע נאציאנאלע יסודות האט זיך ביי די אומות העולם באוויזן אויפן לעבנסמארק די נאציאנאליסטישע תביעות, וואס האבן אין תוך גינומין גאר ווייניק שייכות צו אמתן נאציאנאלן — היינט איז באמת כדאי אויפצוזוכן די אלטע מקורות און פרואוון פון דארטן ארויס שעפן ריינע אפפרישנדע וואסערן פאר די היינטיקע צוהיצטע מוחות.

צי איז עס נישט וואונדערלעך, וואס די זכרונות וועגן דער גרויסער התגלות אלקות אויפן בארג סיני זענין פארבונדן מיטן נאמין פון א יתרו, א פרעמד־גיבוירינער, ווי מע רופט עס היינט אן.

צי האט מין דעמלט ביי קבלת התורה גיפרעגט וועגן דער אפשטאמונג? צי האט מין גיפרעגט וועגן דער שפראך? — ניין! ס'איז דעמלט קלאר גיוועזן דאס דער וואס ס'האט גימיינזאמע אינטערעסן און סימפאטיעס מיט די יידישע מאסן ווערט ממילא אירס א מיטגליד. נישט נאר קיין פשוטער מיטגליר נאר אפילו אויך „ליכטיקע אויגן" פאר דער גאציע (והיית לנו לעינים). יתרו האט גיוויזן ווי אזוי דאס פאלק צו ארגאניזירן און ווי אזוי צו באטראכטן די רעכט־פראגן פון ישראל.

אויך ביים בארג סיני איז גיוועזן א מאמענט פון נאציאנאלער אנשטרענגונג, פון דער שטארקסטער התגלות פון נאציאנאלן גייסט און פון דעסט וועגן זעען מיר ווי אומיטום ווערט אפגיגעבן כבוד דעם „כהן מדין" דעם קני און אזוי איז עס גיבליבן אויך אויף שפעטער: די „בני יתרו" האבן שטענדיק גילעבט בשלום מיט יידן און זייער גיטריישאפט צו די רעליגיעזע פארבינדונגין מיט די אבות און גיוויזן א מוסטער פארן גאנצן יידיש פאלק.

הונדערטער יארן זענען אוועק. ישראל הי' שורה על אדמתו תחת גפנו ותחת תאנתו. דאס יידישע פאלק איז גיקומין אין זיין לאנד. עס האט גילעבט גליקלעך און צופרידן. עס האט גיפירט א לעבן לויט די אלטע יידישע אידעאלן „יעדער אונטער זיין וויינשטאק און זיין פאלמין בוים". נישט נאך קיין עשירות און לוקסוס האבן זיי זיך נאך געיאגט, נאר א רואיק גימיטלעך לעבן מיט באשיידינער אויסקומיניש און דאס האבן זיי גיפונין אין ארץ־ישראל.

אבער אט איז גיקומין א הונגער־יאר און א רייכער ייד האט אויסגיוואנדערט פון זיין לאנד מיט ווייב און קינד, מיט זיין האב און גוטס אין א פרעמדער מדינה אריין. זיינע זין האבן חתונה גיהאט מיט די טעכטער פונים פרעמדן פאלק און דער טויט האט זיי גיך נאך געיאגט אזוי ווי זייער פאטער. גיבליבן לעבן איז נאר זייער מוטער נעמי מיט אירע שנורן און באלד האט זי זיך צוריקגיקערט. אין איר פאטערלאנד. שוין ביי דער גרעניץ פונים יידישן לאנד האט איין שנור זיך אומגיקערט צוריק אין איר מדינה און נאר די צווייטע חברטע אירע רות איז ווייטער גיגאנגין מיט איר שוויגער אויסרופנדיק: דיין ג-ט וועט אויך זיין מיינער, דיין פאלק איז מיין פאלק.

אונדזערע חכמים דערקלערן: ס'איז גינוג גיוועזן, אז רות זאל אנערקענין דעם יידישן ג-ט און באהעפטן זיך צום יידישן פאלק דאס זי זאל שוין גירעכנט ווערן פאר א. יידישער טאכטער.

אויך די מואבישע טאכטער רות האט קיינער נישט גיפרעגט וועגן איר אפשטאמונג וועגן איר שפראך. דער דת אליין האט גיעפנט פאר רותן דעם וועג צו דער יידישער נאציע. און רות איז גיווארן די מוטער פון וועלכער ס'איז ארויסגיקומי דאס גרויסע מלכות בית דוד.

ווערטער פון מעזריטשער מגיד

תורה.

דוד המלך האט גיזאגט אין תהילים: עפן מיינע אויגן כדי איך זאל זעען די וואונדער פון דיין תורה; דאס מיינט מין יענע וואונדערבארע וועלטן, וואס זענין פארבארגן אין דער תורה.

תורה לערנין זאל מין מיט קראפט און מיט גרויס פרייד וועט דאס אפהאלטן פון פרעמדע גידאנקין.

אז מע זאגט תורה זאל מין אין זין האבן, אז נישט פאר מענטשן זאגט מין דאס נאר פאר זיין ליבן נאמין און מע זאל זיינע גידאנקין באהעפטן, פארבינדן מיט דעם אייבערשטן...

מיט דער תורה האט דער אייבערשטער באשאפן די וועלט, און מיט דער תורה וועט די וועלט האבן א באשטאנד.

אליעזר שינדלער

ארכיון אסופות

הודפס מתוך הארכיון היהודי

נעשה ונשמע

פון **שרה שענירער**

מיר שטייען שוין אויף דער שוועל פון דעם גרויסן טאָג פון קבלת־התורה. באַלד זענען מיר ביים ציל פון אונדזערע ציילן.

צי האבן מיר אבער באמת אויסגיניצט די צוגרייטונגס־טעג צו קבלת־התורה, אַז מיר זאלן זיך קענין שטעלן צו דעם דאזיקן טאָג מיט אַ ריין געוויסן? צי איז באָמת וועדער טאָג, יעדע שעה און יעדע מינוט דורכגיגאַנגין ביי אונדז מיט עבודת השם, אַז מיר זאלן קענין רואיק זיך שטעלן פאַרן באַשעפער אין דעם טאָג פון מתן־תורה?

אונדזער באַקאַנטער דעוויז, „למנות ימינו כן הודע" — „באַשעפער לערן אונדז ציילן אונדזערע טעג", האט שוין דען באָמת ארומגינומין דאָס לעבן פון אונדזער בית־יעקב און בנות־מחנה?

דאָ נישט לאַנג, האט מיר דערציילט אַ לערערן אַז אַ יונגע שילערן האט זי אַמאָל גיפרעגט: לערערן, וואו אַהין גייען די טעג, עס מוז דאך זיין ערגיץ וואו אַנ־ארט וואו אַהין די טעג גייען אַוועק".

א, וויפל טיפקייט שטעקט דאך אין דער דאזיקער תמימותדיקער פראַגע פון דעם יונגען קינד.

יא, די טעג האבן אַנ־ארט, אבער אַנ־אייביק ארט, פון וואַניט זיי קומין שוין צו אונדז קיינמאָל נישט צוריק. אבער זיי פאדערן דין וחשבון פונים מענטש, פאַרוואָס מ'האט זיי אַזוי ליידיק אַוועקגישיקט.

אט וואָס מיר דאַרפן אראָפלערנין פון דעם „והגבלת" „והיו נכונים" ביי קבלת־התורה. דער גאַנצער ענין פון די שלשת ימי־הגבלה, לערנט אונדז ווי אַזוי מיר דאַרפן זיך צוגרייטן, כדי ראוי צו זיין, צו נעמין אויף זיך דעם עול פון תורה און מצוות.

אין דער פרשת יתרו, זעען מיר קורץ דערקלערט אונדזער גאַנצן יחוס. „ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" — איר זאָלט, מיר זיין אַ קיניגרייך כהנים, אַ הייליק פאלק. דערפון זעען מיר שוין, אַז יעדער איינצלנער ייד דאַרף זיין אַ כהן, יעדע איינציקע יידישע פרוי אַ כהנת. אין אַלע האַנדלונגין און מעשים פונים ייד, דאַרף זיך אַרויסווייזן דער כהנים־יחוס, און אָנגיהעריקייט צום גוי קדוש. דאָס גאַנצע יידישע פאלק צוזאַמין דאַרף זיין אַ גוי קדוש! השי"ת האט אונדז גיגעבן אַ גאַנץ אַנדערע אויפגאַבע אינים לעבן, ווי ס'האבן אַנדערע פעלקער.

יעדיס פאלק שטרעבט, צו פאַרגרעסערן זיין אייגינער גרויסקייט, זיין אייגינים רום און זיין אייגינים שטאַלץ. מיר יידן אבער דאַרפן ג—טס גרויסקייט, ג—טס כבוד, ג—טס פראַכט אויף דער וועלט באַקאַנט מאַכן, און דאָס קען נאר גישעען, ווען מיר וועלן זיך אבסאָלוט אונטערוואַרפן די הערשאַפט פון ג—ט.

צוויי וועגן פירן דאָס יידישע פאלק צו זיין ציל. „קידוש" און „הגבלה". — היילינקונג און באַגרעניצונג. די דאזיקע צוויי אויפגאַבן דאַרפן מיר דערפילן אין יעדן מאמענט פון אונדזער לעבן.

„קידוש" הייסט אין גאַנצן מיט אַלע כוחות, מיט אַלע מאַטעריעלע און גייסטיקע פאַרמעגנס זיך אין גאַנצן איבערגעבן אינים דינסט צום בורא עולם. „הגבלה" הייסט ווידער זיך באַגרעניצן, זיך דערווייטערן פון אַלץ וואָס קען צוריק־האַלטן פון צו טון ג—טס רצון.

ווען די תורה הקדושה וואלט גיוועזן סתם אַ רעליגיע ווי אַ סך מיינין, וואלט זי זיכער נישט גידאַרפט אַזאַ גינויע פינקטלעכע פאַרברייטונג. רעליגיע איז אַ באַגריף, וואָס מענטשן אַליין מאַכן זיך וועגן אַ ג—טלעכער קראַפט, פאַרדאָס, אַזוי ווי דער מענטש ענדערט זיך אין זיינע השקפות און איז פאַרגענגלעך, טרעפט דעם זעלבן גורל אויך די רעליגיעס וואָס ווערן פון מענטשלעכע מוחות אויסגיטראַכט. גאַנץ אַנדערש איז אבער אונדזער הייליקער תורה. אונדזער אש־דת איז נישט פון אַ מענטשלעכן מוח אויסגיקלערט, נאר פון באַשעפער אַליין גיגעבן די מענטשהייט. די תורה איז נישט אַרויסגיקומין פון פאלק אַליין, נאר גיקומין צום פאלק און זיין ג—ט און צוליב דעם טאַקע האט מין גידאַרפט דאָס פאלק אַזוי פיל צוגרייטן צו מתן־תורה.

מיט קדושה און טהרה דאַרף דאָס יידישע פאלק אויסערלעך און אינערלעך צוגיגרייט ווערן און דערנאָך קען עס ערשט ראוי זיין מקבל צו זיין די הייליקע תורה.

דער גרויסער טאָג אין וועלכן ג—ט האט זיך אַנטפלעקט אויפן באַרג סיני, איז גיוועזן פאַר אונדז דער טאָג ווען עס איז גיגרינדעט גיוואָרן אונדזער פאלק. פון דעמלט אָן זענין מיר דאָס פאלק ישראל, וואָס האט די אויפגאַבע אין אַלע זיינע לעבנס־צייטן צו פאַרווירקלעכן און אויסצופירן מיט פרייד די מצוות, וואָס זענין אונדז גיגעבן גיוואָרן.

די תורה איז אייביק, און וועט קיינמאָל נישט פאַרענדערט ווערן חלילה אויף אַ האָר. אויך אין די היינטיקע צייטן זעען מיר, אַז די אַלע וואָס קערן זיך אָפּ פון די פליכטן פון די תורה, וואָס זי לייגט אויף אונדז אַרויף, ווערן זיי אָפּטריניק און פאַרלירן זייער פאַרבונד מיטן יידישן פאלק.

פאַר אונדזערע אויגן דאַרפן תמיד שוועבן די בילדער פון אונדזער עבר, ווי מיר זעען די העלדישע מעשים פון די אַלע וואָס האבן זיך מוסר־נפש גיוועזן אין אַלע דורות אין אַלע צייטן פאַר דער תורה.

א, מיר זענין אַנדערש ווי אַנדערע פעלקער אין אונדזער לעבן דאָס אינדיווידועלע, דאָס גיזעלשאַפטלעכע מוז האבן אַנ־אַנדער פּרצוף ווי ביי אַנדערע.

כדי מקיים צו זיין אונדזער תורה, און צו דערפילן אונדזער גרויסע אויפגאַבן, איז אונדז קיין זאַך נישט צו טייער און קיין שום אַרביט נישט צו שווער. מיר טאָרן נישט אויפגעבן אונדזער באַרוף אַלס מענטש־ישראל.

און דער עיקר איז די „הגבלה", דאָס באַגרעניצן זיך, דאָס אָפּזאָגן זיך פון כלומפּשרשט גליק, דאָס דערווייטערן זיך פון אַ פאַרדאַרבינער סביבה, און אַזוי־ערנאָך צו קענין פעיק זיין דאָס ווידמין זיך דאָס התחדשות, דאָס הייליקן זיך, דאָס מקדש זיין די גידאַנקין און מעשים און דערמיט באַווייזן מיר, אַז דער פייערדיקער פונק פון סיני איז נאך נישט אויסגילאָשן גיוואָרן פון אונדזערע הערצער.

איך וויל נאך דאָ דערמאָנין אַ וואָרט פון „חידושי הרי"ם", וואָס האט דערקלערט אַז דריי אָנפאַנגס ווערטער פון „כה תאמר לבית" מאַכן צוזאַמין „כותל", אַ וואַנט! מיר מוזן אויפשטעלן אַ דיקע מחיצה, וואָס זאל אונדז אָפּטיילן און אָפּגרעניצן פון דער אַרומיקער נישט יידישער וועלט.

ליבע שוועסטער! צו אייך, צו די, וואָס האבן שוין אין זייער האַרץ אויפגינומין דעם רוף פון „בית־יעקב" און „בנות אגודת ישראל". איר מוזט גידענקין אַז איר דאַרפט זיין אַ מוסטער און וועג־ווייזער פאַר אַלע אַנדערע קינדער פון ישראל.

זאלן מיר אַצינד ווי אַמאָל אויך אויסרופן אָן שום באַוואָרינישן, „נעשה ונשמע"!

דאָס אויפהאַלטן פרעמד געלט...

שוין נישט איינמאָל האבן מיר זיך דערוויסט פון פאַקטן, אַז ס'ווערן פאַרכאַפּט איינקאַסירטע געלטער פון אונדזערע שריפטן. עס טרעפן פאַלן פון מיסברויכן מיט אונדזער פאַרטרויען און צונעמין די איינקאַסירטע געלטער פון אונדזערע אויסגאַבן פאַר זיך...

חוץ דעם, וואָס אַזאַ פירונג גראָבט אונטער לחלוטין דעם קיום פון אונדזער פאַרלאַג, איז דאָס ג ז י ל ה מ מ ש און ס-איז פּשוט אומגלויבלעך, אַז מענטשן וואָס גרופירן זיך אַרום דער לייטונג פון אונדזערע שולן און אָרגאַניזאַציעס זאלן אַזעלכיס טון.

מיר וואָרנין דעריבער די אַלע, וואָס מיר האבן זיי גישענקט דאָס פאַרטרויען און קרעדיטירט אונדזערע שריפטן, אָפּצושיקן דאָס, וואָס ויי זענין אונדז שולדיק. עס גילטן נישט קיין שום תירוצים. צו יעדן וואָס ווערט גישיקט אונדזערע אויסגאַבן זענין זיי פערזענלעך פאַראַנטוואָרטלעך פאַרן געלט!

מיר וועלן גיצוואונגין זיין צו פאַרעפנטלעכן די נעמין פון די וואָס האַלטן ביי זיך אונדזערע געלטער!

הודפס מתוך הארכיון היהודי

צו אונדזער יוגנט

ד״ר מ. עליאַש
פראַנקפורט א. מ.

ד״ר מ. עליאש איז דירעקטאר פון דער ערשטער און עלצ״ער ארטאדאקסי־ע־ שול אין פראנקפורט אויפן נאמען פון רש ר הירש זצ״ל. ד״ר עליאש האט פארעפנטלעכט דאס ארטיקל אין „איזראעליט״ צום סיום פון שול־יאָר אלס ווענדונג צו די אביטור־יענטן פון דער דערמאנטער שוי. מיר גיבן דאס ארטיקל, וואָס שפיגלט אָפּ די שטימונגען פון יידישן רעליגיעזן צבור אין דייטש־לאַנד ביי די איצטיקע באַדינגונגען. ר ע ד א ק צ י ע

אין אַ שווערער צייט, מיט פאַרטרויערטע הערצער, האבן מיר ווידער אַ גרופּע יונגע מענטשן אַרויסגישיקט פון אונדזערע שולן אין דער וועלט אַריין. אין איצט, אַזוי ווי שטענ־יק ווילן מיר זיי אויך זאָגן אַ פּאָר ווערטער פון פרייד איבער זייער דערפאלג און מיט אַ פריינטלעכן האַנט-דרוק זיך גיזעגינין מיט זיי.

די נאַטור האט זיך אויך איצט ווי שטענדיק אין דער צייט, באַפּוצט מיט פרישקייט און גלאַנץ, מיט אַ נייעם פרילינג, וואָס דערמאַנט אין דער באַנייאונג פון דער ערד און פונים מענטש.

און דאך ! ווי אַנדערש איז עס היינט פון תמיד, דאָס אַלץ דערשיינט פאַר אונדז היינט אין אזא גראָער קאליר, און דער זון-גלאַנץ איז פאַר אונדז אַזוי פאַרטונקלט גיווארן.

דאָס פאַרגאַנגינע יאָר איז גיוועזן זייער אַ שווער יאָר, פון טיפע, מוראדיקע פראבלעמין, וואָס מיר האבן אלס מענטשן, יידן און דייטשן צו פאַרטיידיקן. אין אזאַ צייט איז זייער שווער צו דערציען די יוגנט און זיי אַרויסשיקן אין דער ברייטער וועלט, וואו זיי ווערן פאַרדרענגט פאליטיש, גיזעלשאַפטלעך און ווירטשאַפטלעך.

מיר זענין בירגער פון אַ מלוכה, וועלכע מיר האבן שטענדיק גיטריי גידינט, מיר זענין קינדער פון אַ לאַנד וואָס מיר ליבן, די שפּראַך פון דעם דאזיקן לאַנד איז אונדזער מוטער-שפּראַך און פון דער דאזיקער מלוכה ווערן מיר איצט באַצייכנט אַלס בירגער פון אַ צווייטער מדריגה. מיר גיהערן צו אַ גימיינ-שאַפט, וועלכע ווערט באַצייכנט פון די נביאים אַלס ג—טס פאלק. און דאך זענין מיר גיווארן מינדערווערטיק אין די אויגן פון מענטשן, וואָס גיהערן צו דער קריסטלעכער רעליגיע. מיר זענין אַנהענגער פון אַ רעליגיע, וואָס האט די ערשטע אָנגיזאָגט דעם גלויבן פון איין ג—טלעכן פאָטער פאַר דער גאַנצער מענטשהייט, און מיר ווערן דעקלאַסירט און פאַרדרענגט פון די זעלבע מענטשן, וואָס האבן די דאזיקע אמונה פון אונדז איבערגינומין. ווי זאלן מיר דאָס דערקלערן אונדזערע קינדער? ווי זאלן מיר זיי שיצן קעגן דעם שוואַכקייט און חשד, קעגן יאוש און שנאה, קעגן דער פאַרניינונג און קעגן די אַלע פינצטערע כוחות, וואָס פאַנגין די נשמה?

אבער: הבנים אין ליעקב, אם יורש אין לו? האט דען שוין יעקב מער נישט קיין קינדער און האט ער שוין טאַקע מער נישט קיין יורש? און איך טראַכט מיר: ווי אַזוי גיבן מיר זיך עצות פון יאָר טויזנטער די רעכט קליינמוטיק צו זיין און נישט אַרויסצושיקן אונדזער יוגנט אין דער וועלט אריין מיט אַ ווארט פון טרייסט און האפינונג, גיטריי און שטאלץ צו ליידן אַלס יידן? וואָס באַ-רעכטיקט אונז אַזוינס אראַפּצולאזן די אויגן פאַר אַ פאלק, וואָס האט פון אונדז גיפייניקטע יידן איבערגינומין די עשרת הדברות?

און דעריבער מוז פאַרשוואונדן די קליינמוטיקייט. די נויט עקזיסטירט, כדי זי ביייצוקומין און צו באַקעמפן. מיר דאַרפן זיך באַטראַכטן איבער אונדזערע אייגינע ווערטן, כדי צו קענין ליידן פאַר זיי. מיר מוזן ווערן האַרט, וואָרן האַרט ווערט פאַר אונדז דאָס לעבן, זייער האַרט, ווי מיט אַ פּאָר הונדערט יאָר צוריק. מיר מוזן ווייך ווערן, איינער דעם צווייטן בייהילפיק צו זיין, זיך קעגנזייטיק צו שטיצן, די פאַרצווייפלטע ביים לעבן צו דערהאַלטן, צו זעצן אין באַוועגונג אַלע כוחות וואָס גיפינין זיך נאך אין אונדז און אונדזערע משפחות און גאַנצן כלל ישראל אין דער גאַנצער וועלט.

אונדזער ערשטע און וויכטיקסטע אויפגאַבע איז היינט צו פאַרשטיין דאָס לעבן פאַר די יידישע מענטשן, פאַר אונדזערע קינדער און פאַר די יידישע עלטערן. אין דער צייט ווען די דרויסן וועלט איז אַזוי פיינטלעך און קאַלט צו אונדז גישטימט, מוזן מיר פאַר אונדזערע קינדער צווישן אונדז אַליין שאַפן די היים, וואָס זאל זיי שיצן פאַר אַלים ביזן. און נאך איינס: אין די דאזיקע טעג האבן מיר ערשט רעכט זיך גיקענט איבערצייגן ווי אונדזער גאַנצער קיום, אונדזערע ליידן און פריידן זענין שטאַרק פאַרבונדן מיטן גאַנצן כלל ישראל. אויב מענגשן נעמין זיך די רעכט צו באַשולדיקן אַ גאַנצע גימיינשאַפט דערפאַר וואָס דער אדער יענער יחיד האט גיטון, איז עס די זאַך פון זייער אייגינים גיוויסן. מיר אבער, פון אונדזער זייט, מוזן מצדיק את הדין זיין און נעמין אויף זיך די שולד פון די יחידים. דאָס איז די אַלטע יידישע לערע און אַזוי לערנט אונדז די אַלטע יידישע גישיכטע.

וואלטן מיר שטענדיק פאַרשטאַנין צו לערנין פון אונדזער יידישער גישיכטע, וואלט אונדז אפשר דאָס אומגליק גיטראָפן בעסער פארגיברייט. דאַן וואלטן די איצטיקע צרות גיוועזן פאַר אונדז, ווי די הונדערטסטע איבערחזורן פון אונדזער גורל. דאַן וואלט די פון די גאָר אַלטע צייטן גירעט צו אונדז יענע באַקאַנטע ווערטעע פון מיטלייד, פון טרייסט און פון האפינונג.

וואָרן, פונקט אַזוי ווי מיר גיפינין אין אונדזערע היינטיקע צרות יענע אַלטע צייטן, אַזוי גיפינין מיר אין זיי אויך אונדזער אַלטן ג—ט. מיר האבן אים זייער פיל צו בעטן, אבער סוף-כל-סוף וועט ער אונדז ווידער העלפן. ישראל — רופט אָן די תורה אונדזער פאָטער יעקב אָבינו — „כי שרית עם אלקים ועם אנשים״ — דו הייסט ישראל, ווייל דו האסט גיקעמפט מיט ג—ט און מיט מענטשן — דער סוד פון די דאזיקע ווערטער, איז דאָס גיהיימניס פון אונדזערע צרות, וואָס מיר ליידן, כדי זיי צו באַזיגן.

ס׳הייסט: כל-זמן מיר זעען אין די האַנדלונגין פון די שונאים נאר אַ מענטש-לעכע ווילקיר זענין מיר נישט גינוג פארגיבריים בייצוקומין דעם קאַמף. ערשט ווען מיר זענין מודה, אַז מאַנכע פעלערן, וואָס די שונאים ווייזן אונדז אָן, זענין מיר באַגאַנגין, ווען מיר אָנערקענין, אַז ג—ט אליין פירט די האַנט פון אונדזערע מקטריגים, כדי אין די מאָמענטן פון די שווערע גישיכטס-ווענדונגין צו דערקענין אונדזערע באַגאַנגינע פעלערן, ערשט דאַן זענין מיר דערוואַקסן צו דעם האַרטן קאַמף מיט די נויטן, וואָס ג—ט שיקט אויף אונדז און ערשט דאן פאַרדינין מיר זיך די רעכט צו טראָגן אויף זיך דעם נאָמין „ישראל״.

מיר מוזן דעריבער באַטראַכטן די אָנקלאַגיס און רעווידירן אַ טייל זאַכן פון אונדזער ביז איצטיקן לעבן, מיר מוזן אונטערנעמין אַן-ערלעכע און אויפ-ריכטיקע זעלבסט-קריטיק, אויב מיר האבן זיך באמת נישט מיט עפּיס פאַרשולדיקט.

מע וואַרפט אונדז פאר, אַז מיר האבן זיך צופיל גיטומלט אויף אַלע גאַסן, אַז מיר האבן זיך צופיל באַטייליקט אינים עפנטלעכן לעבן, אַז מיר האבן פאַר[illegible] און גיפעלטשט די דייטשע קולטור.

ארכיון אסופות

די גישיכטע וועט נאך אַמאָל פעסטשטעלן, וואָס יידן האבן אויפגיטון סיי גייסטיק, סיי מאַטעריעל פאַר דייטשלאַנד. און פאַר דעם משפט פון דער גישיכטע האבן מיר זיך נישט וואָס צו שרעקן אויב ס׳האַנדלט זיך פאַר דייטשלאַנד—אַזוי האבן מיר — פון איינצלנע אויסנאַמין רעדן מיר נישט — דאָס רוב פון זיי, וואָס האבן פאַרנומין הויפּט־אַמטן, גאַנץ ווייניק גיטראַכט וועגן זיך אדער וועגן יידנטום, נאר אין דער ערשטער ריי לטובת דייטשלאַנד.

אונדז טוט גראָד טאַקע דאָס וויי, וואָס יענע פילאַנטראָפן, גילערנטע, מלוכה־מענער האבן איגנארירט זייער יידישער אָפּשטאַמונג, אָפּגישאקלט זיך פון זייער יידישן נאמין און גילייקנט אין זייערע התחייבותן צום יידישן ג--ט.

ביי די היינטיקע שווערע און ביטערע צרות, וואָס איז גיקומין אויפן יידישן כלל, ווען אונדזער עטיק ווערט אַזוי פאַראַכטיט און אונדזער גייסט אַזוי אויס־גילאַכט, טוט אונדז טאַקע נאך מער וויי דאָס, וואָס גראָד יענע הויכע יידישע מלוכה-מענער, וואָס זענין אַמאָל גישטאַנין ביים רודער פון דער מלוכה, האבן זיך באַצויגן מיט אזאַ גרינגשעצונג צום יידנטום און נישט גיוואלט וויסן פונים מוסר-היהדות.

זיי זענין ווייט גישטאַנין אויפן באָדן פון דער אויפקלערונג, וואָס האט אַ גרעסערן שייכות צו זשאַן-זשאַק רוסאָ, וואלטער און פרידריך דעם גרויסן, ווי צום יידנטום. זיי זענין גיוועזן די תלמידים פון שאָפּנהויער און ניטשע, וואָס זענין אויך נישט גיוועזן קיין יידן. וואלטן קאַרל מאַרקס, יאַקוב וואַסערמאַן און ווערפל גיגאַנגין אין דער שול פון יידנטום, וואלטן זיי זיך נישט גיקענט אַזוי שטאַרק פאַרלייקנין דאָס דאזיקע יידנטום, ווי מיר זעען עס ביי קאַרל מאַרקס אין זיינע אָפּהאַנדלונגין איבער דער יידן-פראַגע, ביי וואַסערמאַנין אין זיינע „די יידן פון ציגנדארף״ און אין ווערפלס „פּאַולוס״.

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 6 מתוך 20

דער רוב פון דייטשן יידנטום האט איבערגעריסן מיטן טראַדיציאָנעלן יידנטום, און מער נישט געוואָלט וויסן פון די התחייבותן אַקעגן איבער דעם יידישן ג–ט. פיל האָבן זיך אויסגעשמדט אין זייער אַ סך האָבן געפּרואווט קוקר צו זיין זייער יידישקייט אין די געמישטע ח ונות. און דעריבער זאָגן מיר, אַז דאָס וואָס איז אויף אונדז הײנט געקומען איז דאָס אַלצע יידישע „מדה כנגד מדה״, ווייל אַזוי פיל יידן האָבן געלייקנט אין זייער יידישקייט און זיך אָפּ-געזאָגט פון זייער נאַטירלעכער געמיינשאַפט, האָט געמוזט קומען אַ צייט, ווען אַנדערע האָבן זיי אָנגעהויבן צו פאַרפאָלגן צוליב זייער יידישער אָפּשטאַמונג און זיי גרינגצושעצן.

און **אויך** אונדז תורה-געטרייע יידן מעג אין דער איצטיקער ביטערער צייט פון שווערע נסיונות זיין אַלערע דאָס. וואָס מיר האָבן אין די שעהן פון פרייהייט כמעט שוין געהאַט פאַרגעסן, אַז כל ישראל ערבים זה לזה, אַז איינער ליידט פאַר אַלע, און אַלע פאַר איינים.

און ציען מיר אַרויס די מסקנות פון אונדזער איצטיקער נויט, מוזן מיר קומען צום באַשלוס. צו באַזייטיקן פון אונדז די אַלע אידעען פון דער אויפקלערונג, פון אינדיווידואַליזם, מאַטעריאַליזם, נאַציאָנאַליזם און מעכאַניזם. מיר מוזן אונדזערע קינדער אַזוי דערציען, אַז זיי זאָלן תמיד געדענקען, אַז די נויט פון כלל-ישראל זאָל זיין זייער אייגענע נויט, דער כבוד פון יידנטום זאָל זיין זייער אייגענער כבוד, די לערע פון יידנטום – זייער אייגענע לערע און זיי זאָלן וויסן אַז די פאַרלעצונג פון דער תורה ברענגט מיט זיך מיט אַ קללה. נאָר אין די התחייבותן צו דער יידישער תורה און צו דער יידישער געשיכטע וועלן זיין דערין געפינען זייער פרייהייט, וואָס איז איצט פון זיי געוואָרן צו-גענומען.

עס קומט אַ צייט, ווען זיין אַ ייד איז נישט בלויז אַ נעבן זאַך, אַ פּריוואַטער אַנאָנימער פאַרגעניגן אָדער אַן-אינדיווידועלע מיינונג. עס קומט אָן אַ צייט, ווען יעדער טראָפּן יידיש בלוט, וועט זייער טייער מוזן באַצאָלט ווערן, און וואָס טייערער מיר וועלן פאַר אים באַצאָלן, אַלס טייערער און שטצבאַרער מוז עס פאַר אונדז ווערן. דאָס דאָזיקע בלוט קאָן ווערן פאַר אונדז אַ היילונג, אויב מיר וועלן אין אים צוריק געפינען אונדזער גייסט, און נישט בלויז צו זען דערין די גורמים פון אונדזערע צרות, נאָר אויך די סיבות פון אונדזער אַמאָליקער און צוקונפטיקער גרויסקייט.

מיר זענען אַמאָל גרויס געווען, ווען מיר האָבן זיך מיט געווער אין דער האַנט אַקעגנגעשטעלט די רוימער. אָבער נאָך גרעסער זענען מיר געווען דעמלט, ווען מיר האָבן אויף די חורבות פון אונדזער היימאַט אָנגעהויבן פירן אַ ניי קרעפטיק לעבן אין די ישיבה פון יבנה. ס-זענען פון דאַן אַוועק קנאַפּע צוויי טויזנט יאָר. רוים איז שוין לאַנג פאַרשוואונדן געוואָרן. **אָבער** מיר לעבן נאָך אַלץ נישט אויפן יסוד פון בלויזער יידישער נאַציאָנאַליטעט, אַזעלכע עקזיסטירט נישט, נאָר אויפן יסוד פון אונדזער תורה. אט אויף דער דאָזיקער תורה ווילן מיר אויך שטיצן אונדזער צוקונפט און דאַן וועט עס זיין און אויך נישט בלויז פאַר אונדז, נאָר אויך פאַר אונדזער ג–ט.

לאָמיר אויף זיך נעמען מער נישט צו פאַרלאָזן די אמונה אין ג–ט. אַזוי ווי אַ מענטש קאָן נישט לעבן אָן דעם לעבן פון זיין פאָלק, אַזוי קאָן אַ פאָלק נישט לעבן אָן זיין פּאָזיטיווער רעליגיע. דאָס איז דער כלל פאַר אַלע פעלקער און נאָך מער פאַר אונדז, וואָס אונדזער פאָלקס-אָנהייב איז געווען פון רעליגיעזן כאַראַקטער. מיר וועלן אָבער אויך נישט פאַרלירן דעם גלויבן אין אונדז און אין אונדזער געמיינשאַפט, אַ פאָלק, וואָס האָט אַרויסגעגעבן אַזויפיל גלענצנדע פּערזענלעכקייטן אויף אַלע געביטן פון גייסטיקן לעבן קאָן מין נישט אַזוי-לייכט אַוועק מאַכן מיט דער האַנט. אַזאַ פאָלק פאַרמאָגט אַ קאַפּיטאַל וואָס קען נישט ענטוואָרט ווערן, און ווען אַזאַ פאָלק וועט אויסנוצן אט די אַלע שעפערישע כוחות, וואָס האָט ביז איצט אַוועקגעגעבן פאַר אַנדערע, נאָר פאַר זיך אַליין, וועלן מיר דערמיט אַליין אויך זייער פיל געשטאַרקט ווערן.

און מיר דאַרפן אויך נישט פאַרלירן דעם גלויבן אין דייטשלאַנד. די דייטשע היימאַט איז נאָך אַלץ ווייטער אונדזער לאַנד, וואו עס רוען די ביינער פון אונדזערע אָבות, דאָס לאַנד, פאַר וועלכן ס-זענען געפאַלן 12 טויזנט יידישע סאָלדאַטן אין דער וועלט-מלחמה, און דער גורל פון דייטשלאַנד איז נאָך אונדז אַלץ זייער טייער, מיר געבן נישט אויף אונדזער גלויבן. אַז דייטשלאַנד וועט נאָך אַמאָל רעווידירן איר שטעלונג צו אונדז, אין דער דייטשער מוזיק, אין דער דייטשער ליריק און אין דער דייטשער וויסנשאַפט איז נישט פאַראַן קיין פּלאַץ פאַר יידן-האַס.

מיר זענען אַן-אַלט פאָלק און מיר האָבן זיך אויסגעלערנט צו וואַרטן. מיר האָבן דערלעבט, אַז צוליב רייכלינס קאַמף קעגן דעם פאַרברענען פונים תלמוד איז געקומען צו אַ באַנייאונג פון דער דייטשער קולטור.

מיר האָפן, אַז ס-וועט נאָך קומען אין דייטשלאַנד דער טאָג, ווען ס-וועט איינגעזען ווערן, אַז ס-עקזיסטירט נישט קעגן איבער אונדז אַ יידן-פראַגע נאָר אַ דייטשע פראַגע. און מיט דער לאָזונג פון דער דאָזיקער פראַגע, וועט נישט בלויז צוריק געגעבן ווערן דעם כבוד דעם יידישן מענטש און דעם יידישן קינד, וואו ס-וועט אויך ווידער געהערט ווערן דעם כבוד פונים דייטשן פאָלק צווישן די פעלקער.

דער חלום-קראָקע

דאָס איז אַ חלום געווען ביי מיר: פאָרן קיין קראָקע, פאָרן אין סעמינאַר.

איך האָב געוואוסט, אַז נישט אַזוי לייכט וועט מיר אָנקומען זיך אָפּצו-רייסן פון דער היים, ס-וועט מיך ציען די היים צו זיך, זי וועט מיך רופן, –

און דאָך איז דער חלום-קראָקע געווען אין מיר שטאַרק.

דער חלום-קראָקע. ווי אַזוי איז דאָס וואָרט געוואָרן אַ באַשטאַנד-טייל פון מיין לעבן ? ס-פלעגן קומען מיינע חברות פון סעמינאַר אויף יום-טוב אהיים, און זיי פלעגן מיר דערציילן פונעם לעבן אין סעמינאַר פון דער גייסטיקער אַטמאָספער, מיט וועלכער מ-איז דאָרט אָנגעזאַפּט. פון די אידעאַלן, מיט וועלכע זיי אָטעמען, דעם אידעאַל צו דערהאַלטן דאָס יידישקייט ביי יידישע טעכטער. איך פלעג דאָס אַלץ הערן, איבערטראַכטן זייערע ווערטער, און דער חלום-קראָקע איז געוואַקסן.

ער איז לסוף פאַרווירקלעכט געוואָרן. כ-בין געפאָרן אין סעמינאַר. כ בין היינט אַ שילערן אויפן ערשטן קורס.

ס-זענען שוין פאַרביי עטלעכע חדשים פון יענים טאָג, זינט כ-בין אָנגעקומען אין סעמינאַר, אָבער ווי ניי איז נאָך אַלץ ביי מיר, ווי פריש. מיר לעבן דאָ ווי איין גרויסע פאַמיליע. מיר האָבן אַ מאַמע–די טייערע פרוי שרה שענירער, מיר האָבן לערערנס, אָבער ווי פריינטלעך איז די באַציאונג פון דער לערערן צו דער שילערן, אַ באַציאונג פו שוועסטער צו שוועסטער. ס-איז דאָ איבער אונדז אַ מוכיח, אַפּטמאָל אַ שטרענגער שטראָפער, דער דירעקטאָר און וועג-ווייזער ה׳ י. אָרלעאַן, אָבער ווי מילד און ווייך זענען אַפילו זיינע שטראָף-רייד !

דער ערשטער שבת אין סעמינאַר. מע וועט זאָגן אויף מיר, אַז כ-בין אַן-ענטוזיאַסטקע, אָבער אַלע זענען מיר דאָך אַזוי, אַלע חברות. און ווער ס-קומט נאָר צו אונדז, ווערט דאָך נישט ווילנדיק ווערן „אָנגעשטעקט״ מיט אונדזער התלהבות.

דער פרייטאָג-צו-נאַכטס. ליכט ברענען. נאָך אַהיים קומען פון שול, זינגען מיר מיט אַ הייליקן שבת-ניגון „שלום עליכם״. די פרוי שענירער מאַכט קידוש, און דערנאָך די זמירות, די „תורות״ וואָס מיר זאָגן ביים טיש. דאָס איז אַ סעודה פון פרייד און תענוג.

מיר לעבן דאָ אין אַרבעט. מיר לערנען אַ סך. אָבער אונדזער אַרבעט איז זיס. מיר ווייסן, אַז מיר גייען שאַפן עפּיס וויכטיקס פאַר אונדזער פאָלק, פאַר אונדזערע שוועסטערן.

שיין איז דער חלום-קראָקע אויף דער וואָר !

ברײַנדל קלעפּפיש

שילערן פון ערשטן קורס „בית יעקב״-סעמינאַר

הודפס מתוך הארכיון היהודי

עמוד 7 מתוך 20

העשיל קלעפפיש / יאָ, מיר האָבן אַנדער בלוט!

דאָס איז דער נייער שפרוך פון די יידן־פיינט: ראַסע... בלוט...

ס־פלאַניוויט דער גרויזאַמער אינקוויזיטאר היטלער, אָנצוצינדן אַ פייער פון האַס און שנאה קעגן יידן אויף דער גאַנצער וועלט. עס איז ווינציק פאַר אים דער חורבן פון יידישן לעבן אין דייטשלאַנד. וואָס אַמאָל אפינער רעט ער וועגן זיין שטרעבונג אויסצוראָטן און פאַרניכטן „כּל היהודים". עס צופאָרן זיך אין די מדינות די פינצטערע שליחים פון דער דייטשער מלכות־הרשעה און פאַרציען וואָלקנס איבערן יידישן הימל, שווערע, גידיכטע כמאַריס. מע שמועסט וועגן גרינדן אַ „הויכשול פאַר אַנטיסעמיטיזם". אין דער דאָזיקער „אַקאַדעמיע" זאָלן זיך אויסבילדן די פינצטערע אַגיטאַטאָרן, די גיפטיקע שלאַנגען, וואָס דאַרפן דערנאָך אין אַלע עקן וועלט אַריינשפּריצן זייער סם. דאָ וועט מען זיי לערנען די קונסט פון מישן גיפט. און אַ וואָרט וועט מען זיי מיטגעבן אויפן וועג, אַ שפרוך, וואָס דאַרף באַצווינגען די גויאישע הערצער, פאַרכּישופן די מאַסן: ראַסע... בלוט...

ווי לאַנג איז עס, ווי דער אַנטיסעמיטישער כּלי־זין אוז באַשטאַנען אין וואָרט: רעליגיע? דאָס הייסט, עס איז דאָ אַ פאָלק, וואָס זיינע גיזעצן און זיין רעליגיע זענען אַנדערש, ווי ביי יעדן פאָלק, אַ פאָלק, וואָס דינט צו אַ ג־ט, וואָס איז אַנדערש פון אַלע געטער, אַ ג־ט, וועלכן מע קאָן נישט זען, און דערפאַר מוז דאָס דאָזיקע משונהדיקע און פאַרעקשנט פאָלק פאַרטיליקט ווערן... עס האָט זיך מיט דער טענה גישטעלט פאַרן קיניג פון פּרס, המן, און ס־האָבן מיט די ציין גיקריצט אַנטיוכוס, דער קיניג פון גריכנלאַנד, און אַדריאַנוס, דער קייזער פון רוים און טארקוועמאַדא, דער גלח, פון דער שפּאַנישער אינקוויזיציע. דער אַלגימיינער רוף, דאָס שלאַג־וואָרט איז גיווען: ש מ ד. און איין ציל האָבן פאַר זיך גיהאַט די הערצער און די פיינט: צווינגען די יידן אָנצונעמען די הערשנדיקע רעליגיע

און עס איז דאָך נאָך פריש די צווייטע באַשולדיקונג, וואָס מ־האָט אונדז גיוואָרפן, אַ באַשולדיקונג, וואָס האָט שוין נישט גיהאַט צו טון מיט „הימלישע" ענינים, זי האָט דווקא גיהאַט אַ שייכות מיט עכט־ערדישע [illegible] און עקאנאמיע. די אַרביטזאַמקייט און פלייסיקייט פון ייד, האָבן די שונאים נישט גילאָזט רוען. און עס האָבן זיך גיהערט טענות: דער ייד שווינדלט אין האַנדל, דער ייד פאַרקויפט גימיינע סחורות פאַר גוטע, ער נאַרט אָפּ אין פּרייז, ער איז אַ שפּעקולאַנט, ער נעמט פּראַצענט...

אָבער נאָך נישט דערמיט האָט זיך אויסגישעפּט די גאַנצע אַנטיסעמיטישע „וויסנשאַפט". „מיט אַלע גימיינהייטן — האָט נאָך גישריבן אַ יידישער היסטאָריקער מיט צוויי טויזנט יאָר צוריק, — וואָס קאָנען נאָר גימאָלט זיין און וועלכע מע קאָן צומאָל נישט באַצייכינען מיט ווערטער, האָט מען זיך באַמיט אונדז צו פאַרמיאוסן ביי דער גאַנצער וועלט"... אין אַלע צייטן און דורות האָט מען אויסגיזוכט אַנדערע טעמים און מאטיוון פאַר די רדיפות און שחיטות אויף יידן.

אַ פרישן וועג האָט זיך אָפּגיקליבן דער מאָדערנער אַנטיסעמיטיזם, דער אַנטיסעמיטיזם פון היטלערן. די יעצטיקע אינטערנאַציאָנאַלע אַנטי־יידישע העצע נעמט אָן נייע מעטאָדן. עס פאַרגלאָצן די אויגן אונדזערע פיינט און זיי זאָגן, אַז ס־גייט זיי אין דעם, וואָס די יידישע ראַסע איז אַנדערש פון אַלע ראַסן, וואָס דאָס בלוט. וואָס פליסט אין יידישע אָדערן איז אַנדערש פון אַלע בלוטן. זיי טיילן בלוט אויף פאַרשידינע קאַטעגאָריעס. ס־איז דאָ בלוט ריינס און איידלס און ס־איז דאָ בלוט גימיינס און אומריינס.

די טעאָריע און אומזיניק? די דאָזיקע „וויסנשאַפט" אין קיין וויסנשאַפט נישט? דאָס איז פּוסטע דעמאַגאָגישע פּלוידעריי? נו, זיכער.

אָבער זאָלן עס מיר אַלע יידן נישט נעמען פאַר אומגוט. איך האָב לעצטנס גילייענט דריי ביכער, וואָס ווערן יעצט פאַרהיילִיקט ביי מיליאָנען מענטשן, און וואָס האָבן ביי מיר אַרויסגירופן דווקא פאַרקערטע גיפילן. און די ערשטע ווערטער, וואָס האָבן זיך פון מיר אַרויסגיריסן נאָכן לייענען זענען גיווען:

יאָ, מיר האָבן אַנדער בלוט!

דאָס ערשטע בוך איז גיווען פון אייגנטלעכן פאָטער פון ראַסן־אַנטיסעמיטיזם. נישט אמת, אַז היטלער איז דער „מייסטער" און שעפער פון דער ראַסן־טעאָריע. ער האָט בלויז דאָס „פאַרדינסט", וואָס ער האָט איר פּאָפּולאַריזירט, גימאַכט פון איר אַ מלוכה־פּראָגראַם. דער אמתדיקער גייסטיקער פאָטער איז גיווען אַן־ענגלענדער, וואָס האָט גיוואוינט אין דייטשלאַנד: האוסטאָן סטיוואַרט טשעמבערליין. זיין בוך הייסט: „גרונדלאַגע דעס 19־טן יאָרהונדערטס", די יסודות פון ניינצנטן יאָרהונדערט.

טשעמבערליין שטעלט אַוועק די יידן־פראַגע אין צענטער פון דער וועלט. ווער איז דאָס „רעדל" פון דער נייער צייט? ווער איז פאַראַנטוואָרטלעך פאַרן לויף פון די גישעענישן? ווער איז שולדיק, וואָס די גישיכטע איז גיוואָרן דאָס, וואָס זי איז גיוואָרן? איין ענטפער גיט דער מחבר: יידן! זיי האָבן גישאַפן אַלדאָס בייז און שלעכטס. זיי זענען דער שטענדיקער בייזער מאטיוו.

דען אין דעם באַשטייט דאָך דער אויפטו פון טשעמבערליין: דער יסוד איז די ראַסן־ריינקייט, דאָס בלוט. נאָר ריינע ראַסן דערהאַלטן זייערע פעיקייטן צו לעבן און אַנטוויקלען זיך. און ס־איז ביי אים קלאָר ווי דער טאָג, אַז די בעסטע, די קלוגסטע, די איידלסטע און מאָראַלישסטע ראַסע איז די אַרישע, צו וועלכער ס־גיהערן די גערמאַנער, די דייטשן. די יידן גיהערן צו אַן־אַנדערע ראַסע: צו דער סעמיטישער. און דערפאַר מוז הערשן קריג צווישן יידן און נישט־יידן. זייער בלוט איז דאָך פאַרשידן! און צוויי מינים בלוט מוזן צווישן זיך קעמפן, צוויי ראַסן, אַ גוטע און אַ שלעכטע, מוזן זיך ראַנגלען. די בלאָנדע אַריער מוזן גידענקען אין זייער קאַמף קעגן די ברונעטע יידן.

ס־זאָרגט זיך קנאָפּ טשעמבערליין צו ברענגען באַווייזן פאַר זיינע טעאָריעס. דאָס איז דאָך, זאָגט ער, אַזוי קלאָר פאַר יעדן איינעם. איבעריגנס, אין פאַל אויב ס־וועלן דווקא זיין „נישט־גלויביקע", ברענגט ער „ראיות" אויך: אַלע קינסטלער און קיניגן האָבן גיהאַט בלאָנדע האָר... ווער איז דאָס „אַלע"? און פון וואַנען שעפּט עס דער מחבר זיין האָר־קענטשאַפט? דאָס בלייבט אַ סוד. גינוי. ווי ס־איז אַ סוד, ווי אַזוי דאָס וואָרט „ראַסע" האָט פאַרכּישופט די הערצער, ווי אַזוי דאָס דאָזיקע אומזיניקע בוך האָט גיקאָנט אַרויסרופן אַ פּסיכאָז, אַ שגעון ביים המון. ווי אַזוי איז גישען, אַז צו טשעמבערליינס „וויסנשאַפט" זענען צוגישטאַנען אַ סך גילערנטע און פּראָפעסאָרן און טשעמבערליין איז גלייך גיוואָרן דער באַרימטסטער מאַן אין דייטשלאַנד?

כ־האָב גיטראַכט און פאָרט נישט גיקענט פאַרשטיין דאָס דאָזיקע רעטעניש. נישט אַנדערש, מיר האָבן אַנדער בלוט!

און דאָס צווייטע בוך. וואָס איז מיר גיקומען אין דער האַנט, איז נישט סתם עפּיס אַ בוך פון אַ שרייבער צי פון אַ דיכטער. דאָס בוך איז היינט פאַרהייליקט ביי אַ גרויס ציוויליזירט 65־מיליאָניק פאָלק, ס־איז דאָס פּראָגראַם פון אַ גרויסער אייראָפּעאישער מלוכה און דער מחבר איז דער קאָפּ פונים פאָלק, דער פירער און קאַנצלער. דאָס בוך איז דערשינען אין 79 אויפלאַגעס און אין 395 טויזנט עקזעמפּלאָרן...

אַלזאָ קלאָר: „מיין קאַמף" פון אַדאָלף היטלער.

פאַרוואָס איז דאָס דאָזיקע „פאַרהייליקטע" בוך נישט בכוח גיווען מיך צו באַגייסטערן? פאַרוואָס האָבן זיך אין מיר גאָר אויפגיוועקט אַנדערע גיפילן, גיפילן פון עקל? פאַרוואָס האָט מיך אַזוי גיעקלט דאָס בוך און זיין מחבר און ווען נישט די נייגיריקייט וואָלט איך זיכער דאָס בוך אַוועקגישליידערט אין מיטן לייענען?

אויף גרויסע 780 זייטן דערציילט היטלער די גישיכטע פון זיין לעבן און קאַמף. ער רעט וועגן פאָלק און וועגן ראַסע. אַ סך בלעטער ווידמעט היטלער דער עם הארץ און שטובן־מאַלאַרזש דער קולטור. דאָס אַלץ דאַרף באַווייזן די ריכטיקייט פון זיין וועלט־בליק, פון זיינע צילן.

דער יסוד איז דאָ ווידער די ראַסן־ריינקייט. פערצן פונקטן אַנטהאַלט היטלערס פּראָגראַם. און גאַנצע פיניף פונקטן באַהאַנדלען דאָס ראַסן־פּראָבלעם. ווילן די דייטשן זיך אָפּראַטעווען פון אונטערגאַנג, טאָ זאָלן זיי אַרויסשטויסן פון זייער לאַנד די „פרעמדע", די יידן...

אויף פיל צענטליקער זייטן שיטן זיך דאָ באַשולדיקונגען קעגן יידן. און פון שורה צו שורה וואַקסט די גימיינהייט און פאַלשקייט, די רשעות און משוגעת, די טעמפּקייט און אַכזריות.

די יידן האָבן גימאַכט אַ פאַרשווערונג קעגן דער גאַנצער וועלט. די יידישע ראַסע וויל גיוועלטיקן איבער די גויים, און די גאַנצע וועלט זיפצט נעבעך אונטער די שטיוול פונים ייד, אונטערן יידישן יאָך.

ער, היטלער, גיט אַוועק זיינע יאָרן, זיין לעבן, זיין ענערגיע פאַר דער אַרבעט

עמוד 8 מתוך 20

הודפס מתוך הארכיון היהודי

פון אויסלייזן די וועלט פון דעם ייד. דאָס איז זיין קאַמף, זיין מיסיע, זיין אויפגאַבע אין לעבן.

אים גייט נישט נאר אין דער עקאנאמישער מאַכט פון יידן, נאר דער עיקר – אַזוי זאָגט ער – איז זייער גייסטיקער הערשאַפט. „די וועלט ווערט פאַרדארבן פון יידן, ווייל דער ייד האט נישט קיין שום חוש פאַר אַן־אידעאַל, פאַר איידלקייט".

דער ייד אין היטלערס בוך איז אַ מענטש פון אַן־אַנדער וועלט, אַ וועלט פון שלעכטע כּוונות און פאַרבארגינע, בייזע פלענער. אַ מענטש, וואָס איז אַ שונא דער גאַנצער גויאישער וועלט. דאָס איז די גיפערלעכסטע העצע: מע זאָגט נישט קאנקרעט, וואָס מע וואַרפט אונדז פאר. היטלער האט איבערגינומען די שיטה און די מעטאדן פון דער פינצטערער יידן־העצע אין מיטלאַלטער. ער ווייס, דער דאזיקער דעמאַגאג, אַז אַמשטאַרקסטן צופלאַקערט די פאַנטאַזיע פון המון אַ באַשולדיקונג אין אַ טונקעלער זאַך, וואָס קיינער זעט נישט, אַ פארוואורף, וואָס הענגט אין דער לופט. די קראַפט פון אַ העצע איז שטענדיק אין דעם, וואָס זי באַשעפטיקט זיך נישט מיט קיין פרטים, זי זאָגט נישט וואָס און זי זאָגט נישט ווען, נאר זי ווערט גימאַכט בדרך כּלל. וואָס אַבסטראַקטער אַ העצע איז, וואָס ווייניקער זי רעט פון מעשים און וואָס מער זי פאַרנעמט זיך מיט נישט קלאָרע חשדים, מיט קוים פאַרשטענדלעכע און טונקעלע אָנצוהעריניש, אַלץ מער ווירקט זי, אַלץ מער היפנאטיזירט זי די מאַסן.

אט אַזוי גייט דאָ די „פילאזאפיע": דער ייד איז דער שונא, ווייל ער איז אַ ייד, און אַ ייד קאן דאָך אַנדערש נישט זיין, ווי נאר אַ שונא, ווייל דערפאַר איז ער דאך אַ ייד...

און עס רופט אויס היטלער צו זיינע אָנהענגער: לערן זיך פיינט האָבן! דער דרייצנטער פונקט פון היטלערס לערע רעט טאַקע וועגן דעם, אַז די היטלער־לייט דאַרפן זיך באַציען מיט שנאה צו זייערע קעגנער. דאָס גיפיל פון טאָלע־ראַנץ דאַרף זיין פרעמד דעם אַריער. יעדער דאַרף זעען צו פאַרפעסטיקן מיטן אינסטינקס פון האַס. היטלערס לערע. פון שנאה ווערט גימאַכט אַ העלדן־עפּאָפּייע. צו דער העכסטער מדרגה דערגייט יענער, וואָס באַווייזט צו אָטימין מיט דער שטאַרקסטער שנאה. דען מיט שנאה, האַלט היטלער, קאָן מין בויען, קאָן מין שאַפן עפּיס דויערהאַפטיקס.

עס איז מיר אוממעגלעך צו דערציילן פון היטלערס אַלע ווילדע אומזיניקייטן. אַז אַ שטאַרקער עקל נעמט מיך אַרום צום פירער פון די דייטשן און צו די אַלע מיליאָנין, וואָס אָנערקענין אים פאַר זייער „מנהיג" און מורה דרך. דער יידישער מוח־שרייבט היטלער־איז אַנדערש, ווי דער מוח פון אַ נישט ייד. דער ייד האט אַנדער בלוט..

יא, ס־איז אמת. דען וואלטן מיר אַלע גיהאַט די זעלבע מוחות, וואלטן מיר דאך גיקאנט פאַרשטיין אַלץ וואָס קומט פאר ביים היינטיקן טאָג אין אייראָפּע. וואלטן מיר דאך באַגרייפט אַ סך זאַכן, וואָס זענין אַזוי פרעמד פאַר אונדזער שכל!

מיר זענין דאך אַזוי פיל זאַכן נישט משיג.

מיר פאַרשטייען נישט, ווי קאנין מענטשן שרייבן אַ זעלכיס, ווי היטלער שרייבט, ווי קאָן מין אויסוועבן אַזעלכע מחשבות? וואָס פאַראַ איז דער גידאַנקין־גאַנג פון אַזעלכע מענטשן?

מיר באַגרייפן נישט, ווי אַזוי האט גיקאנט גישעען, אַז אויב ס־האט זיך שוין יאָ אָפּגיזוכט אַזאַ איינער, טא ווי אַזוי ציט ער מיליאָנין נאָך זיך? ווי אַזוי איז דאָס פאלק פון דיכטער און פון דענקער, דאָס פאלק פון געטע און שילער, מיטאַמאָל אַזוי קראַנק גיווארן? וואָס זענין עס פאַר אַ מענטשן, וואָס גלויבן אין אַזעלכע אידיאטישע פלוידערייען און שרייען: „הייל היטלער"? ס־איז פרעמד פאַר אונדזער פּסיכיק און ס־איז נישט צוגענגלעך פאַר אונדזער „יידישן" פאַרשטאַנד דער תענוג פון בלוט פאַרגיסן און פון מארד און אַכזריות. ווי אַזוי קאנין מענטשן אין איין טאָג פאַרגעסן אין די אייביקע באַגריפן פון מענטשלעכקייט און גירעכטיקייט און ווערן פאַרוואַנדלט אין חיות ווילדע, צעיושיטע בעסטיעס? ס־איז פאַר אונדז ווייט דאָס אַלץ, וואָס ווערט גיטון אין מיטן העלן טאָג אין סאַמע האַרץ פון אייראָפּא. ס־איז אומפאַרשטענדלעך וואָס צו היטלערס פאַרטיי גיהערן אַזוי פיל פראפעסארן, שרייבער, גילערנטע, פילאזאפן, ווי אַזוי זיי אַלע האַלטן דאָס עקלהאַפטע און נידערטרעכטיקע בוך פון אַדאלף היטלער „מיין קאַמף" פאַר הייליק?

היטלער האט רעכט: מיר האבן אַנדער בלוט...

דאָס דריטע בוך איז פונים באַרימטן היטלעריסטישן דיפלאמאַט און קאמיסאַר, אַלפרעד ראזנבערג. דאָס איז דער פילאזאפישער טראַקטאַט פון דער היטלעריסטישער וועלט־אָנשויאונג און ס־הייסט: „דער מיטאס פון צוואַנציקסטן יאָר־הונדערט".

„דער מיטאס" דאַרף אַלזא באַדייטן די העלדן־לעגענדע, דאָס העלדן־גיזאַנג אבער פאַרוואָס טראַכטן מיר לייענינדיק ראזנבערגס פילאזאפיע, אַז דאָס איז די שאַנדע, די חרפה פון אונדזער צייט? זענין מיר יידן ווירקלעך אַזעלכע אפכא־מסתבראניקיס, אַזעלכע צו להכעיסניקיס, אַז וואָס ביי יענים איז גיזאַנג און העלדישקייט איז ביי אונדז חרפה און בושה?...

דער היטלעריסטישער דענקער גייט דאָ ארויס מיטן לשון. די יידן מוז מין אויסשחטן, ווייל זיי האבן דער וועלט גיגעבן אַ קולטור, ווייל זיי האבן דער וועלט גיגעבן דעם תנ"ך, אַ לערע פון גירעכטיקייט און מענטשלעכקייט, ווייל זיי האבן גיוואַגט צו זאָגן די ווערטער: „ואָהבת לרעך כּמוך". מיט די יידן מוז מין קעמפן, ווייל זיי זענין נישט קיין מערדער און אַכזרים, ווייל זיי האבן אָפּגיווארפן די פרינציפן פון אַכזריות און האַס, וואָס האבן גיהערשט ביי די אַמאָליקע דייטשן, די ווילדע גערמאַנער.

ראזנבערג רופט אויס: נידער מיטן יידישן גייסט! און „יידישער גייסט" הייסט: מענטשן־ליבע, גוטסקייט, הומאַניטאַרישקייט, גירעכטיקייט...

די אַלע באַגריפן זענין לויט היטלערס פילאזאף טריף און אומווירדיק. לעבן זאָל נאר די אַלטע גערמאַנישע ווילדקייט און רשעות!

די יידן האבן פאַרדארבן די וועלט, ווייל זיי האבן פאַרשפרייט די גירעכטיקייט און הומאַניטאַרישקייט. זיי האבן גיזאָגט, אַז אַלע מענטשן אָן אונטערשיד פון ראַסע און גלויבן זענין גלייך, דאַרפן האבן די זעלבע רעכט. „אַ דאַנק דער לערע פון הומאַניטעט האט יעדער ייד גיקאנט ווערן אַ גלייכבאַרעכטיקטער מיטגליד פון אַן־אייראפעאישער מלוכה, פאַרנעמין וויכטיקע אַמטין. מ־האט פאַרגעסן, אַז דער עיקר איז ראַסע און בלוט"...

און דער אויספיר פון דער גאַנצער וועלט־אַנשויאונג איז: זאָל לעבן די פויסט! מיט דער פויסט מוז מין באַקעמפן דעם יידישן גייסט, וואָס האט זיך אַריינגיכאַפּט אין אַלע רעליגיעס. אין אַלע רעליגיעס רעט זיך פון מענטשן־ליבע און דאָס איז דער בעסטער באַווייז, אַז זיי שטאַמין פון יידן, זענין גינומין פון תנ"ך. דער „אַלטער טעסטאַמענט" – באַשליסט ראזנבערג – מוז אָפּגישאַפט ווערן. דערמיט וועט גימאַכט ווערן צונישט דער פרואוו פון די לעצטע אַנדערהאַלבן טויזנט יאָר אונדז גייסטיק יידן צו מאַכן"... „ס־מוז צוריק־קומין דער אַלטער גערמאַנישער כאַראַקטער. אַלע מוזן דערזעען, אַז הומאַניטעט און גוטסקייט איז אַ פאַרברעכן, אַ זינד...

אין דעם היטלעריסטישן דייטשלאַנד איז צוליב דעם דאזיקן בוך אומגיווינלעך גרויס די פרייד, אומגיהויער שטאַרק די שמחה. ענדלעך האט די באַוועגונג זיך דערוואַרט אויף אַן־אויספירלעכן און אומפאַסנדיקן פילאזאפישן טראַקטאַט.

אבער פאַרוואָס האב איך לייענינדיק ראזנבערגס בוך אַזוי ווייניק זיך ענטציקט מיט זיין וועלט־אַנשויאונג? פאַרוואָס האב איך גאָר גיטראַכט, אַז דאָס וואָרט „פילאזאפיע", וואָס איז דאך דער טייטש „ליבשאַפט פון חכמה", ווערט גישענ־דיט און פאַרקריפלט ווען מע רופט אָן אַזאַ גימיינים און אידיאטישן פאַמפלעט: „פילאזאפיע"?

נישט איינמאָל האב איך זיך גישעמט, וואָס מיין האַנט האַלט אַזאַ בוך. ס־האט זיך מיר גידאַכט, אַז די האַנט ברענט, ברענט און אט וועט זי נעמין און צורייסן די בלעטער.

פון וואַנין נעמט זיך עס, וואָס כ־האב פארט נאך אַלים נישט גיקאנט זיך איבערצייגן, אַז גוטסקייט איז אַ פאַרברעכן, און אַכזריות און רשעות – דער העכסטער מענטשלעכער ציל?

יא, מיר האבן אַנדער בלוט!

זאָל אין דיין שטוב, ביי דיינע באַקאַנטע נישט פעלן דאָס נייע בוך

גיזאַמלטע שריפטן

פון שרה שענירער!

הודפס מתוך הארכיון היהודי

אַ מעשה נוראָ

— פון —
שמואל נאַדלער

וואָס האט זיך געטראָפן מיטן הייליקן בעש"ט ז"ע און מיט דעם אַרענדאַר, וואָס האט זיך איבערגעגעבן אינים רשות פון ס"ם ו"ל און וואָס דער בעש"ט האט אים געראַטעוועט; אַזוי זאָל ער ברענגען אַ ישועה צו אַלע יידן און זיין זכות זאָל אונדז ביישטיין עד ביאת הגואל במהרה בימינו, אמן.

1

ויהי, און עס איז געווען אין חודש כסלו, ווען די טעג ווערן קלענער און אין דרויסן וואָס אַ מאָל קעלטער, איז לייזער ווערדיקער געשטאַנען ביי דעם פענצטער פון זיין אָרענדע צווישן דער שטאָט קיטיוו און דעם דאָרף טשערהאַניווקע. ער האט געהויכט אויף די שייבן און וואַרימען אָטעם געטאַפּיעט דאָס אייז אויף זיי. און אַרויסקוקנדיק אויף די ווייס־פאַרשנייטע וועגן, האט ער אַ שווערן קרעכץ געטון.

און עס איז געווען אויף וואָס צו קרעכצן. אין שטוב אַ קרירה אַז דער אייבערשטער זאָל זיך דערבאַרימען. קיין פּרנסה איז נישטאָ, שוין וואָכן לאַנג אַז מע זעט נישט קיין קונה פאַר די אויגן, און דאָס ווייב ליגט ל"ע צו בעט; דערצו נאָך אַני עלטערע טאָכטער, אַ בוגרת, נישט צו פאַרזינדיקן און זיצט אין שטוב באַרוויס, ווייל זי האט נישט וואָס אויף די פיס צו נעמען. און ועל כולם — דאָס שכירות־געלט פאַרן פּריץ און אַ מתנה אויף ניי־יאָר!

די נאַכט איז שנעל צוגעפאַלן, האט ער זיך דערמאַנט, אַז עס איז שוין צייט צו דאַווענען מנחה, נאָר באַלד האט עס אים אַזוי צוגעדרוקט, אַז ער האט חרטה באַקו־מען. עפּיס האט זיך אין אים אָנגעהויבן צו בונטעווען, אַז ער האט שוין גענוג געדאַוונט, אַז געהאָלפן איז ער נישט, אַז ער האט שוין נישט וואָס אָנצוּוואָרן: — ניין, ער וועט נישט דאַווענען!

און פון זיינע פינגער איז געוואָרן אַ פויסט און מיט כעס האט ער אויפגעהויבן זיינע אויגן צום סופיט און געזאָגט:

— יאָ, דער גוי איז זינדיק און דעם גוי גייט גוט. נאָר מיר שטאַרבן פאַר הונגער, און ער האט ווייטער צו זיך גערעט:

— נאָר דער שטן קאָן מיר העלפן פון דער נויט!

2

צי ווייל ער האט עס אַרויסגעזאָגט אין אַזאַ מינוט, צי ווייל אין דער אמתן האָבן אַזעלכע ווערטער אַזאַ כּוח — ווי די ווערטער זענען נאָר אַרויסגעגאַנגען פון זיין מויל, האט ער תיכּף ומיד דערהערט אַ גרויסן רעש און דערפילט אַ משונהדיקן ריח פון שוועבל, אַז ער איז שיעור נישט געפאַלן אין חלשות. באַלד האט ער דערזען פאַר זיך אַ קליין מענטשל, מיט אַ רויט שפּיציק בערד'ל, מיט אַ גנביש געלעכטערל צווישן די ציין. און דאָס מענטשל האט צו אים אַזוי געזאָגט:

— האסט מיך גערופן כי־כי־כי, טאַ בין איך דאָ. כאַ־כאַ־כאַ, מירן מאַכן ס'געשעפט, אַ גאָלדן געשעפט. נאַ, שרייב אונטער. וועסט זיין אַ גביר, אָבער ווי נאָך אַ גביר, כע! כע! כע!

און אַזוי רעדנדיק און לאַכנדיק האט ער אַרויסגענומען אַ נאָדל פון אונטערן קאָלנער, אַ שטאָך געטון לייזערן אין דער האַנט אַריין, איינגעטונקען זי אין זיין בלוט און דערלאַנגט אים:

— נאַ, לייזער, וועסט דיך אונטער חתמינען, און דו ביסט אַ גביר!

אַ שרעק איז באַפאַלן לייזערן. אָבער באַלד האט ער דערהערט דאָס געוויין פון זיין קראַנק ווייב און דאָס זיפצן פון זיין עלטערער טאָכטער און דאָס פּישטשען פון די קלענערע קינדער און ער האט דערפילט דאָס קאָרטשען פון זיין ליידיקן מאָגן און דערזען פאַר זיך דאָס מוראדיקע פּנים פונים פּריץ און זיינע פאַרשנייטע וואָנצעס — האט ער אויסגעשטרעקט די ציטערדיקע הענט און אין די ציטריקע פינגער גענומען די נאָדל מיטן הייסן טראָפּן בלוט...

— נאָר יעצט זאָלסטו וויסן איין זאַך: מקח איז מקח. איך וועל דיך מאַכן רייך, דו וועסט זיין אין מיין רשות. אָוועקגעבן טאָרסטו אָבער גאָרנישט. ווייל אין דער מינוט, וואָס עמיצער וועט פון דיין עשירות הנאה האָבן, פאַרלירסטו עס אויף אייביק.

דער אָרענדאַר האט זיך אומגעקוקט: אין שטוב איז קיינער נישט געווען. אַ קאַלטער שווייס איז גערונען פון זיין שטערן און אין דרויסן האט דער ווינט געוואָיעט און געשריגן און געלאַכט: כו, כו, כווו...

ער האט זיך נאָך אַמאָל אומגעקוקט: פון אונטער דער באַנק האט געלויכטן אַן־אוצר...

3

האט מען דערציילט ר' ישראל בעל־שם־טוב אַזוי צו זאָגן:

— מילא אַ גביר איז דער אָרענדאַר פון טשערהאַניווקע אַז אין לשער ואין לספּר. וואַלגערט זיך ביי אים געלט ווי בלאָטע און צו זיין עשירות איז קיין סוף נישטאָ. ביז קיין קיעוו גייען זיינע מסחרים און זיין האָלץ ביז אדעס. און ער פאָרט זיך אַרויס יעדן טאָג שפּאַצירן אין אַ גאָלדינער קאַרעטע...

און מ'האט ווייטער דעם בעל־שם דערציילט:

— נאָר אַ כלב איז ער, אַ דבר אחר, נהרג על שוה פּרוטה אַ קמצן, וואָס...

אָבער דאָ האט דער בעל־שם־טוב הקדוש איבערגעריסן דעם דערציילער מיט אַ מאַך מיט דער האַנט:

— ניגוג. מע רעט נישט אויף קיין ייד קיין לשון הרע...

4

שפּעט ביי נאַכט. אין בית מדרש איז טונקל, שאָטנדיק. דאָס לעמפּל פונים נר תמיד לייכט ווי אין זיך, ווי פאַר זייניט־וועגן, ווי ס'וואָלט געלאַכטן און געוויזן: נאַ, זעט, ס'איז דאָ סודות און מע קאָן זיי נישט פאַרשטיין, נאַ, זעט, אַלעס איז דאָך סודות...

אויך דאָס גרויסע יאָרצייט־ליכט האט נישט ליכטיק געמאַכט דאָס חשכות, נאָר פאַרקערט, פאַרבאָרגן אַ סוד... און אַ פאַרהויליינע שיין איז אויך געפאַלן פון דער אָפענער הרובע, וואו טויזנט אויגיקע צוגליטע קוילן האָבן אויסגעהויכט זייער נשמה: דאָס בלאָע פייערל. און וואָלף קיציס האט אַריינגעלייגט שייטלעך האָלץ, פרישע סאָסנענע...

און זיין רבי, דער בעש"ט, איז געשטאַנען אָנגעשפּאַרט ביים אויוון און זיך געוואַרימט די הענט. פּלוצים האט ער זיך אָנגערופן:

— לערן תקונים, וואָלף.

האט דער תלמיד אַריינגעוואָרפן דעם לעצטן שייט האָלץ אין דעם רוישנדן פייער, צוגעמאַכט די הרובע און זיך גיזעצט לערנען תיקונים אויפן קול, מיט אַ ניגון. האט ער געלערנט און געלערנט אָבער פון זיין מויל זענען נאָר אַרויסגעגאַנגען טויטע ווערטער און אָנשטאָט צו פליען פאַרן כסא הכבוד זענען זיי געבליבן ליגן אָן אַ חיות אויף די בלעטער פונים אַלטן ספר...

— פאַרוואָס לערנסטו אָן חשק, וואָלף? דאָס התלהבות פונים לערנען דאָס זענען די פליגל וואָס הייבן אויף די ווערטער און ברענגען זיי אין די עולמות עליונים. און דיינע ווערטער האָבן נישט קיין פליגל, וואָלף. אָבער הייצן קאָנסט דו יאָ.

ווייל איך הייצן בין איך דאָך מכניס דאָס פייער פון אויסנווייניק צווישן די שייטלעך וואָס ליגן אָנגעגרייט צו ברענען. האָלץ קאָן נישט ברענען אַנדערש.

5

כעלות השחר, ווי ס'איז נאָר טאָג געוואָרן, האט דער בעש"ט הקדוש אָפּגעדאַוונט בדחילו ורחימו, מיחד געווען די יחודים, מצרף געווען די צרופים און נאָך דעם געהייסן וואָלעקסין שפּאַנען די פערד.

און וואָלעקסע האט שוין געוואוסט דעם דרך: כל זמן מ'איז אין שטאָט האט ער געהאַלטן די לייצ־ס אין די הענט, געקנאַקט מיט דער בייטש, געצמאַקעט מיט די ליפּן און אונטער געטריבן: יויא, פערדעלעך, וויא...

ווי אַזוי אָבער מ'איז איבערגעפאָרן די לעצטע שטוב פונים ישוב און עס האָבן זיך באַוויזן די בלאָטעכע, אומענדלעכע, פאַרשנייטע פעלדער — דאָ:ז ער נאָך

הארכיון היהודי

גילאזט די לייציס, אנידער גילייגט די בייטש און אריינטוענדיק די הענט אין די ארבל זיך אויסגידרייט מיטן פנים צום בעל־שם און תיכף איינגידרימלט.

און אויך די פערד האבן גיוואוסט זייער דרך: ווער מיר וועג, וואס מיר וועג; בערג־אויף און בערג־אפּ, טאל־איין און טאל אויס, צווישן סאסנעגע וועלדער, איבער פארפרוירינע אזערעס דורך די ווייט־ און אן א סוף־אויסגיצויגינע פלאכן פון שניי — האבן זיי זיך גיטראגן מיט קפיצת־הדרך און גיבליבן שטיין פאר א הויך־גימויערטן און הערלעך אויסגיפוצטן פאלאץ...

— זיי ווייסן, לייזער ווערדיקער, אנ׳אָרימע יידישע נשמה גיפינט זיך אין א גרויסער נויט. פדיון שבויים איז א גרויסע מצווה, לייזער. גיב צושטייער צו ראטיווין א נפש, לייזער.

— כא־כא־כא — האט זיך דער גיוועזינער ארענדאר צולאכט — האט דיך מיין שם בישט אפּגיהאלטן פון קומין צו מיר? האט איר נישט גיהערט מסתמא ויער לייזער ווערדיקער איז. נישט ער גיט א נדבה א שנארער און נישט אפילו אביסל גיקעכץ א דורכגייער. קומט איר גאר מיט מצוות צונ׳אים, כע־כע־כע...

— אבער בארעכן דיך, לייזער, איך וויל נאר איין רייניש, אויסצולייזן די נשמה, נאר איין רייניש, נישט מער...

— כי, כי, כי, אפילו איין גראשן נישט, ר׳ ייד...

— טא וועסטו נעמין איין רייניש ביי מיר, נאר איין רייניש, לייזער...

אויף דעם האט זיך דער גביר נישט גיריכט און ער האט שטיל גישעפּטשיט צו זיך: נעמין, דאכט זיך, מעג מין...

אבער דאס איז נאר גיוועזן א תירוץ, ווייל, אין תוך אויין, האט אים עפּיס ווי גיצוואונגין און ער האט גימוזט נעמין...

6

קווענדיק פון הנאה האט לייזער אנגיהויבן צו באטראכטן די מטבע, וואס ער האט גיהאלטן אין דער האנט. עפּעס איז אים אויפגיקומין חידושלעך. און באלד האט ער דערפילט, ווי ס׳שלאגט פון איר אזא היץ, אזא פייער, אז, דאכט זיך, ס׳ברענט אים די הענט. ער לייגט זי שנעל אנידער אויפן טיש. אבער ער האט זיך טועה גיוועזן. איר אנבליק האט אים נישט גיגעבן קיין רו. און ווי ער האט זיך אויסגידרייט, איז זי גישטאנין פאר זיינע אויגן. זי האט גימאנט און ער האט זי ווידער גימוזט נעמין אין דער האנט אריין. אבער זי, די מטבע, שרפהט ווייטער זיין הויט, בריט די נעגל, וואקסט אריין אין הויט און ביין. הט ער זיך מיט כעס א שליידער גיטון צו דער ערד און זי האט זיך ארונטערגיקייקלט אונטער דער נידריקער סאפע. אבער איצט האט אים אנ׳אינערלעכע פאדערונג אנידערגיווארפן אויף דער ערד: ער מוז דאך זי אויסזוכן, אויפהייבן, איבערבעטן...

האלטנדיק די מטבע צום דריטן מאל אין דער האנט האט ער לייכטער ווי נאך א שווערער מלחמה אפּגיאטימט. איצט האט אים אויפגיבליצט א גידאנק מיט אזא שטאלינער זיכערקייט, אז ער האט זיך פארחידושט, פארוואס ס׳איז אים תיכף נישט איינגיפאלן: ער מוז דאך די מטבע אוועקגעבן! אין דעם קאן דאך קיין ספק נישט זיין! אוועקגעבן און טאקע שוין!

וועמין־זשע גיט מין זי? דער ייד פון פדיון שבויים איז נישטא. ער לויפט האסטיק אראפּ פון די מארמארינע טרעפּ אין דער גאס אריין. דער דרויסן האט גיפינקלט מיט טויזנט פארביקע שניי־בריליאנטן, וואס די זון האט אנגיצונדן. ער האט זיך אומגיקוקט. ביים עק וועג האט זיך קוים גישלעפּט אנ׳ארימאן אין שמאטיס, וואס האט אלע מאל א בויג גיטון איבערן שטעקן, ווי אויף אנידערצופאלן און נישט אויף צו שטיין מער. מיט פרייד איז דער ארענדאר אים אקעגן גילאפן, אים אנגיכאפּט ביי די הענט און גישטופּט אים: נא דיר, נעם דעם רייניש...

אין דער דאזיקער מינוט האט זיך אין אים ווי א ריזיקע טאמע איבערגיריסן. עס איז אים באפאלן פלוצים א מוראדיקער חשק צו געבן, צו געבן, צו געבן. ער האט פארן פארוואונדערטן ארימאן אנגיהויבן אויסצוטרייסלין אלע קעשיניס, אפּגיריסן פון זיך דעם גאלדינים זייגער, אויסגיטון דעם טייערן סויבלינים פעלץ און אפילו דאס העמד גיוואלט פון זיך אראפּנעמין. אבער פלוצים זענין זיי ביידע, דער גביר און דער בעטלער, גיבליבן שטיין מיט אפינע מויל און אויגן, ווי פאר א וואונדער:

דער ריזיקער פאלאץ האט גיברענט און דאס פון אלע פיר עקן מיט א מאל.

ס׳איז גיווארן א גיוואלד, א יללה, דאס ווייב מיט די קינדער זענין ארויס אין די העמדער, בארוויסע אויפן שניי. מ׳האט גארנישט גיקאנט ראטיווין. דער פאלאץ האט גיברענט ווי א ליכטל. פונים דארף איז אנגילאפן א גרויסער עולם אבער מ׳האט גארנישט גיקאנט טון. מ׳האט גיטומלט, גילאפן, דאס ווייב מיט די קינדער האט גיקלאגט און גיילההויט, גיבראכן די הענט און גיריסן זיך די האר, ווי אין שגעון, ר״ל. נאר איין לייזער איז גיוועזן רואיק און פארוואונדערט. דאס פייער האט גיהאלטן ביים אויסברענין. פלוצים האט א שווארצער זייל רויך א זעץ גיטון צום הימל, און א הילכיק גילעכטער וואס האט ממש גיפרוירן דעם מארך אין די ביינער — האט דורכגישניטן די לופט:

— כי, כי, כי — הו...

אויפן וועג פון טשערהאניוקע קיין קיטיוו שלעפּט זיך אנ׳איינזאמער שאטן. לויט דער עצה פונים ארימאן גייט ער צום גרויסן רבין וואס זיין הייליקייט שמט אויף דער גאנצער וועלט. ער האט גארנישט מיט זיך. ער האט אנגיזאגט זיין בני בית אויך גארנישט צו נעמין פונים אפּגיברענטן פארמעגן און נישט אנצורירן גארנישט. דערווייל זענין זיי אין א פויערישער שטוב, וואס האט זיך אויף זיי דערבארימט. לייזער האט פארשטאנין: ער האט גיבראכן די תנאים און דער שותף האט זיך אפּגינומין זיינס...

ער האט זיך טיפער אנגיבויגן אויפן שטעקן, וואס דער וואנדערער האט אים מיט גיגעבן אויפן וועג, און שטיל גימורמלט ווערטער פון תפלה און חרטה, וואס האבן זיך גיטראגן מיטן קילן ווינט אויף די אומענדלעכע פעלדער פון שניי, קטורת של בין הערביים...

* *
*

און די ברכה וואס דער בעש״ט חקדוש האט אין יענער נאכט גיבענטשט ר׳ לייזער ווערדיקער איז מקוים גיווארן. השי״ת האט אים אויפגירעכט מיט אלים גוטן און דער שם זיינער איז גיגאנגין ווייט און ברייט, אז ער איז דער גרעסטער בעל צדקה אין פוילן, דער מדינה. האבן צונ׳אים גישטראמט יידן פון ווייט און נאענט און ער האט זיי אלע אויפגינומין בסבר פנים יפות. און זוגתו הצנועה תחי׳ האט מהנה גיוועזן די אורחים במאכל ובמשתה און מיט די אייגינע הענט גיבעט די גילעגערס און נישט גילאזט עס טון די דינסטן, כדי מקיים צו זיין די מצוות הכנסת אורחים בשלמות.

און ר׳ לייזער אליין פלעגט פארן פון צייט צו צייט צום הייליקן בעש״ט און משמש גיוועזן תלמידי חכמים. און אין וואלף קיציס האט ער דערקענט דעם ארימאן וואס האט ביי אים גינומין דעם רייניש און גיגעבן דעם שטעקן, אבער וואלף האט זיך גימאכט, ווי ער ווייסט פון גארנישט.

און ר׳ לייזער האט דערלעבט א שיבה טובה און צו בנים עוסקים בתורה ובמצוות און ס׳איז אין אים מקוים גיווארן דער פסוק „והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאוד״, און דיין אנהייב וועט זיין קליין און ביים סוף וועסטו גרויס ווערן, הלוואי אויף אונדז אלע גיזאגט גיווארן. אמן, כן יהי רצון, סלה.

(בעש״ט סימפאניע)

שבועות

פון אלימלך שטייער

כ־גיי ארויס אין וואלד און פעלד
אומיטום זון און גרין —
ס־האט זיך צובליט ג־טס וועלט,
וועגד דיין בליק אהין...

דער יום־טוב פון זון און גרין
איז דער יום־טוב פון ישראל
ס־האט ג־טס פאלק אמאל —
אנגיהויבן וואקסין, זיך צובליען...

ס־איז היינט אונדזער טאפּעלע פרייד
זון אין הארץ — גרין אין פעלד
זע — ס־האט זיך צוואוואקסן ברייט
ג־טס הויז, יעקבס גיצעלט...

הודפס מתוך הארכיון היהודי

דאָס שפּיגעלע

דער דעקרעט פון די מיניסטאָרן

איז דער קיניג צוריקגיקומין, און ער גיפינט דעם הויף אין גרויס צומישונג. די הויפּט־שטאָט איז אומרואיק. די מיניסטאָרן אויפגירודערט. וואָס איז? דערציילט מין דעם קעניג, אַז דער ערשטער מיניסטער איז פּלוצלונג נעלם גיוואָרן, מע קען זיין גיביין צומאָל נישט גיפונין, און עס זענין דאָ עדות, אַז דאָס האָבן די יידן פון דער הויפּט־שטאָט דעם מיניסטער גיכאַפּט און פאַרפּייניקט אויף טויט. די מיניסטאָרן האָבן שוין אָפּגיהאַלטן אַ באַראַטונג וועגן דעם ענין, און מ׳האָט אַרויסגיטראָגן אַ פּסק־דין, אַז מע זאָל די חשובע בעלי־בתּים פון דער יידישער גימיינדע לאָזן טויטן און די איבעריקע יידן — אַרויסטרייבן פון לאַנד. און ס׳איז שוין אָנגישריבן וועגן דעם אַ דעקרעט, און דערלאַנגט דעם דעקרעט דעם קיניג אונטער צו שרייבן.

טראַכט דער קיניג: וויבאַלד אַזוי, איז דאָך נישט אַלץ, וואָס ער האָט גיזעהן אין שפּיגעלע, אַ פאַרבלענדיניש. עפּעס איז דאָך דאָ יאָ אַזוינס פאַרגיקומין מיט דעם ערשטן מיניסטער. רעכנט ער אויס: אויב דאָס שפּיגעלע האָט באַוויזן אמת, דאַרף דאָך די קיניגין וויסן. רופט ער צו זיך די קיניגין און פרעגט זי, וואָס איז אַזוינס פאַרגיקומין צווישן איר מיט דעם ערשטן מיניסטער.

ציטערט די קיניגין ווי אַ בלאַט, און וויינט זיך גרוילעך פונאַנדער און לייקנט אַלץ אָפּ.

— איך וויים גאָרנישט.

באַרואיקט זי דער קיניג, אַז ער איז זי אין גאָרנישט חושד, ער וויל נאָר דערגיין אפשר וויים זי, וואו גיפינט זיך דער ערשטער מיניסטער, אַ לעבידיקער צי אַ טויטער.

וויינט זי און זאָגט גאָרנישט, שווייגט.

אויפן מאָלצייט

דערוויל שטייען די מיניסטאָרן צו צום קעניג, ער זאָל חתמינין דעם דעקרעט באשר דאָס פאָלק איז זייער אומרואיק, וואָס מ׳האָט נאָך די פאַרברעכער נישט באַשטראָפט. זאָגט דער קעניג, אַז ער וויל פריער מאַכן אַ מאָלצייט און אויפן מאָלצייט וועט ער שוין דעם דעם דעקרעט חתמינין. וואָרטן די מיניסטאָרן אויף דעם דעקרעט מיט אומגידולד.

און דער קיניג אַליין וואַרט נאָך מיט גרעסערער אומגידולד. ער זעט, אַז דאָס שפּיגעלע האָט אים נישט אינגאַנצן גילייגט. נאָר למאי שווייגט די קעניגין, למאי איז דער מיניסטער נעלם גיוואָרן, צי אפשר האָבן אים טאַקע די יידן גיטייט

ער זעט, אַז ער איז אין אַ גרויסן פּלאָנטער, און ער האָט דעם שכל פאַרלוירן, און קען דעם פּלאָנטער נישט פונאַנדער נעמין. און ער פילט, אַז נאָר איין מענטש אויף דער וועלט, דער רב, וואָלט אים גיקאָנט אַלץ קלאָר מאַכן. וואַרט ער אויף דעם רב מיט גרויס אומגידולד.

לסוף איז גיקומין דער טאָג פון מאָלצייט. מ׳האָט גיגרייט טישן אין דעם גרויסן זאַל, און עס זענין אַראָפּגיקומין אַלע מיניסטאָרן און די גרעסטע לייט פון דער מלוכה. דער קיניג האָט גיוואַרט, דער רב זאָל קומין.

און לסוף איז אויך דער רב גיקומין — אין זיין אַלטן מלבוש און אין זיינע אָפּגיריבינע פּאַנטאָפל. די געסט האָבן שטילערהייט אומצופרידן גימורמלט, וואָס מ׳האָט צוזאַמין מיט זיי ביים טיש אוועקגיזעצט עפּים אַן אָרימין יידן.

דערוויל הייבט מין אָן טרינקן. טרינקט דער קיניג, טרינקן אַלע געסט, נאָר דער רב רירט זיך צו זיין בעכער נישט צו.

פרעגט אים דער קיניג, למאי ער טרינקט נישט.

ענטפערט דער רב:

— דער וויין האָט ניש קיין גוטן ריח.

ווערן אַלע געסט שטאַרק אויפגיבראַכט, און איינער הייבט זיך אויף און זאָגט:

— זאָל מיר דער קיניג מוחל זיין, איך מוז זאָגן, דער יידישער גאַסט האָט זיך דערלויבט אַ גראָבקייט דערמיט, וואָס ער רעט שלעכטס אויף דעם קיניגס וויין.

און די איבעריקע הייבן אָן צו טומלין:

— אַ העזה פון אַ יידן!

— דער דאַזיקער שלעפּער האָט, אפנים, אין דער היים ביי זיך בעסערן וויין גיטרונקין!

— ער מוז באַשטראָפט ווערן פאַר אַזאַ באַליידיקונג!

אין וויין־קעלער

דער קיניג זיצט אַ צוטומלטער. ער וואָלט וועלן באַרואיקן די געסט און אַליין איז ער אויך שטאַרק באַליידיקט פון דעם רבס רייד. פרעגט ער גאַנץ שטרענג ביים רב:

— וואָס וועסטו דערויף ענטפערן?

זאָגט דער רב:

— זאָל דער קיניג אַ שמעק טון פון זיין בעכער, וועט ער זעען.

טוט דער קיניג אַ שמעק פון זיין בעכער און ער דערפילט אַ ריח גאָר נישט קיין אָנגינעמין, אַזוי אַז ער פאַרקרימט זיך.

הייבן אַלע געסט אָן צו שמעקן פון זייערע בעכערס, זאָגן זיי:

— אמת, עס פילט זיך עפּיס אַ ריח ווי פון נבלה...

זאָגט דער רב:

— מע דאַרף גיין אַ קוק טון, וואָס איז דאָרטן אַזוינס אין קעלער, וואו דער וויין שטייט.

זענין אַלע מסכים דערויף. לאָזן זיך אַלע געסט גיין אין וויין־קעלער, און דעם קיניגס ווייַנער גייט פאָראויס, שליסט אויף די טירן פון קעלער. לאָזט זיך דער עולם אַראָפּ פון די טרעפּ — דערלאַנגט עס אַלימין אַזוי אין נאָז אַריין אַז מע לאָזט זיך גלייך צוריק לויפן.

זאָגט דער רב:

— דאָס טויג נישט — אַנטלויפן? מע דאַרף זעען, וואָס איז דאָ אַזוינס.

האָט מין גינומין זוכן. זוכט מין און מע גיפינט ערשט אונטער דער פאַס, פון וועלכער מ׳האָט גינומין דעם וויין צום מאָלצייט, ליגט אַ פגר אין זאַמד פאַרשטעקט. ציט מין אַרויס דעם פגר, מע טראָגט אים אַרויס אויף דער ליכטיקייט — זעען אַלע דאָס איז דער ערשטער מיניסטער — אַ טויטער.

וואָס די אויספאָרשונג האָט באַוויזן

אין מאָלצייט האָט מין שוין פאַרגעסן. די מיניסטאָרן זעצן זיך תיכף אויף אַ באַראַטונג צוזאַמין מיטן קיניג, און דער רב זיצט אויך דערביי. מע פירט אויך אַריין דעם ווייַנער — שוין אַ גיבונדינים:

— ביי דיר זענין דאָך שטענדיק די שליסלין פון קעלער, ווי קומט אַהין דעם מיניסטערס קערפּער? וואָס האָסטו פאַר אַ שייכות דערצו?

ענטפערט דער ווייַנער מיט גיוויין:

— איך בין נישט שולדיק, די קיניגין האָט מיך גיהייסן באַהאַלטן דעם קערפּער און איך זאָל קיינים נישט זאָגן.

ברענגט מין אַראָפּ די קיניגין:

— וואָס וועט די קיניגין זאָגן דערויף?

חלשט זי. מע מינטערט זי אָפּ, דערציילט זי:

— דער מיניסטער האָט מיר גיוואָלט אָנריידן צו שלעכטס, נאָר איך האָב נישט גיוואָלט הערן, האָט ער מיך גיוואָלט טויטן מיטן שווערד. איז אָבער פּלוצלונג עפּיס גישעען. ווי דער שווערד האָט זיך אַרויפגיהויבן איבער מיין קאָפּ איז דער מיניסטער פּלוצלונג גיפאַלן טויט. נאָר נישט איך האָב אים גיטייט. איך בין נישט שולדיק.

דערהערט עס דער קיניג, הייבן אים אָן צו ציטערן הענט און פיס: ס׳איז אַלץ קלאָר גיוואָרן. וויל ער נאָך מער איבערצייגן זיך: — ווען איז דאָס גיוועזן? — פרעגט ער, — און וואו איז דאָס גיוועזן? און ווי ביסטו־דעמלט גיוועזן אָנגיטון?

און די קיניגין ענטפערט אויף אַלע פראַגן: רופט אָן פּינקטלעך דעם טאָג, די שעה און די רגע און גיט אַלע סימנים. און דאָס אַלץ שטימט מיט דעם, וואָס דאָס שפּיגעלע האָט באַוויזן.

איז שוין קיין ספק נישטאָ, אַז דאָס שפּיגעלע האָט אַלץ באַוויזן אמת, שטעלט זיך דער קיניג אויף און זאָגט:

— קיינער איז נישט שולדיק, איך אַליין האָב גיטייט דעם מיניסטער.

דער קיניג איז מודה

פאַרשטייט זיך, אַז דעם דעקרעט וועגן די יידן האָט מין גלייך צוריסן, און דער רב האָט זיך גינומין גיזעגינין מיטן קיניג. זאָגט דער קיניג צו אים:

— מיין ליבער בן־גיל. דו האָסט מיט דיין פאַרבאָרגינער חכמה מיך מציל גיוועזן פון פיל שלעכטס. זאָג מיר וואָס זאָל איך דיר באַשענקען דערפאַר. בעט, וואָס דו ווילסט — איך האָב פיל.

— איך דאַרף גאָרנישט — ענטפערט דער רב — איך בין צופרידן מיט דעם, וואָס איך האָב אַליין.

לאָזט דער קיניג אַראָפּ דעם קאָפּ און זאָגט אַן־אומעטיקער:

— יאָ דו האָסט גינוג, אפשר נאָך מער ווי איך.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

פאַר פאַרשלאָסינע טירן און פאַרשטיינערטע הערצער...

(דאָס דרייצנטע קיפּיטל פון דער דערציילונג מערעלייקע) פון ז. שאַכנאָוויטש

ס״זענין אַוועק פיניף פינצטערע און ביטערע טעג. דבורה איז אַלץ גיזעסן אַ פאַרצערטע און אַ פאַרוויינטע ביים פענצטער און זיך אויסגיקוקט די אויגן, אַז איר מאַן מיט דודן זאָלן שוין צוריק קומין מיט עפּיס אַ גוטע בשורה. די שענק איז די גאַנצע צייט גיוועזן גישלאָסן, ווייל זי און נישט שמואל האָבן איצט גיהאַט קיין קאָפּ צו דעם גישעפט.

יעדן טאָג האָט שמואל גאַנצע שעהן זיך אַרומגישלעפּט אַרויף און אַראָפּ איבערן שלאָס־פּאַרק. מ־האָט זיך גיוואָלט דערשלאָגן צו דער פירשטן. ער האָט זי אָבער בשום אופן נישט גיקענט גיפונין.

זונטיק אָוונט איז שוין וואַנקא צוריק גיקומין מיטן ליידיקן פערד־און־וואָגן. ער האָט גיהאַט זיינע פליכטן אין דאָרף.

סענדער מיט דודן האָבן אַ גאַנצע וואָך פאַרבראַכט אין קראָקע און ערשט דאָנערשטיק שפּעט אין אָוונט זענין זיי צוריק גיקומין אַהיים.

— זיי האָבן מיר דאָס קינד נישט מיטגיבראַכט — האָט זיך דבורה אויפגעשריי צעוויינט זעענדיק דורכן פענצטער, אַז זיי זענין גיקומין אָן מערעלייקין.

— ניין! — האָט סענדער גיזיפצט האָפנונגלאָז — מיר האָבן זי אַפילו נישט גיקענט זען.

אוסף אסופות

ער האָט איר דערציילט בפרטות אַלץ, וואָס ער האָט איבערגילעבט אין קראָקע, ווי זיי האָבן אָפּגישלאָגן די שוועלן פון פאַרשידינע מלוכה־אַמטן, ווי זיי זענין גילאָפן פון איין גלח צום צווייטן, גיוויינט, גיבעטן, גיקושט די הענט, ווי זיי זענין שעהן לאַנג גישטאַנין ביי דער הויכער קלויסטער־מויער און זיך גיבעטן, אַז מע זאָל זיי כאָטש פונדערווייטנס ווייזן מערעלייקין, אָבער אַלץ איז גיוועזן אומזיסט. אומעטום האָבן זיי גיטראָפן פאַרשלאָסינע טירן און שטיינערנע הערצער.

— די גישיכטע פון ר׳ יונה שוויגער — האָט שמואל אַ מורמל גיטון אין דער שטיל.

— יאָ, — האָט דוד באַשטימט מיט אַן־אומגיבראָכינים מוט — דער דאָזיקער וועג האָט ליידער פאַרפּירט, מיר מוזן איצט אָנהייבן זוכן אַנדערע מיטלין...

פויל און טריב האָבן זיך גישלעפּט די טעג און נעכט אין דער אַמאָל אַזוי היימלעכער און פריילעכער שענק. סענדער האָט פאַרוואָרלאָזט זיינע אַלע גישעפטן און גיוואָרן אַהיים־זיצער. די שענק איז נאָר אָפן גיוועזן פאַר יוצא זייגן, קיינער האָט זיך נישט גיזאָרגט וועגן די געסט. די שטענדיקע שטאַם־געסט פון דער שענק האָבן אין אָנהויב נישט פאַרשטאַנין פאַרוואָס ס׳איז עפּיס אַזוי פּלוצלינג אַריינגיקומין אַזאַ שינוי אין דער דאָזיקער שטוב. וואַנקא האָט זיי דערקלערט די סיבה פונים טרויער, און די געסט, ס׳רוב ערנצטע און אָרנטלעכע קוילן־גרעבער האָבן מיטליידיק גישאָקלט מיטן קאָפּ, באַצאָלט שטיל דעם רעכינונג און אַוועק.

דער אַלטער באַומער האָט ווידער פּלוצלינג גימוזט אָוועקפאָרן וועגן זיינע גישעפטן און דוד האָט זיך גאַנצע טעג גיפונין אינים הויז פון דער שוווער גיטראָפינער פאַמיליע, און מיט זיי צוזאַמין זיך באַראָטן וועגן די מיטלין צו באַפרייען מערעלייקין.

שמואל האָט די גאַנצע צייט ווידער גיזוכט אַ גילעגנהייט צו טרעפן די פירשטן און זיך מיט איר אַדורכצושמועסן, און ענדלעך איז אים גילונגין זי צו טרעפן. דאָס איז גיוועזן פאַרנאַכט. שמואל האָט גיוואוסט, אַז די דאָזיקע הויכע אַריס־טאָקראַטקע זיצט שטענדיק אין דער דאָזיקער צייט נעבן דער וואַרענדע. שטיל, ווי אַ קאַץ האָט ער זיך אַדורכגישלייכט די גידיכטע אַלעע און ער איז פּלוצ־לינג גיבליבן שטיין פאַר דער וועראַנדע. אין דער וועראַנדע איז גיזעסן די פירשטן און זיך אונטערגיהאַלטן מיטן דאָרפס־גלח.

שמואל האָט נאָך די פירשטן קיינמאָל נישט גיזעען. ער האָט זיך אָבער משער גיוועזן, אַז די דאָזיקע שוואַרץ־גיקליידטע פרוי מיטן גאָלדינים צלם אויף דער ברוסט מוז זיין די פירשטן.

— ענטשולדיקט מיר, גינעדיג, אויב איך שטער אייך — האָט ער אָנגיהויבן מיט אַן־אומזיכערער און מיט עטוואָס אַ גיבראָכינער שטימע.

די פירשטן האָט אויסגיגלאָצט אויף אים אַ פּאָר אויגן, און אין איר שטים האָט זיך גיפילט אַ גימיש פון איבעראַשונג און אומווילן.

— וואָס ווינטשט איר, יונגערמאַן?

— איך וויל רעדן מיט דער גינעדיקער פירשטן!

— אויב אַזוי מוז איר זיך פריער אָנמעלדן אין הויף — האָט די פירשטן גיזאָגט מיט איר איינגיבוירינים אַריסטאָקראַטישן שטאָלץ.

אויפן גלחס פּנים האָט זיך באַוויזן אַ שמייכל, וואָס האָט עדות גיזאָגט, אַז ער איז צופרידן פון דעם דאָזיקן אָפּפאַרטיק־געלט.

— דאָס האָב איך שוין אַ פּאָר מאָל גיטון — האָט שמואל גיענטפערט. זיין שטים איז שוין איצט גיוועזן פעסטער, און די פּוילישע אויסשפּראַך ריינער און זיכערער. — אָבער ליידער, האָב איך מיך נישט גיקענט דערשלאָגן, און דערייבער — — —

— האָט איר זיך אַלזא מיט גיוואַלט דאָ אַהער אַריינגיריסן און אים שאַרף אָנגיקוקט.

— גיוואַלט, גינעדיקע פירשטן! דאָרט וואו ס׳הערט אויף די רעכט מוז קומין די גיוואַלט! זייער אָפט דרינגט מין אַריין ביי נאַכט אין פרעמדע שלאָף־צימערס אויפצוזוכן קרבנות פאַר דער קירך...

שמואל האָט אָפּגיהאַקט, ער האָט זיך אַליין דערשראָקן פאַר זיינע רייד, ער האָט נישט גיוואָלט, אַז באַלד פון אָנהייב זאָל דאָס גישפּרעך גיפירט ווערן אין אַזאַ טאָן.

*

דער גלח האָט זיך אין פאַרלעגנהייט גיביסן די ליפּן.

די פירשטן האָט זיך אָנגיצונדן פאַר כעס און אַ כאַפּ גיטון דעם טיש־גלאָק. זי האָט זיך אָבער באַלד מיישב גיוועזן און צוריק אַוועקשטעלנדיק דאָס גלעקל אויף זיין אָרט, האָט זי גיפרעגט אַ ביסל רואיקער:

— איר רעט מיט מיר אין זייער אַ פרעכן טאָן, אָבער ווער זענט איר? וואָס ווילט איר דען אייגנטלעך?

— איך בין אַ ברודער פון אייער דריטן קרבן, וואָס די גינעדיקע פירשטן האָט מקריב גיוועזן פאַר דער קירך.

די פירשטן האָט אַ קוק גיטון אויפן גלח מיט אַ פרעגנדיקן בליק.

— איך קען אים — האָט דער גלח גיזאָגט שטיל צו דער פירשטן — דאָס איז סענדערס אַ זון, אַ גאַנץ אָרנטלעכער און באַשיידינער יונגערמאַן.

— אַ־ז־וי! — האָט די פירשטן גיזאָגט אין אַ גימאַכטער פריינטלעכקייט, און אָנטוענדיק די גאָלדינע בריל האָט זי באַטראַכט דעם יונגערמאַן.

— אַזוי — האָט זי ווייטער גיזאָגט אין דעם זעלבן פריינטלעכן טאָן, איר זענט מאַריאַנקעס אַ ברודער. אייער שוועסטער איז שוין פיל גישייטער פון אייך און ווייסט זיך בעסער פון אייך ווי צו האַלטן אין דער גיזעלשאַפט. דאָס איז אָבער קלייניקייטן — האָט זי גיזאָגט מיט אַ מינע כלומפּרשט, ווי זי וואָלט אים מוחל גיוועזן די באַליידיקונג — איר ווילט זיך אַוודאי עפּיס דערוויסן וועגן אייער שוועסטער? איר ווילט אַוודאי וויסן וואָס זי מאַכט?

— ניין, נישט וועגן דעם בין איך גיקומין — האָט ער גיזאָגט קאַלט און מיט אַן־אָפינער שנאה — די פריינטלעכע ווענדונג האָט אים נאָך מער גירייצט.

— צוליב וואָס אַלזא, זענט איר גיקומין?

— איך בין אייך גיקומין דערציילן וועגן דער פיין פון די אומגליקלעכע עלטערן, פון דעם אומגליק, וואָס דער דאָזיקער אומדערהערטער מענטשן־רויבער האָט גי־ברענגט אויף אונדזער שטוב, פון דער מוטער, וואָס זי איז גיוואָרן צובראָכן קערפּערלעך און גייסטיק און זיצט אָפּ גאַנצע טעג ביים אָפינים פענצטער... פונים פאָטער, וועלכער האָט פאַרוואָרלאָזט זיינע אַלע גישעפטן און וויינט גאַנצע טעג ווי אַ קליין קינד... פונים חתן, וועמין מ׳האָט אַ טאָג פאַר דער תּנאים צוגירויבט זיין רו און זיין גליק. גירויבט דורך — דער קירך, דורך פרויען און מענער, וועלכע האַלטן שטענדיק אין איין פּרעדיקן, אַז זיי האַנדלין אין נאָמין פון דער ליבע...

— הערט מיך אויס יונגערמאַן — האָט די פירשטין גיזאָגט אין אַ טאָן פון גיקרענקטער אומשולד — ביטע, זעצט אייך אַנידער און מיר וועלן זיך רואיק אַדורכרעדן, איך זע, אַז איר זענט אַ פאַרשטענדיקער יונגערמאַן, און מע קען מיט אייך רעדן...

— איר רעט יונגערמאַן — האָט זי גיזאָגט אין אַ באַלערנדן טאָן, וועגן דער גרויסער אויפרעגונג ביי אייער פאַמיליע, אָבער פאַר וואָס איז אייער שטאַם אַזוי האַרטנעקיק און איר ווילט נישט אָננעמין די גאולה, וואָס מיר ברענגין

הודפס מתוך הארכיון היהודי

בנות-בלעטער

קריטיק איז געזונט!

דאָס איז אַן־אַלטער כלל: מע טאָר נישט זיין צופרידן מיט זיך, מע דאַרף וויסן, אַז מ־איז נאך ווייניק באַוואוסטזיניק „תכלית הידיעה שלא נדע" דער תכלית פון וויסן איז צו וויסן, אַז מע ווייסט נאך נישט...

ווי נאך מער איז דאָס גיזאָגט אין דער כלל־אַרביט. מיר דאַרפן תמיד זיין אומצופרידן מיט דעם שוין גיטועניס און דערגרייכטן, ווייל נאך גינוג אַ סך איז נישט גיטון, און נאך מיין איז גאך נישט דערגרייכט.

אַרויסגייענדיק פון דער הנחה, גיבן מיר גערן די קריטישע באַמערקונגין פון אונדזער מיטאַרביטערן ב. צ. ג ר א ס. עס זענין ערנצטע און אמתע ווערטער. ס־איז אַ פאַקט, אַז ווען מיר באַקומין פון צייט צו צייט צוגישיקט מאמרים פון בנות־פירערנס, זעט זיך ליידער נישט דאָס באַרירן די אמתע ווייטאָקע ענינים.

די דאזיקע ענינים זענין אבער זייער פיל אין שאלות און ספקות זענין אומיטום פאַראַן. ס־איז אבער זיכער, אַז דורכן אויסשמועסן זיך אויף די בנות־בלעטער, וואלטן אַ סך פראַגן גיוואָרן פאַרענטפערט, אַ סך אויפגיקלערט און פאַר פיל פּראָבלעמען וואָלט גיקומען די לעזונג, און די בנות־אַרביט וואלט במילא אַוועק אויף בעסערע גיזונטערע וועגן.

וויפל פון אונדזערע פירערנס קענין זיך נישט געבן קיין עצה, אויף צו דיסציפלינירן די חברות און קענין צוזאַמינהאַלטן די אָרגאַניזאַציע?

וויפל פון אונדזערע ארגאַניזאַציעס זענין הילף־לאָז ביים דורכפירן וועלכע ס־איז אַקציע און זאַמלונג?

פאַראַן אַזעלכע ארגאַניזאַציעס, וואָס למשל די קולטור־אַרביט שטייט ביי זיי גאָר אויף אַ הויכער מדרגה, און די ארגאַניזאַציאָנעלע און פראפּאַגאַנדיסטישע אַרביט, איז דווקא גאָר שוואך, און אויף אַנדערע ערטער ווידער פאַרקערט.

וויפל ארגאַניזאַציעס זענין פאַראַן, וואָס זייערע חברות זענין צו זיי צוגיבונדן מיט די שטאַרקסטע פעדים און וויפל זענין פאַראַן, וואָס קענין בשום אופן נישט גיפינין דעם פאַרבינד־פאָדים און דאָס שייכות פון די חברות צו דער ארגאַניזאַציע איז לויז?

וויפל בנות־גרופּיס זענין פאַראַן, וואָס דאָס לעבן פון זייערע חברות, איז גאַנץ און פול יידיש, און וויפל זענין פאַראַן, וואָס דאָס דענקין און אַפילו די מעשים פון אַ טייל חבירות זייערע זענין סתירה־דיק צום בנות־אידעאַל?

מיר קענין נאך אַ סך, גאָר אַ סך שאלות און פּראָבלעמין דאָ אויפמישן, נאר מיר מיינין, אַז אויפן היינטיקן מאָל וועט עס זיין גינוג.

ס־איז נישט אמת, אַז די בית־יעקב־בלעטער זאָגן זיך אָפּ פון צו געבן מיינונגין און שטימין וועגן אינערלעכע בנות־פראַגן. אַדרבא, מיר וועלן דאָס גערן טון. זאלן זיך נאר אָפּרופן די וואָס האבן עפּיס צו זאָגן פון זייער דערפאַרונג און פּראַקטיק.

מיר זענין זיכער, אַז דאָס אויסשמועסן זיך קען אַ סך העלפן, און וועט אַ סך נוצן און מיר פירן נאך אַמאָל איין אַ ספּעציעלן אָפּטייל „בנות בלעטער" און אַלע וואָס האבן עפּיס צו זאָגן זאלן נעמין אַ וואָרט!

* * *

אַ פּאָר באַמערקונגין וועגן „בנות"

(דיסקוסיע־אַרטיקל)

פון מגר. בילא צפורא גראס

אין „טאָגבלאַט" נומער 165 איז גיוועזן גידרוקט אַ מאמר פון ה' מ. ראגאווי „שמועסן מיט דער יוגנט". דער מאמר באַרירט די זייער אַקטועלע פראַגע פונים „דראַנג צו ווערן עפּיס". ס־איז אַלזא כדאי צו פאַרעפנ־לעכן אויך אין אונדזער „בנות" בלאַט אַ פּאָר* באַמערקונגין אויף דער טעמע, כאטש ה' ראגאווי האט אַוודאי גיהאַט אין זין דער עיקר די „צעירים", וואָרן, דאָס דאזיקע פּראָבלעם איז אויך אַזוי גלייך אַקטועל אין די „בנות" קרייזן און אפשר דאָ נאך מער אַקטועל.

דער מחבר גייט אַרויס פון דער הנחה, אַז דער מענטש, וואָס אַנטוויקלט זיך, שטרעבט צו ווערן עפּיס, האט פאַר זיך אַן־אידעאַל, צו וועלכן ער טוט שטרעבן. די דאזיקע שטרעבונג ברענגט דערצו, אַז אַפילו מענטשן מיט קלענערע פעאיקייטן אַנטוויקלין זיך גלענצנד. אַ דאַנק דעם דאזיקן אומגיווייגלעכן רצון רופן זיך אָפּ אין דער פּסיכיק און מהות פון מענטש, גאַנצע אוצרות פון ביז יעצט באַהאַלטינע, און נישט אַנטוויקלטע כוחות. זיי טון אים איבערגישטאַלטן פון גרונט אויס. אויף אַזאַ אופן טוט דער אידעאַל און די שטרעבונג צום ציל אַנטוויקלין, פון איין זייט אַ פולן מענטש, און פון דער צווייטער צייט טוט זיך דער אידעאַל אַליין אויסשאַפן אַ מחנה פון מוסטער־האַפטע טוער. דאָס דאזיקע שטרעבן צו אַרביט און התלהבות פון די יונגע האט גורם גיוועזן, אַז די אַגודה איז גיוואָרן דאָס, וואָס זי איז יעצט, ד. ה. אַן־ארגאַניזאַציע מיט אַ וועלט־פאַרנעם.

אין די היינטיקע יוגנט־רייען זעט עס אבער נישט דער מחבר. אויב ס־איז יא דאָ אַ שטרעבן, איז עס, לויט זיין מיינונג, נאר צום פרעזעס־טיטול וכדומה. דער מחבר זאָגט: „אויב מע רעט וועגן אַ קריזיס ביי דער יוגנט איז טאַקע די הויפּט־סיבה פונים קריזיס דאָס, וואָס עס פעלט ביי אַ גרויסן טייל פון אונדזער יוגנט דער דראַנג צו וועלן עפּיס ווערן. מע לאָזט זיך באַגיגן מיט דעם, וואָס מ־איז און מע שטרעבט נישט צו עפּיס העכערס. ס׳פעלט אומצופרידנקייט מיט זיך אַליין, דאָס איז דער קוועקזילבער ביי יעדן מענטש צו דערגרייכן אַ העכערן ניווא".

ס־דאַכט זיך מיר, אַז דאָס אַלץ וואלט מין גיקאָנט דרייסט איבערחזרן אין שייכות צו אונדזער „בנות", אויב אַפילו

אייך אינים נאָמין פון האר...?

— איך בין נישט אהערגיקומין צופירן מיט דער הויכער גיזעלשאַפט אַ רעליגיעזן וויכוח. איך האב נישט דערצו דעם גינוגנדן וויסן און דערפאַרונג. אבער וואָס שייך אונדזער האַרטנעקיקייט, ווייל איך נאר באַמערקן, אַז דאָ האַנדלט זיך אין אַ פאַרצווייפלטן קאַמף וועגן אונדזער גרעסטער הייליקייט, וואָס מיר פאַרטיידיקן קעגן דער שנאה און קעגן דער אויפגיצוואונגינער ליבע פון דער ארומיקער וועלט. יאָר טויזנטער האבן מיר יידן גיליטן און זיך גיפייניקט מיט דער גרעסטער גידולדיקייט, הגם מיר רימען זיך נישט, אַז מיר פאַרלייקינין דאָס לעבן און טויטן אָפּ דעם קערפּער, אַזוי ווי עס פּרעדיקט דאָס קריסטנטום...

— מיר ליבן שטענדיק דאָס לעבן — האט שמואל ווייטער גיזאָגט באַגייסטערט — און מיר ווייסן, אַז נאר דו. כן לעבן קאנין מיר דינין ג—ט און מענטשן. און מיר פּראָטעסטירן הויך און אָפן קעגן דער ברוטאַלער גיוואַלט פון דעם דאזיקן לעבן. מיר טראָגן אבער גידולדיק אונדזער גורל אין דער האפינונג אויף ג—ט, אויפן גלויבן און אויף דער מענטשהייט... ווען ס-קומין אבער די פאַלשע פריינט און רויבן אונדז צו די קינדער, און ווילן צושטערן אונדזער יידיש פאַמיליע־טרייהייט — זאלן מיר דען נישט ווערן עמפּערט און מיר קאנין

זיי נאר געבן אונדזער קללה...

הארכיון היהודי

— שטאָלץ גירעט — האט די פירשטן ווידער אָנגיהויבן נישט מיט קיין איבריקן חשק — מיין פריערדיקע פראַגע, האט איר אבער יונגערמאַן נישט פאַרענטפערט. די לײדן פון יידישן פאלק וואלטן שוין לאַנג פאַרשוואונדן גיוואָרן, ווען איר וואלט נישט גיוועזן אַזוי עקשנותדיק און איינגישפּאַרט.

שמואל האט זיך שוין נישט גיוואלט אַריינלאָזן אין אַ ווייטערן וויכוח און אָנגיהויבן צום ענין:

— איך בין גיקומין צו אייך, גינענדיקע פירשטן, מיט אַ ביטע.

— דהיינו!

— אַהיימצונעמין מיין שוועסטער צו אירע עלטערן.

— ניין, — האט די פירשטן גיענטפערט קאַלט, דאָס ליגט נישט אין מיין מאַכט, שמואל האט זי דאַן גיבעטן כאטש בלויז צו דערלויבן אַ זעאונג מיט דער שוועסטער. די פירשטן איז אבער גיבליבן קאַלט און ענדלעך גיגעבן שמואלן צו פאַרשטיין, אַז זי האט שוין גינוג דאָס גישפּרעך און ער וועט ביי איר גאָרנישט פועלן. אַ פאַרביטערטער האט שמואל פאַרלאָזט דעם פּריצישן פּאַרק און מיט לאַנגזאַמע טריט גיגאַנגין אַהיים.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

דער ענין פון דער דאזיקער אומצופרידנקייט פון זיך, קאמפליצירט זיך, לויט מיין מיינונג, אויף דעם „בנות" גיביט.

ס'איז א פאקט, אז ביי אונדז האט די צארשלאפנקייט און דער מאנגל צו ווערן עפיס, א גאר גרויסע אחיזה און האמיוויט די אנטוויקלונג פון די יחידים און די גאנצע ארגאניזאציע. אין די הונדערט בומערן פון אונדזער בלאט איז נישט גיווען כמעט איין וויכטיק פראבלעם וואס נוגע „בנות", וואס זאל האבן באהאנדלט גיווארן דורך אוודזערע פירערנס און לערערנס וואס זענען טעטיק אין דער בנות־ארבעט. צי האט זיך אין משך פון דעם זיבן יעריקן קיום, בויען און ארגאניזירן פון „בנות" נישט ארויסגירוקט אזעלכע פראגן, וואס זאלן פאדערן באשייד? צי איז אלץ טאקע גיגאנגען אזוי גלאטיק און אומטעותדיק? צי זענען מיר דערגאנגען צו אזא אנטוויקלונג־שטופע און באהערשונג אין דער גרופן־פירונג, אז ס'גייט אונדז גאר נישט אן; ס'פעלט אונדז גאר נישט? צו אנערקענען מיר דאס אויף אן־אמת אז יעדע פון אונדז טרעפט זיך טאג־טעגלעך מיט טויזנטער פראגן און ספקות, ביי וועלכע מע שטייט כמעט אן עצה און באשייד. ס-איז דאך א זיכערער זאך, און אזוי איז עס און מוז זיין, ווארן, אויב ס'וואלט גיווען פארקערט, וואלט זיך גיוועז דערויף נאר צו חידושן!

וואו איז טאקע דעריבער די שטים פון אונדזערע פירערנס וועגן די דאזיקע אקטועלסטע פראגן? וואו אונדזער טאג־טעגלעכער ארחיטן, וואו זענען אונדזערע פעדאגאגישע דאגות?

אויף זעכציק שרייבער אין נומער הונדערט זענען גיוועז נאר אן־ערך פופצן־צוואנציק פרויען נעמין. אינים גאנצן בנות־נימער זענען נאר גיוועז א פאר פרינציפיעלע ענינים וועגן „בנות". צו האבן מיר וועגן „בנות" נישט מער וואס צו זאגן? פארוואס טוט מין ביי אונדז דערוועגן נישט רעדן און שרייבן און ווען מע שרייבט שוין יא, קומט מין אפ דערביי לרוב מיט פראזן

כ'האב שטענדיק דעם איינדרוק, ווען כ-לייען א באריכט פון אונדזערע שולן און ארגאניגאציעס, אז ס'איז פאראן א דיסאנאנץ צווישן דעם אפיציעלן אפטימיזם אויף „עקספארט" פון די „גייסטרייכע רעפעראטן" און די שטילע ראטלאזיקייט און טויזנטער דאגות פון אונדזערע פירערנס.

גנוג שוין דאס פארשלינגען זיך מיט פראזן וועגן אויפבליאונג פון „בנות". ס'פארשטייט זיך, אז אין פארהעלטניש צו אונדזער עקזיסטענץ־צייט האבן מיר א סך גיטון. אבער נאך מער איז אונדז איבערגיבליבן צו טון. מיר דארפן דאזע גיזונטע קריטיק.

צי איז דען דאס שווייגן איבער אונדזערע ממשותדיקע און טאג־טעגלעכע ארגאניזאציע פראבלעמין נישט קיין דערשיינונג פונים „נישט וועלן ווערן עפיס", וועגן וועלכן ס'האט גישריבן ה' ר.?

אמת, אז אויפן „בנות" גיביט איז די לאגע א ביסל אנדערש. ס'פעלט אונדז נישט דער דראנג צו ווערן עפיס; דער דראנג איז דא, נאר ער איז צו גרויס ד ה. אייגנטלעך, אז זיין גרעניץ איז א צו־גרויסע. ס'איז דא א דראנג א טעארעטישער, א פראזעאלאגישער און דעריבער שוין א נישט דערגרייכבארער, ווייל ער איז אן־אוממעגלעכער. ער גייט נישט אין די ראמין פון קאנקרעטע, ציל־באוואוסטע אנשטרענגונגין אין טאג־טעגלעכע באדינגונגין. דאס גיפינט אפילו אן־אפשפיגלונג אין אונדזער זשורנאל אין דער פארים פון שיינע מליצות וועגן אייבעלנע ארגאניזאציעס און אינים מאנגל פון קאנקרעטע פרטים וועגן זיך אליין, און אויך וועגן דעם ווי אזוי צו רעאליזירן אויף אן־ענטשפר כנדן אופן אונדזערע אידעאלן. (ס'פארשטייט זיך. אז ס'קאן קיין רייד נישט זיין וועגן א וועלכע ס'איז שולד פון אונדזער רעדאקציע. דאס איז פשוט די אפשפיגלונג פון פאקטישן מצב אין אונדזער זשורנאל).*

די פירערן אדער די בנות־חברה, וואס קען נישט אליין דערגרייכן דעם פאר זיך אנגיצייכנטן אידעאל, טוט דערנאך אין גאנצן רעזיגנירן פון דער ארבעט מיט דער גרופע און מיט זיך.

צוליב דער נישט גלייכמעסיקייט פון פון „דראנג צו ווערן עפיס" אין דער טעארעטישער ראם און די פראקטישע רעאליזירונג דערפון, שאפט זיך אן־אומזיכערקייט אין די אייגיגע כוחות, אן־אומצופרידנקייט פון זיך, וואס ברענגין גאנץ אפט נישט ווייניק שאדן אונדזערע ספעציפישן גייסטיקן מצב.

די אומצופרידנקייט, וועגן וועלכער ה' ר. זאגט, אז זי איז שעפעריש ווערט ביי אונדז אומשעפעריש, און צוימט די אנטוויקלונג פון יחידים אין דער ארגאניזאציע.

דאס איז אויף אן-אמת א משונהדיקער פאראדאקס אין אונדזער ארגאניזאציע. אבער אזוי איז עס.

דער איינציקער וועג צו ענדערן דעם דאזיקן מצב—איז פון איין זייט דאס ליקווידירן די רווישיקע פראזן און פון דער צווייטער זייט דאס אנטפלעקן און ברענגין צום אויסדרוק די גאנצע שעפערישע ארבייט פון די אינערלעך־ארגאניזאציאנעלע גרופן. דאס פארשטן און אבסערווירן די קליינע וועגן צו גרויסע אידעאלן, דארף זיין די טעמע פון אונדזערע „בנות"־שמועסן.

ס'איז שוין די העכסטע צייט אז מיר, וואס שטייען ביי דעם ווארשטאט פון דער בנות־באוועגונג זאלן אנהויבן רעדן וועגן „בנות", מיר, וואס מיר קענין אונדזערע מעלות און חסרונות אונדזערע כוחות און שוואכקייטן, זאלן זאגן וואס מיר האבן און וואס אונדז פעלט.

ס'וועט זיך אזויערנאך פארשטארקן דאס „וועלן ווערן עפיס" נישט נאר טעארעטיש נאר אויך פראקטיש. ס'וועט אוודאי פארשווינדן דער מאנגל אין זעלבסט־זיכערקייט, ס-וועט פארשווינדן די אומצופרידנקייט און זיי וועלן ווערן פארטרעטן מיט דער איבערצייגונג, איבער דער ציל באוואוסטקייט פון אונדזערע מעשים.

לאמיר פארשטן און זיך אפשטעלן איבערן פראבלעם ווי אזוי צו פארשטארקן דעם אויטאריטעט פון דער היים און ארגאניזאציע, ווי אזוי צו שאפן א צוזאמינארבייט פון דער ארגאניזאציע מיט דער שול. מע דארף זיך אויך פארטראכטן איבער די מעטאדן איינצופירן דאס דאווינען אין די גרופן, איבערן פראגראם, און אויסוואל פון די גילייענטע און מינדלעכע דיסקוטירטע ענינים, וואס מיר האבן ג—ט צו דאנקין נישט ווייניק. לאמיר גיניסן פון פרעמדע דערפארונגין אין פעדאגאגישע שריפטן, און אויף דעם יסוד לאמיר שאפן אין דער אריגינעלע אריגינעלע בנות־פעדאגאגיע.

יעדע פון אונדז האט טויזנטער אבסערוואציעס און דערפארונגין בנוגע די פארשידינע ארביטן, מע דארף דאס אלץ קלאר דערקלערן, מע דארף איינפאך זאמלין דאס די פראקטישע מאטעריאלן. כ־וואלט גיוועזן דערפאר אז מ־זאל פארעפנטלעכן אין זשורנאל די פראטאקאלן פון די שיחות־חבירות און גילייענטע זאכן, סיי פון די צוהערערנס און סיי פון די פירערנס. אזא מין קאנפרענטירונג פון די באריכטן וואלט אפילו גיוועזן זייער גיוואונטשן. ס־וואלט גיוועזן טשעקאווע צו זאמלין באזונדער די שטימין פון די פירערנס און באזונדער די שטימין פון די גיפירטע.

דאס וואלט אוודאי נישט גורם גיוועזן קיין חסרון, נישט דעם און נישט יענים צד. דאס וואלט נאר עדות גיזאגט, אז זיי ווילן ארביטן און זיי טראכטן עפיס.

אויך דער מאנגל פון צייט שפילט דא נישט קיין ראלע. ס־גייט נאר אין דעם צו פראטאקאלירן דאס, וואס ווערט סיי ווי סיי אדורכגיטראכט.

דאס וואלט איבריקנס גיוועזן א שיינער באווייז, אז מע נעמט ווי גיהעריק אנטייל אינים אוועקשטעלן נייע, וויסנשאפטלעכע ענינים און פארט אויך אלטע יידישע וועגן אין דער פעדאגאגיע. נאר אויף אזא אופן שאפן זיך אויס די יסודות פון יעדער פעדאגאגיק, ווי אויך פון א דערציערישער ארגאניזאציע.

לאמיר זיך דורכשמועסן

פון שרה אייכנבוים

זייענדיק א לערערן, שטענדיק פארנומין און פארטועץ מיט דער שול־ארבייט גלוסט זיך פארט אמאל א דורכ־צושמועסן מיט אידעען־פריינט, וואס איז ליידער נישט אפט מעגלעך פאר לערערנס, וואס גיפינין זיך ווייט פון אונדזערע גייסטיקע צענטערס.

דאס איינציקע וואס דערפרישט אונדז און ברענגט נייעס—איז ... אונדזער גוטער פריינט דאס „בית־יעקב־זשורנאל". איך פארשטיי באמת נישט ווי מענטשן וואס פילן אפילו בלויז סימפאטיע צו אונדזער אידעאל, ווי זיי קענין זיך אן אים באגיין דא גיפינין מיר דאך ידיעות פון אלץ וואס וועבט זיך און ווערט גישאפן אין ב"י לעבן.

באקומינדיק דעם לעצטן נומער ב"י זשורנאל (גימיינט דעם נומ. 99) האב איך מיט גרויס פארגיניגן אנגיהויבן צו לייענין און פארטיפן זיך אין זיין רייכן תוכן, כ־האב פארגעסן ווי כ־גיפין מיך. אט בין איך ווידער צווישן אלע... ווען כ־בין צוגיקומין צום ארטיקל „שלוש סעודות אינים סעמינאר" האט איך זיך אין גאנצן מיט מיינע גידאנקין איבער־גיטראגן אין יענע צייטן, ווען כ־בין נאך גיוועזן א שילערן כ־האב מיך דער־מאנט אין אונדזער לעצטן שלוש־סעודות פארן פארלאזן דאס סעמינאר, ס־ווייזט אויס, אז מיר האבן אלע די זעלבע גידאנקין. . די זעלבע פארשטעלונגין...

כ־דערמאן מיך ווי אומהיימלעך ס־איז אונדז גיוועזן. אט דארפן מיר שוין פארלאזן דעם סעמינאר, צו וועלכן מיר האבן זיך אזוי שטארק צוגיבינדן, און צו ווערן א לערערן, ערגיץ אין א פארווארפן שטעטל, ווייט פון דער היים... ווערן א דערציערן, א פלעגערן פון יידישע קליינע פלאנצונגין, וואס דארפן אונטער אונדזער אויפזיכט און דערציאונג זיך צו בליען, אזוי ווי ס־ווערט פון אונדז פארלאנגט, נישט אנטוישנדיק דאס פארטרויען וואס ווערט אונדז גישענקט. צי וועלן מיר עס קענין דערפילן? צי זענין מיר שוין ראוי דערצו?

אט די פראגן האט נישט איינע פון אונדז גיהאט. אבער אונדזערע ליבע פירערנס

הודפס מתוך הארכיון היהודי

האבן גיוואוסט מיט וואָס אונדז צו מוטיקן.

זיי האבן צו אונדז אינים לעצטן מאמענט גירעט „דברים היוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב". יא, ליבע חברות, איר וואָס טרעט ערשט אַרויס אינים קאַמף פאַר אונדזער הייליקן אידעאַל, שרעקט אייך נישט אָפּ, די השגחה האט באַשטימט אייער שליחות אַלס יידישע מחנכות! אייער יעדער ספק איז אַ נאַרישקייט. מיטן פייערדיקסטן יוגנט־ברען דאַרפט איר זיך איבערגעבן צו אייער עבודה, און אויב איר מיינט ערנצט וועט אייער אַרבּיט ווערן גיקרוינט מיט הצלחה. שרעקט אייך נישט אָפּ פאַר קאַמף וואָרן „נצח ישראל לא ישקר".

זאלן־זשע מער לערערנס וואָס האבן פראַקטיק און דערפאַרונג, זיך אָפּגעבן אַ דין־וחשבון צי מיר טון אונדזער אַרבּיט דערפילן בשלימות?

ליידער איינס פון די וויכטיקסטע זאַכן וואָס קען גורם זיין צו אונדזער אַנטוויקלונג טון מיר פאַרנאַכלעסיקן. מיר אַרבּיטן צו ווייניק פאַר אונדזער בית-יעקב־ליטעראַטור!

יעדער ווייסט גאַנץ גוט וואָסערער כוח ס־איז דאָס גידרוקטע ווארט. אַז מיר ווילן האבן אַנ־השפעה אויף אונדזערע שילערנס, ווען מיר ווילן, אַז פון דעם קליינים ביימעלע זאל אויסוואַקסן אַ גרויסער מעכטיקער בוים „שאַפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות אין מזיזין אותו ממקומו", ווי אַזוי קענין מיר דאָס דערגרייכן, אויב מיר וועלן זיך נישט באַמיען מיט דער גאַנצער ענערגיע, אַריינצוקריגן אין דעם קינד אַנ־אינערלעכן דראַנג צו עפּיס אייגנס, יידישס.

ס־איז גינוג, אַז דאָס קינד וואָס גיהער שוין יא צו אונדז, און אויף וועלכן מיר לייגן גרויסע האפינונגן גיפונט זיך ס־רוב פון זיין צייט אין די נישט־יידישע שולן, און זאַפּט אין זיך אַריין פרעמדער ליטעראַטור. פאַרוואָס זאל מין דעם קינד נישט אויפמערקזאַם מאַכן, אַז ס־גיפינט זיך אויך אַנ־אייגינע יידישע ליטעראַטור, אַנ־אמת־יידישע?

כ־גידענק נאָך גאַנץ גוט ווי ביים לערערן־צוזאַמינפאָר אין ראַבקע מ-האט אַרויסגישטעלט די פאדערונג צו שאַפן אַנ־אייגינע ליטעראַטור... און היינט, ווען דאָס איז שוין טיילווייז פאַרווירקלעכט און אַפילו שוין איבערגישטיגן די דערוואַרטונגען, צי ווייסט מין דאָס ווי גיהעריק אָפּצושאַצן?

פאַרוואָס זאלן די אַרבּיט פון אונדזערע גיטרייע איבערגיגעבינע אידעאַליסטן נישט האבן מצד אונדז די ברייטסטע מיטהאַלף?

איך וויל דאָ באַזונדער דערמאַנין די ביכער „יידיש לשון", וואָס זענין באמת מוסטערהאַפטע פעדאַגאָגישע ביכער מיט אַ יידיש לשון און אַ יידישער נשמה. אַפילו פרעמדע טון דאָס אָנערקענין. ביי מיר איז גישען אַ פאַקט, דאָס די ביכער „יידיש לשון" זענין צופעליק אַריינגיפאַלן אין די האַנט פון איינים, וואָס פאַרשטייט זיך אויף אַזעלכע זאַכן און דער זעלבער איז גאַנץ פרעמד פון בית-יעקב־גידאַנק. באַטראַכטנדיק די ביכער, האט יענער באַוואונדערט די קונסט וואָס איז אַריינגילייגט אין זיי, און האט זיך גיהייסן ווייזן נאָך עפּיס פון אונדזער קינדער - ליטעראַטור, באַטראַכטנדיק ווידער דעם „קינדער גאָרטן" איז ער איבערראַשט גיוואָרן.

מיר זעען אַלזא, ווי פרעמדע אַפילו ווערן נתפעל פון אונדזערע שריפטן. כ-פאַרשטיי דעריבער נישט ווי מע קען זיך אָן זיי באַגיין אין אַ בית-יעקב שול, אַז מע וויל דאָס קינד זאל זיין מיטן יידישן גייסט אַדורכגידרינגען.

כ-זע ביי מיר פון דער פראַקטיק, אַז די קינדער טון זיך אַזוי צו בינדן צו זייער ליטעראַטור און פילן אַנ-אינערלעך באַדערפיניש דערצו, אַז זיי קאָנין זיך שוין אָן דעם גאָרנישט באַגיין, זיי פילן זיך אין אַנ-אייגינער סביבה ביי די שעורים פון לייענין, זיי לעבן פשוט מיט די שילדערונגין, וואָס זענין דאָרטן גישריבן.

אַ באַזונדערן יישר-כוח פאַרדינט דער „קינדער-גאָרטן" וואָס טוט, וואָס אַמאָל זיך מער צופּאַסן צום גייסט און באַגער פון קינד ווי למשל, די בילדער פון ארץ-ישראל לעבן. וויפל פרייד און וויסן גיט דאָס דעם קינד! אַזוי אויך די בריוו פון די חשובע פרוי שענירער.

ארכיון תקופות

כ-ווייס, כ-פיר אין דער שול אַ טעטיקייט פאַרן „קרן-הישוב", ס-פאַרשטייט זיך וויפל מ׳ ס-ווערט פאַרלייגט, אַז די קינדער זאלן האבן דאָס גיהעריקע פאַרשטענדיניש דערפאַר. כ-האב באַמערקט, אַז זינט זיי האבן איבערגילייענט די ארץ-ישראל שילדערונגין אינים „ק"ג" האט זיך ביי זיי פאַרשטאַרקט דער חשק, אויך עפּיס צו לייסטן פאַרן הייליקן לאַנד, וואָס איז פאַר זיי אַזוי אומבאַקאַנט און פרעמד.

איך וויל אויך פּראָטעסטירן, קעגן דעם, וואָס אַ סך לערערנס, האבן אויפגיהערט נוצן דעם ק"ג צוליב די שול-ביכער.

דאָס איז אַ גרויסע עוולה

יעדער פון אונדז דאַרף זען אין דער שול וואָס מער צו פאַרשפּרייטן דעם קינדער זשורנאַל, און אַזוי אַרום וועט שטייגן דער גייסטיקער ביווא פון די שילערנס און די רעדאַקציע וועט זיך נישט מוזן אַזוי ראַנגלין פאַרן קיום פון דער שריפט פאַר אונדזערע קינדער.

ס-איז שוין באמת די העכסטע צייט צו האָבן דאָס פאַרשטענדיניש פאַר דער זאַך. מיר מוזן זיך אָננעמען מיט מער ענערגיע צו פאַרשפּרייטן אונדזער בית-יעקב־ליטעראַטור, און דאַדורך געבן די מעגלעכקייט ווייטער צו שאַפן און צו אַנטוויקלין אונדזער ליטעראַטור און ממילא אונדזער באַוועגונג.

אַלזא ליבע חברות, פריינט און סימפּאַטיקער פון בית-יעקב, לאמיר באַשליסן פעסט זיך צו נעמין צו דער אַרבּיט, מיר טאָרן נישט זיך אָפּשטעלן צוליבן קריזיס, ווייל נאר ערגער איז, אַז ס-גנבית זיך אַריין צווישן אונדז אַ גייסטיקער קריזיס, וואָס קען חלילה צערשטערן אַלץ וואָס איז אונדז גילונגין נאָך שווערער מי צו שאַפן.

שרה פייגע ניעמצאוויטש (שפ"ן)

(לכבוד די צוואנציקסטע יאָרצייט פון דער שריפטשטעלערן)

וואָס זאָגט היינט דער נאָמין ש. פ. ניעמצאוויטש? וועמין איז באַקאַנט, אַז אונטער דעם פסעוודאנים שפ"ן האט אַ צייט לאַנג פאַרעפנטלעכט אירע זעלטינע שירים און מאמרים אַנ-אָרטאָדאָקסישע פרוי, אַ דיכטערן, אַ מערקווירדיק גיניאַלער מוח, וואָס האט בשעתו גיברענגט אַ וועלט אין התפעלות צוליב איר גייסט-רייכקייט און וואונדערלעכער פען?

אָבער מיט 20 יאָר צוריק, בעת ש. פ. ניעמצאוויטש איז אין עלטער פון 72 יאָר גישטאָרבן האט דער רעדאַקטאָר פון דער דעמלט אַזוי פּאָפּולערער אָרטאָדאָקסישער שריפט „המודיע" דער פּאָלטאַוועער רב הגאון ר׳ עקיבא ראַבינאָוויטש ז"ל, גיפינין פאַר נייטיק איר צו שענקין אַ לענגערע נאָטיץ, אַ באַווייז, ווי ווייט טיף איר טויט האט דערשיטערט די אָרטאָדאָקסישע וועלט, אַ האַרץ-רייסנדיקע נאָטיץ איז דאָס גיוועזן, און מיר ריכטן זיך טאַקע דאָ לויט יענער נאָטיץ.

מיר מיינין, אַז ס-איז נאָך היינט וויכטיק זיך צו באַקענין מיט דער אומגיהויערער באַגאַבטער פּערזענלעכקייט פון דער אין איר צייט, אַזוי באַרימטער דיכטערן, און זעלטינער טיפּ פון אַ גיניאַלער יידישער פרוי.

שרה פייגע ניעמצאוויטש, האט גישטאַמט פון אַ רבנישער משפחה און אירע גאַנצע יאָרן גילעבט אין ביאַליסטאָק, וואו זי האט גיפירט גרויסע גישעפטן, (איר פאַרמעגן האט מין גישאַצט אין די הונדערטער טויזנטער רובל) אָבער אירע ריזיקע מסחרים האבן זי נישט גישטערט זיך אָפּצוגעבן מיט בילדונג. זי האט גיקענט אַ חוץ לשון־קודש (אין וועלכן זי האט אירע לידער און פּראָזע אַרבּיטן פאַרעפנטלעכט) אויך גוט דייטש און פראַנצויזיש. דעם תנ"ך האט זי גיקענט בעל־פה, ממש מיטן לשון. באַשאַנקין מיט דיכטערישן טאַלאַנט, האט זי פיל לידער גישריבן, און אויך מערערע דערציילונגין און עסייען, וועלכע זי האט פאַרעפנטלעכט אין די דעמלטיקע העבּרעאישע פּעריאָדישע אויסגאַבן. אָבער זייענדיק טיף רעליגיעז און צוזעענדיק די חורבות וואָס די השכלה־ליטעראַטור האט אָנגימאַכט אינים יידישן לעבן, האט זי איבערגיריסן מיט די משכילים, און אַ שטיק צייט גישוויגן, ביז ס־זענין אויפגיקומען די ערשטע אויסגאַבן פון דער אָרט. ליטעראַטור, ווי דער „הפלס" און אַנד. וואו זי האט פון צייט צו צייט גידרוקט אַ שיר אונטערן פסעוודאנים „שפ"ן הסופר" (נישט פאַרבייטן אויף דעם זעלבן פסעוודאנים פון באַקאַנטן שרייבער און באַרימטן ווילנער בעל מגיה פייגנזאָן).

הארכיון היהודי

פון דעמלט אָן איז זי גיוואָרן ריקזיכטלאַז אין איר קאַמף קעגן דער השכלה. באַקאַנט איז אַ פאַקט, אַז ווען איינער אַ יונגער העבּרעאישער דיכטער, האט איר גיהאַט גיווידמעט אַ באַנד פון זיינע שירים, האט זי זיי אים צוריק גישיקט מיט דער צושריפט: „דיינע ביכורים (ערשטע פרוכט) זענין פאַר מיר פיגול (אומווירדיק), שענק זיי אַזעלכע פאַרשוינין ווי דו ביסט אַליין"...

ס־ווערט אויך דערציילט, אַז ווען דער באַקאַנטער „גדול" פון דער השכלה־ליטעראַטור, דער באַרימטער פרץ סמאָלענסקי, איז גיוועזן אין ביאַליסטאָק, און באַקענינדיק זיך מיט ש. פ. ניעמצאוויטש האט ער איר דערלאַנגט די האַנט, אויף וואָס זי האט אים איבערגיבעטן מיט אַ וויץ, אַז זי איז נישט קיין „נותן יד לפושעים"...

שרה פייגע ניעמצאוויטש, איז אַ צייט לאַנג גישטאַנין אין פאַרבינדונג מיט די גרעסטע גאונים און גילערנטע פון איר צייט, מיט וועלכע זי האט זיך פיל אויסגישריבן וועגן פאַרשידינע לומדישע און וויסנשאַפטלעכע פראַגן. איבערהויפּט האט זיך גישטאַרקט איר פּאָפּולאַריטעט נאָך דעם ווי ד"ר קייזערלינג, האט אין זיין בוך איבער גיניאַלע יידישע פרויען,

הודפס מתוך הארכיון היהודי

אגודה־פירער איז לאנדאן ה' גודמאן וועגן "סערטיפיקאטן

מיטוואך כ"א אייר האט געווילט אין לאדזש, דער פאליטישער סעקרעטאר פון דער וועלט־אגודה, אונדזער פריינט ה' גודמאן פון לאנדאן.

ה' גודמאן האט אפגעשטאט א וויזיט אין אונדזער רעדאקציע און איז אויפגענומען געווארן דורך רעד. א. ג. פרידנזאן מיט א ווארימען ברוך־הבא. ה' גודמאן איז געווען טיף גערירט פון דער הארציקער באגריסונג.

ביי א פריינטלעכער טיי־אויפנאמע לכבודן חשובן גאסט, איז דורך ה' פרידנזאן איינגעפירט געווארן א שמועסט מכוח דעם סערטיפיקאטן ענין פאר דער ארטאדאקסישער יוגנט אין פוילן.

הארכיון היהודי

ה' גודמאן, וועלכער איז דער אפיציעלער אגודה־פארטרעטער ביי דער ענגלישער רעגירונג, האט דערציילט זייער אינטערעסאנטע פרטים פון די פארהאנדלונגען מיט די געהעריקע פאקטארן אין דער פראגע. אין דעם ענין—האט ה' גודמאן פארזיכערט—ווערן אנגעווענדט אלע באמיאונגען און ס'וועט גאנץ בקרוב זיין פאזיטיוו דערלעדיקט, און ס'איז נישטא קיין שום ספק, אז די אגודה וועט באקומען די געהעריקע צאל סערטיפיקאטן פאר אירע עולים און עולות קיין ארץ־ישראל.

ה' גודמאן האט אויך אונדז געבעטן איבערצוגעבן דעם אפעל צו אלע חברות פון בנות־אגודת־ישראל, צו זיין מוטיק און גידולדיק, און נישט צוליבן ספק פון דער סערטיפיקאטן פראגע חלילה צו דעזערטירן פון דער מחנה תורה־געטרייע יידן.

ה' פרידנזאן האט געדאנקט דעם חשובן גאסט פאר זיינע אויפקלערונגען און אין נאמען פון דער בנות־צענטראלע, אים אויפגעפאדערט ווייטער צו קעמפן פאר דער פארענטפערונג פונים סערטיפיקאטן־פראבלעם, און גלייכצייטיק אויך פארזיכערט, צו מוטיקן די בנות־פירערנס צו שטיין אויף דער וואך און פירן א כסדרדיקע אויפקלערונג־ארבעט, צו שטארקן דאס אגודה־באוואוסטזיין צווישן די חברות, אז זיי זאלן ווייטער מיט שטאלץ טראגן די פאן פון תורה און יידישקייט, וואס איז א סימבאל פון יידישן פאלק־אויסדויער און זיין אייביקייט.

צו אלע בנות־פירערנס

ווי באקאנט, האבן מיר מיט דריי יאר צוריק ארויסגעגעבן דאס ערשטע מאל, אן־אנווייזונג־ביכל „די ארגאניזירונג פון בנות־אגודת־ישראל". מיטן דאזיקן ביכל האבן ווי באקאנט זיך באנוצט אלע בנות־ארגאניזאציעס, ביי דער ערשטער גרינדונג־צייט און אנטוויקלונג פון זייערע ארגאניזאציעס. דאס ביכל האט זייער א סך נוצן געבראכט, ווי מיר האבן דאס געזען פון פארשידענע בריוו און ענטפערס אויף אונדזערע אנקעטעס.

פארשטייט זיך אבער, אז במשך דריי יאר זענען צוגעקומען א גאנץ סך נייע אויפטועץ, שאפונגען און ארבעט־געביטן אינעם בנות־לעבן, אזוי, אז ס'פאדערן זיך נייע אנווייזונגען און אינסטרוקציעס פאר אלע אפטיילונגען.

מיר האבן דעריבער באשלאסן, גאנץ בקרוב ארויסצוגעבן א פיל־פארגרעסערט אנווייז־בוך, צו באלערנען אונדזערע ארגאניזאציעס אין זייער ארט. דאס בוך זאל הייסן „וועג־ווייזער פאר די ארגאניזאציעס בנות־אגודת־ישראל און בתיה־פארבאנדן".

כדי, אבער דאס דאזיקע בוך זאל ארויסקומען בתכלית השלימות און ס'זאל טאקע זיין פראקטיש און נוצלעך פאר אונדזער באוועגונג, רופן מיר צו הילף אלע בנות־פירערנס.

יעדע איינע פירערן און עסקנות פון „בנות" איז מחויב אונדז אנצואווייזן, וואסערע ענינים ס'זאלן אלץ אין דעם בוך ארומגערעט ווערן. סיי אין גרעסערע, סיי אין קלענערע שטעט. וואס האבן שוין אונטער זיך א פראקטיק אין דער פירונג פון זייער ארגאניזאציע, און זיי האבן זיך געוויס אנגעשטויסן אויף פארשידענע שוועריקייטן ביי דער ארבעט.

ס'ליגט דעריבער א הייליקער חוב, אויף, די דאזיקע פאראינטערעסירטע אין דער גאנצקייט און פלאנמעסיקייט פון דער בנות־ארבעט, תיכף אונדז צוצושיקן זייערע מיינונגען און באמערקונגען; דאס מאטעריאל וועלן מיר אויסנוצן, כדי צו העלפן ארויפפירן אונדזער באוועגונג אויפן ריכטיקן וועג און צו קענען אויסבויען אונדזער ארגאניזאציע אויף געזונטע יסודות.

וועגן תרומת־חברה

אלע ווייסן, אז די איינציקע הכנסה פארן צ. ס. אויף א גאנץ יאר ארויס איז תרומת־חברה. ווען אפילו אלע ארגאניזאציעס זאלן צאלן לויט די צאל פון זייערע חברות, איז דאס אויך נאר א קליינער באשיידענער סכום. ווען אבער ס'געפיגן זיך ארגאניזאציעס, וואס פארשטייען נישט זייער עלעמענטארן חוב, שניידן זיי פשוט אונטער דעם בוים, אויף וועלכן זיי זיצן... די גאנצע באוועגונג ליידט דערפון, און ס'איז גורם אומטעטיק צו מאכן די צענטראלע ארבעט, וואס דערפון געניסן דאך דער עיקר די אפטיילונגען.

גאר גרעסער איז דער פארברעך פון די וואס דערלויבן זיך אויפצוהאלטן שוין איינקאסירט געלט... ס'איז חוץ אלץ גזילה ממש!

מיר פאדערן אויף די אלע, וואס ביי זיי געפינט זיך איינקאסירטע געלטער, תיכף אפצושיקן. מיר וועלן געצוווינגען זיין צו פארעפנטלעכן די אלע נעמען פון די וואס מיר ווייסן באשטימט, אז ביי זיי געפינט זיך אזעלכע געלטער.

באזונדער איז יעדע גרופע מחויב אפצושיקן די איבערגעבליבענע קוויטיס פון די ביכלעך. דאס נישט צוריקשיקן די ביכלעך, איז גורם א חשד, אז דער אייגקאסירטער סכום איז נישט אין גאנצן אפגעשיקט.

אויך דערמאנט ניעמצעוויטשן, אלס זעלטענים פענאמען זי איז באמת געווען פון די געציילטע פרויען אין איר דור מיט אזא וואונדערלעכער ערודוציע. אירע „טייטשן" און ווערטלעך האבן געהאט ווייט א שם

דער פאלטאווער רב ז"ל גיט איבער פון איר א ווארט, וואס ער האט געהערט, זייענדיק ביי דער פאמיליע ניעמצעוויטש אלס גאסט. אויפן פסוק „האמנתי כי אדבר אני עניתי מאוד", וועלכער איז דאך אין פלוג שווער, דער „עבר" וואס ווערט פארביטן אויף אן „עתיד". האט פרוי ניעמצעוויטש דערקלערט אזוי: א מענטש, ווען עס גייט אים שלעכט, איז ער זיך אין גאנצן מייאש ער זאל נאך זען אמאל גוטס. ער מיינט, אז עס וועט זיך שוין חלילה אזוי ענדיקן; דוד המלך ע"ה ווען ער איז אזוי געדודפט געווען פון זיינע פיינט, איז אויך א רגע אריינגעפאלן אין פארצווייפלונג, אבער נאך דעם ווי ג־ט האט אים געהאלפן פון זיינע פיינט, האט ער זיך אליין פארשעמט פאר זיינע פריערדיקע מחשבות און דאס האט ער געטענהט: „האמנתי — האב איך דען געגלויבט ווען ס'איז מיר שלעכט געווען „כי" אז עס וועט נאך קומען א טאג „אדבר": כי עניתי מאוד, אז איך זאל זאגן, אז פריער בין איך געפייניקט געווען און היינט שוין נישט? איך האב דאך גארנישט געגלייבט, אז איך זאל נאך דערלעבן אזא מאמענט; פארגיב מיר דאס מיין ג־ט, ווייל „אני אמרתי בחפזי" כ'האב דאך דאס געזאגט אומאיבערגעקלערט און „כל האדם כוזב"..

אזעלכע טייטשן און איינפאלן אין תנ"ך, מדרש, תלמוד זענען ורך איר געזאגט געווארן זייער אפט.

שרה פייגע ניעמצעוויטש איז געווען פון דעם טיפ גאונים, וועלכע דער גורל האט געשטראפט צו לעבן אין א נישט פאסיקער צייט. ווייל ס'איז גארנישט אפצושאצן, וויפל לייסטונגס־פעאיקייטן און וויפל ארבעט אויף אלע גייסטיקע געביטן, ס'איז פארלוירן געגאנגען אין דער דאזיקער פרוי־גאון.

באשערט געווען איר צו לעבן אין א השכלה־דור, וועלכן זי האט געהאסט מיט איר גאנץ יידיש הארץ. זי האט געשריבן הונדערטער שירים און זיי נישט געוואלט דרוקן אין די פרייע אויסגאבן. צענטליקער נאוועלן האט זי מחבר געווען און געלאזט זיי ליגן, ווייל זי האט קיין פאסיקע טריבונע פאר זיי נישט געהאט (די העברעאישע ארטאד. אויסגאבן האבן נאך דאן געטראגן מער א פובליציסטישן כאראקטער און האבן ווייניק אפגעגעבן פלאץ פאר שיינער ליטעראטור).

וויפל כוחות, מוט און אויסדויער זענען אין אירע מסחרים פארוועגדט געווארן, ווייל זי האט קיין ארבעט־פעלד פאר זיך נישט געהאט!

היינט, ווען מיר זענען אזוי ארים אין כוחות און ארבעט־געביטן זענען פאראן אזוי פיל, ווען מיר האבן א ריזיקע בית־יעקב ליטעראטור, א נעץ פון ארטאד. שעכטער שולן, ארטאד. פרויען ארגאניזאציעס, וויפל נוצן וואלט שרה פייגע ניעמצעוויטש געבראכט אויף אלע געביטן, מיט איר קינסטלערישער פעדער, ארגאניזאציאנעלע פעאיקייטן, און געוואלטיקער ערודוציע!

ס'איז נאר צו באדויערן, וואס 21 יאר נאך איר טויט בלייבט ווידער איבער צו אפעלירן צו די יורשים פון דער פארשטארבענער ווי אין זיין צייט ס'האט געטון הגאון ראבינאוויטש אין „המודיע". אפעלירן איז אבער שוין דאס מאל ווייניק, ס'זענען שוין א שטראף ווערט די, ביי וועלכע ס'זענען געבליבן די פיל כתבים פון דער פע־אמענאלער ש. פ. ניעמצעוויטש און זיי ביז היינט נישט פארעפנטלעכט אדער איבערגעשיקט אין א מער פארעפנטלעכן ארט, וואו זיי זאלן געפינען זייער תיקון.

רופט אייך כאטש דאס מאל אפ!

ישראל עמיאט

הודפס מתוך הארכיון היהודי

בית-יעקב צענטראַלע

אין דער בית-יעקב צענטראַלע אין קראָקע האבן זיך שוין אָנגיהויבן די רעגיסטראַציעס פון נייע שולן צום נאָענטן ווינטער-זמן. אַלע שטעט וואָס ווילן עפינין נייע שולן דאַרפן זיך באַ-צייטנס רעגיסטרירן, כּדי אין חודש חשוון פון נאָענטן יאָר צו קענין ווערן ריכטיק פאַרזאָרגט מיט אַ לערן-קראַפט.

היינטיקן זומער וועט זיין טעטיק ביים סעמינאַר אַ קורס פאַר פּרעבּליסטקיס. צום דאזיקן קורס וועלן צוגילאזט ווערן פּעאיקע בנות-חברות, וואָס וועלן ווערן דעליגירט מצד די ארטיקע שול-פאַר-וואַלטונגין, און די זעלבע וועלן מוזן בעמין די קאסטן אויף זייער חשבון. די שול-פאַרוואַלטונגין, וואָס האבן דער-פאַר אינטערעס דאַרפן זיך דורכשמועסן מיט דער צענטראַלע.

דער נייעך קורס פאַר לערערנס אין סעמינאַר הייבט זיך אָן אין חודש חשון צ״ד. דער קורס דויערט פאַר פּעאיקע און גוט צוגיגרייטע תּלמידות צוויי יאָר. די וואָס ווילן אָנגינומין ווערן אין סע-מינאַר דאַרפן זיך ווענדן אין דער צענטראַלע.

די רבנים אין יעדן ארט זענין אויפגי-פאדערט גיווארן זיך צו פאר אינטערי-סירן מיט די ב״י שולן און מיטהעלפן מיט אַלע כּוחות פאַר זייער קיום.

די צענטראַלע ארדנט איין אַ ריי קרייז-קאנפערענצן פון ב״י שולן, לערערנס און עסקנים. די ערשטע קאנפערענץ קומט פאר אין בריסק י-יא סיון, מיט דער באַטייליקונג פון סעמינאַר דירעק-טאר י. ל. ארלעאַן.

באַזוך פון דירעקטאר פון דער ארץ-ישראל צענטראַלע ה׳ פ. לעווין אין אונ״זער רעדאַקציע

אין די ערשטע טעג פון חודש אייר, איז אונדזער רעדאַקציע באַזוכט גיווארן דורכן דירעקטאר פון דער ארץ ישראל צענטראַלע אין וואַרשע, ה׳ פ. לעווין. ביי דער גילעגנהייט זענין אַרומ-גירעט גיווארן אַ גאַנצע ריי פּלענער וועגן די אַרביט פון „בית יעקב״ און „בנות״ לטובתן קרן-הישוב. ה׳ לעווין האט פאַרזיכערט אינים נאָמין פון דער ארץ-ישראל צענטראַלע, אַז גינוי אַזוי גוט ווי ס-ווערט גיזארגט פאַר אַלע יוגנט-גרופּירונגין פון דער אַגודה אין דער צוגרייטונג פאַר ארץ-ישראל, אַזוי אויך וועט גיזארגט ווערן פאַר „בנות״. עס ליגט אבער אַ חוב אויף די „בנות״ ארגאַניזאַציעס צו זיין אַקטיווער אין די זאַמלונגין פאַרן קרן-הישוב ס-איז אויך אַרומגירעט גיווארן דער פּלאַן פון שאַפן אייניקע אַרביטס-קאָא-פּעראַטיווין, וואָס זאלן דינין פאַר צו-גרייטונג צו ארץ-ישראל.

שוין די טעג וועט דער צ. ס. פון „בנות״ צוזאַמין מיט דער א״י צענט-ראַלע אויספירלעך באַשטימין די אַרביטן פאַרן „קרן היישוב״ ווי אויך אַלע אַנדערע ענינים.

אָפּשידס-באַנקעט לכבוד דעם אָפּ-פאָר פון בנימין מינץ קיין ארץ-ישראל

מאָנטיק י״ט אייר האט אונדזער רע-דאַקציע איינגיארדנט אינים אייגינים לאקאַל, אַן אָפּשידס-באַנקעט לכּבודן אָפּפאָרן פון אונדזער פריינט און מיטאַרביטער ה׳ בנימין מינץ קיין ארץ-ישראל אינים שליחות פון דער א״י צענטראַלע ביי דער אַגודה.

ס-זענין גיקומין פארשטייער פון דער לאדזשער קהלה, אגודה, צעירים, פּועלים א. אַ. וו.

ביי אַ אַפּשידונגס באַנקעט מאָל האט דער עולם זייער גוט פאַרבּרענגט און ס זענין גיהאַלטן גיווארן צאתך-לשלום-רעדיס פון די ח״ח: פּרעזעס פון קהלה-ראַט ר׳ פישל ליבערמאַן, פּרנס ד״צ זילבער-שטיין, פּ. לאַרענבערג, יעקב בערלינער, י. ל. גיזונטהייט, לייב הארוויץ מ. קעניג, ל. בענדער, דיר. בערלינער, י. ל. גערשט און רעד. א״ג פרידנזאן.

אַלע רעדנער האבן אָנגיוויזן אויף די גרויסע פאַרדינסטן פון ה׳ מינץ פאַר דער ארטאדאקסישער פּרעסע און גאָר באַזונדער, וואָס ס-פאַרבונדן די ארטאד. יוגנט מיט מינצס שליחות קיין א״י.

ה׳ מינץ האט אָפּגיענטפערט מיט אַ קורצער האַרציקער דאַנק-רעדע און אָנ-גיוויזן אויף זיין אַחריותדיקן שליחות און מבטיח גיוועזן, אַז ער וועט אָנ-שטרענגין אַלע זיינע כּוחות צו מאַכן אַ וועג פאַר דער עלי׳ פון דער רעליג-יעזער יוגנט אינים הייליקן לאַנד.

צומארגנס דינסטיק אין אָוונט איז ה׳ מינץ באַגלייט גיווארן אויפן באַן-הויף פון נאָענטע חברים און פריינט.

פּראָפּאַגאַנדע טורנעע פון רעד. א״ג פרידנזאן

באַלד נאָך שבועות נעמט אונטער ה׳ פרידנזאן אַ פּראָפּאַגאַנדע טורנעע לטובת „בית יעקב״ און „בנות״ אין אַ גאַנצע ריי גרעסערע שטעט אין פאַר-שידינע פונקטן פון לאַנד. ה׳ פרידנזאן וועט אומיטום אַרויסטרעטן אויף עפנט-לעכע פאַרזאַמלונגין מיט פּראָפּאַגאַנדע-רעדיס, לטובת די אידעע פון רעליגיעזן חינוך-הבנות, ארגאַניזירונג פון „בנות״ און אויך וועגן ארץ-ישראל פּראָבלעם. אויך וועט ה׳ פרידנזאן אָפּהאַלטן אין יעדן ארט באַראַטונגין מיט שול-פאַר-וואַלטונגין, אַגודה-עסקנים, בנות פירערנס און זיי געבן עצות און אָנווייזונגין פאַר זייער אַרביט.

דער טורנעע וועט דויערן 4 וואכן צייט ביזן מיטן חודש תמוז.

די שטעט, וואָס ווילן אַז ביי זיי זאל זיין אַ באַזוך פון ה׳ פרידנזאן, דאַרפן תּיכּף זיך ווענדן אין אונדזער רעדאַקציע. אַ גאַנצע ריי שטעט גרייטן זיך אויך אין דער צייט איינצוארדינין פּגישות-חבירות פון בנות-אגודת-ישראל.

ווענדונג פון פרוי שענירער צו אַלע לערערנס

פרוי שענירער ווענדיט זיך דורך דער פאַרמיטלונג פון אונדזער רעדאַק-ציע, צו אַלע לערערנס, צו דערפילן זייער חוב און צאָלן פּינקטלעך דעם באַטרעף פון זעלבסט-הילף-פאנד פאַרן בית-יעקב לערערן פאַר-באַנד.

ארץ-ישראל רעפעראַט ביי די לאדזשער „בנות״

דינסטיק כ׳ אייר אין אָוונט, האט רעד. א״ג פרידנזאן גיהאַלטן אַן-ארץ-ישראל-רעפעראַט פאַר דעם לאדזשער בנות-עולם אין לאָקאַל פון לאדזשער „בית יעקב״.

דער פּרעלעגענט האט אַרומגירעט אין זיין רעפעראַט דאָס גאַנצע ארץ-ישראל פּראָבלעם און די סערטיפיקאַטן-פראַגע. באַזונדער האט דער רעדנער אָנגיוויזן דערויף, אַז ס-איז דער חוב פון „בנות״ פאַר אַליין צו פירן אַ פאַרשטאַרקטע אַרביט פון גייסטיקער הכשרה. ס-דאַרפט פאַרטיפט ווערן ביי דער יידי-שער טאכטער דאָס באַוואוסטזיין, וואָס ס-הייסט ארץ ישראל פאַרן יידישן פאלק און ס-דאַרף אומאויפהערלעך אויפגי-קלערט ווערן דער זין פון קדושת-הארץ. גאָר באַזונדער האט דער רעדנער גירופן צו פאַרשטאַרקן די אַרביט פאַרן „קרן הישוב״.

די עקספּעדיציע פון די גיזאַמלטע שריפטן פון שרה שענירער

די גיזאַמלטע שריפטן, וועלן ווערן עקספּעדירט די ערשטע וואך נאָך שבועות, פאַר די וואָס האבן איינגיצאָלט פריצראוים דעם באַטרעף.

אַלע וואָס האבן איינגיצאָלט צו 1 גילדן דאַרפן צוצאָלן 1.25. די וואָס האבן איינגיצאָלט 2 גילדן דאַרפן צו צאָלן בלויז 25 גר. פאַר פּאסט-פּארטא.

מיר באַמערקן דערביי אַז דאָס בוך האלט אַ פיל גרעסערן פּארמאַט אין צאָל זייטן, ווי מיר האבן גיפּלאַנט.

דאָס בוך האַלט 130 זייטן גרויסער בוך-פּארמאַט, גידרוקט אויף דיק פּאַפּיר. די בילדער זענין גידרוקט אויף ספּעצ-יעל פיין אילוסטראַציע-פּאַפּיר.

דאָס בילד פון פרוי שענירער איז גי-דרוקט אויף קרייד-פּאַפּיר.

ווען איר לייענט איבער די אָנאנס פון דער לעצטער זייט, זעט איר וואָסערע עשירות פון תּוכן דאָס בוך אַנטהאַלט. נאר במשך דעם גאַנצן חודש סיון, וועלן מיר רעכינין דאָס בוך צום פרייז פון 2.25 אַן-עקזעמפּלאַר.

קיין שום קרעדיט ביים פאַרקויפן דאָס בוך גיבן מיר נישט און ס-מוז גיצאָלט ווערן פריצראויס.

— געלט-שיקן: פּ. ק. א. 67.795 —

די וואָס האבן איינגיצאָלט דאַרפן נישט שרייבן קיין ספּעציעלע דערמאָנונג-בריוו, ווייל די עקספּעדיציע וועט זיין אַ פּינקטלעכע.

שול-ביכער

יידיש לשון

ערשטער טייל

צווייטער טייל

יידיש לעבן

ערשטער טייל

עבֿרי אנכי

באַשטעלונגין ווערן פּינקט-לעך און רעיעל אויסגיפירט דורכן פאַרלאַג „בית-יעקב״ אין לאדזש.

אַדרעס:
„Bajs Jakow“
Łódź,
Kilińskiego 44
P. K. O 67.795

הודפס מתוך הארכיון היהודי

פון דער פראוויבץ

נייע פארוואלטונג פון ווארשעווער „בנות"

לעצטנס איז אין אונדזער ארגאניזאציע פארגיקומען די גענעראל-פארזאמלונג אין רעזולטאט וואס איז גוהעלט געווארן א נייע פארוואלטונג פון: פאר-זיצענדערן—צירל גליקסאן, וויצע-פארזיצענדערן—איטקע גאלדקנאפ, סעקרעטארנס: — חנה קארנ-וואסער, שרה זאטארסקא, קאסירערן—רחל קלאשער, פארזיצענדערן פון ווירטשאפטס-קאמיסיע — רבקה בערנהאלץ, אלס פארזיץ, פון קרן-הישוב — חיי-ניימין, פון פילאנטראפן-קאמיסיע — רייזל קאן, פון פינאנץ-קאמיסיע — דינה קלאשער, קולטור-קאמיסיע—מרים בידערמאן, רויזע בערמאן, אסתר במורע, רבקה פוקס, שרה פאמאדא, שרה ראזנ-בלאט, שפרינצע ראזנבערג. די גייע פארוואלטונג מיט די קאמיסיעס זענען באלד צוגיטרעטן צו א פארשטארקטער ארבייט אויף אלע געביטן.

א בנותקע

וואלבראמער „בית-יעקב" שרייבט א ספר תורה

דעם גרויסן צוטרוי, וואס די היגע ב"י-שול האט זיך ערווארבן במשך איר קיום מצד דער היגער יידישער באפעלקערונג ווי אויך דער גרויסער רושם און דרך-ארץ, וואס האט ארויסגירופן מיטן גרינדן א פרעבל-שול ביי בית-יעקב, האט די לייטונג צום נייען זמן גידינגען שיינע פרעכטיקע לאקאלן אין צענטער שטאט, איינגיארדנט מיט די בייעסטע איינריכטונגען, אזוי, אז ווער עס באזוכט די שול קאן זיך נישט אפלויבן פון דעם וויכטיקן ווערק, וואס איז באמת לשם ולתפארת. די פרעבל-שול צוואוקסט זיך בלי ע"ה, אזוי דאס דער געגנערישער גן-ילדים גייט ממש צו גרונט. עס איז כדאי צו באמערקן, אז אויך די מאכט אין אונדזער שטאט צוזעענדיק דאס מוסטערהאפטע פירן פון אונדזערע שולן, האט באוויליגן דעם סטאראסטע צו באשטימען אין מאגיסטראט-בודזשעט אויפן לויפנדן יאר פאר די שולן א סומע פון 300 זל.—מער וויפל עס איז גיווען פאראויסצוזעען אין פרעלימינאר. בלויז די יידישע קהלה שטייט פונ-דערווייטנס און באשטימט לעכערלעכע סובסידיעס לטובת אונדזער מוסד, אין דער צייט, וואס דערפון גיניסן 40 פראצענט ארימע קינדער, וועלכע קענין קיין שכר-לימוד אין גאנצן נישט צאלן, און די קהלה אלס אזאלכע איז מחויב די קינדער אויסצו-האלטן. ה' קהלה-פארשטייער — מיר ווארטן אויף אייער ענטפער!

אויך די „בנות" פירט אן אינטענסיווע טעטיקייט אויף אלע געביטן פון געזעלשאפטלעכן, רעליגיעזן לעבן, און די צאל מיטגלידערנס פארגרעסערן זיך. ל"ג בעומר 9 א זייגער אין דער פרי איז פאר-גיקומען א ריזן-דעמאנסטראציע פון די תלמידות פון ב"י און „בנות" מיטן אנטייל פון דער בנות-ארגאניזאציע פון דערבייאיקן שטעטל זשארנאווצע. די דעמאנסטראציע האט געבילדעט א צוג פון קרוב 250 פערזאן (בלי ע"ה), וועלכע זענין גיגאנגען אין שטאטישן וואלד אריין. דארט זענין גיווען פאר-שידינע פארגנשטאלטונגען.

4 א זייגער נאכמיטיק ווידער איז פארגיקומען אין די פרישע ב"י-זאלן אן אימפאזאנטע ל"ג-בעומר-אקאדעמיע צוזאמען מיטן חנוכת-הבית. די ב"י-פארוואלטונג האט אויך באשלאסן אדורכצופירן די אקציע פון שרייבן א ספר תורה. א עמוד אין ס"ת איז באשטימט געווארן דער פרייז פון 12.50 זל. אויסצוצאלן במשך צוויי יאר. מיט רעפעראטן מעגינא דיומא ווי אויך וועגן דעם ענין פון שרייבן א ספר-תורה זענין ארויסגיטרעטן די ה"ה: דער היגער אגודה-עסקן פרעזעס פון ב"י-פארוואל-טונג ר' אברהם זילבערבערג, ר' דענעך בראם און אלטער פעלדמאן, ווי אויך די לערערין קעסטענבערג און מ. זילבערבערג בת הרב שליט"א. די רעפעראטן האבן גיפינין דעם גיהעריקן אפקלאנג, אזוי, אז עס איז באלד אויפן ארט גיזאמלט געווארן פון די אנוועזנדע פרויען איבער 100 דעקלאראציעס אויף צו שרייבן די ספר-תורה פון „בית יעקב".

יוד שין.

אזשאראוו: א דאנק דער טיכטיקער ארבייט פון אונדזער ח. און ליבע לערערין פרל. ר. לויפער האבן מיר דעם היינטיקן ל"ג-בעומר גיפייערט זייער אימפאזאנט. צו דער דאזיקער פייערונג זענין אויך גיקומען די לערערן מיט די שילערנס פון א דער-נעבן-שטאט און אלע צוזאמען מיט דער איינהייט-לעכער קליידונג האבן אדורכמארשירט די שטאט, וואס האט גימאכט א באזונדערן רושם. דערנאך זענין מיר אויך גיגאנגען אין וואלד אריין, דארט זענין מיר גיווען ביז פארנאכט. 8 אזייגער האבן מיר איינגיארדנט א באנקעט. ביי שיין-סערווירטע טישן האבן מיר זיך ארומגיזעצט און דער באנקעט איז גיעפנט געווארן מיטן „בנות"-הימן. נאכדעם ווי ס'באגריסן א בנות-פירערן און אייניקע בתי-סטקיס, זענין גילייענט געווארן פארשידינע דעקלאמאציעס, ביי וואס דער עולם האט גוט פארברענגט. שפעט אין דער נאכט זענין מיר זיך גיגאנגען אהיים אין א הייטערער שטימונג. דערביי דריקן מיר אויס דעם טיפסטן דאנק פארן אדורכפירן די ל"ג-בעומר-חגיגה אזוי אימפאזאנט, אונדזער ליבער לערערין פרל. לויפער און בכלל פאר אירע לייסטונגען לטובת ב"י און בנות.

א בנות-חברה.

וויערזשבניק: א דאנק דער איניציאטיוו פון דער ניי-אנגאזשירטער לערערין פרל. לעוואוויטש האט זיך ביי אונדז גישאפן א בנות-ארגאניזאציע. עס איז גיווען די גרינדונגס-פארזאמלונג אויף וועלכע ס'האט גירעט ה' ראטבארד (א מיטגליד פון ב"י-פארוואלטונג). אין רירנדע ווערטער ווענ-דיט ער זיך צו די פארזאמלטע טריי צו זיין דעם יידישן פאלק און זיין אמונה, און דערביי ערקלערט ער אויף א גילונגינים אופן דעם פסוק „בנים אתם לד' אלקיכם" און פארבינדט דאס מיט דער בנות-גרינדונג. נאכדעם ווי ס'רעפערירט וועגן דער באדייטונג פון א בנות-ארגאניזאציע לערערין פרל. לעוואוויטש איז מין צוגיטרעטן צו דער ווערבירונג פון חברות און דאס תרומת-חברה-אויסקויפן. עס איז אויך גיוועלט געווארן א קאמיטעט מיט קאמיסיעס פאר: ארץ-ישראל, פרעסע און פילאנטראפיע. די קאמיסיעס ארבעטן זייער ענערגיש. שוין דורך דער קורצער צייט איז שוין גילונגען דורכצופירן אן-אקציע פארן קרן-הישוב, פארן ב"י-זשורנאל און א גרעסערער געלט-זאמלונג פאר ארימע אויף פסח. ביי דער „בנות" קומין פאר דריי מאל וועכנטלעך שעורים און שבת א שלש-סעודות, ביי וואס מיר פארברענגען זייער גוט און איז בא-גאסן מיט פיל יידישן חן.

א בנותקע.

אפאטשנע: לעצטנס איז ביי אונדז גיווען די אלגימיינע פרויען-פארזאמלונג אונטערן פארזיץ פון פר. פלוטשענניק. די לעצטע גיט ס'ווארט דער פרעזעסן פר. ראזן, וועלכע רעט ארום איבער די ביז יעצטיקע טעטיקייט פון דער ארגאניזאציע און וועגן תרומת-חברה. נאך דעם ווי ס'רעט פרל. דזיאלאווסקא וועגן וויכטיקע פראבלעמין און סעקר. פרל. ראזנבלום רעט וועגן דער באדייטונג פון קרן-הישוב און זיינע אויפגאבן, ווערט די פאר-זאמלונג גישלאסן. צוו. אנד. איז אויך אנגינומין גיווארן א רעזאלוציע זיך מתחייב צו זיין צו צאלן חודש-געלט פארן קרן-הישוב-פאנד.

א בנות-קע.

א הארציקן מזל טוב

ווינטשן מיר די לערערנס און בנות-פירערנס צו זייער תנאים:

חנה טרויבע (בלאשקי) חנה שפירא (פיאטעטשנע) שרה ראיעווסקא (אפט) מרים ליפשיץ (וויארקע).

צענטר. בנות אגודת ישראל אין פוילן

צו די פארלאבונג פון מיינע חברות רחל לאח וואלפערשטיין (דראבין) מיט ה' א. נ. פערדא (דראבין) און שרה ראיעווסקא (ביאלאבזשעג) מיט הרב א. בלומענפעלד (ווארשע) ווינטש איך א הערצלעכן מזל-טוב. זאל אייער צוקונפט גיבויט ווערן אויף די בערג פון יהודה וירושלים.

דראבין-כענטשין ריקל שיטקא

צו דער פארלאבונג פון אונדזער גיוו. לערערן פרל. רייזל ראזא מיט ה' דאפנער (בענדין) ווי אויך אונדזער איבערגיגעבינע פריינדין חנה טרויבע מיט ה' אייבעשיץ (פאביאניץ) ווינטשן מיר א הארציקן מזל-טוב. בוט אייער עתיד מיט גליק און גייסט פון אונדזערע אידעאלן.

בלאשקי. שוועסטערן קאפעל און שוועסטערן וואלד

צו דער פארלאבונג פון אונדזער איבערגיגעבינע און גיטרייע פארוואלטנגס מיטגלידערן חנה טרויבע מיט ה' אייבעשיץ (פאביאניץ) ווינטשן מיר א הארציקן מזל-טוב. איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער צוקונפט אויף די בערג פון ציון און ירושלים.

בלאשקי. בנות אגודת ישראל לערערן ש. הירשבערג

פון טיפן הארצן ווינטשן מיר מזל-טוב אונדזער ליבער גיוועזינער לערערן פרל. מרים ליפשיץ (אויס זשיכלין) צו איר פארלאבונג מיט ה' מאנ-טשוק (ווארשע). יזרח מזלם כשמש בצהרים.

וויערושאוו פאמיליע ראזנטאל, פרוי שפירא, פרוי בערגער, גישוו. דזיאלאווסקא, גישוו. לעוועג-האף, גישוו. יאסקאוויטש, פרל. אייזנער און פרל. בערן.

מזל-טוב

אונדזער אונערמידלעכער ב"י-מיטארבייטערן און שטאלצע אידעען-טרעגערן פרל.ביילא אלבערט תחי' צו איר פארלאבונג און אונדזערע גיטרייע בנות-חברות אסתר יורקיעוויטש און בתי' גינצבערג צו זייער חתונה, ווינטשן מיר מזל-טוב. בויט אייער עתיד אין גייסט פון אונדזער הויכן אידעאל און אייער נייער לעבנס-וועג זאל זיין באצירט מיט בלומין.

קינצק לערערן פ. שטייער, בא"י 5-טער און 7-טער קורס ב"י

א הארציקן מזל-טוב צו די תנאים-ס פון אונדזערע לערערנס חנה שפירא, שרה ראיעווסקא און מרים ליפשיץ ווינטשט

קראקע שרה שענירער

לידידנו הנכבד מר יקותיאל צבי נ"י באציאן לנשואיו ברכת מזל-טוב חמת.

לודז א. ג. פרידנזון

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ה. סעק-רעטארן און אונערמידלעכע קעמפערן פאר אונדזער הייליקן אידעאל פרל. ליבא מעטאל צו דיין חתונה מיט ה' שעפנער. זאל אייער בונד זיין גיבענטשט פון השי"ת מיט פולער הארמאניע און איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער עתיד אויף די בערג פון יהודה און ירושלים.

קוטנע בא"י, לערערן א. מארעק

מזל-טוב

דיר אונדזער איבערגיגעבינע און חיים-גיליבטע פריינדין ל. מעטאל צו דיין התונה מיט ה' שעפנער. זאל אייער גליק אייביק דויערן און איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון ישראל סבא

קוטנע דיינע איבערגיגעבינע פריינדנס חייטשע קראוט-טיבער שרה ביילא פינקלער

דעם הארציקסטן מזל-טוב ווינטשן מיר צו דער פארלאבונג פון פרל. י. מילער (פיעטרקאוו) מיט ה' נפתלי שטערנפעלד (לאדש). זאלן גליק און צופרידנהייט אייערע לעבנס-באגלייטער זיין.

פיעטרקאוו ב"י לערערן פר. פערענס, שוועס-טערן ווייצמאן, שוועסטערן ראזשיצקא, סאנדאסקא און זשארסקא

פיל גליק, בליענדע צוקונפט, עשירות, צופרידנהייט עד מאה ועשרים שנה ווינטשן מיר צו דער חתונה פון אונדזער אונערמידלעכער טרעגערן פון דער בנות-פאן און שטאלצע פיאנערן פון אונדזער אי-דעאל פרל. רבקה הורוויץ מיט ה' שמואל ראזנבערג. זאל ג—ט אייך העלפן בויען יעקבס הויז, וואו ס'זאל רוען דער גייסט פון אגודת-ישראל

שידלאוויעץ פרעזעסן פרוי נייבערג בנות אגודת ישראל

די זעלבע חאונטשן שיקן אייך איבער

שידלאוויעץ שרה בלומענטאל און צירל אניעלעוויטש

מזל-טוב

דער ליבער און אקטיווער פארוואלטונג-מיטגלידערין

רבקה פוקס

צו איר תנאים מיט

ה' ישראל רובינשטיין

ווארשע פארוואלטונג בנות אגודת ישראל

צו די תנאים פון די גרינדערן און גיוו. פארזי-צענדערן פון אונדזער ארגאניזאציע און פיאנערן פון אונדזער באוועגונג

פרל. רייזל ראזא מיט ה' דאפנער (בענדין)

שיקן מיר אונדזערע הארציקסטע ברכות.

ווארשא בנות אגודת ישראל

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונ-דזערע חברות די שוועסטערן דיזענהויז צום פריצייטיקן טויט פון זייער גיליבטער מוטער ע"ה, אין דער ארבייט פאר אונדזער אידעאל זאל אייך ג—ט טרייסטן

סטאשעוו בתיה-גרופע און 4-טער קורס בית-יעקב, ה. גימלאקעוויטש

פארשאפט אייך דאס נייע, אינהאלטס-רייכע און פערלדיקע בוך !!!

פון ש. נאדלער

בעש"ט סימפאניע

פרייז 3.60 גילדן פארטא 30 גאאשן

פאר אויסלאנד: מיט פארטא האלבן דאלאר גיבונדן אין פראכט-באנד מיט פארטא 5.50 זל.

זיך ווענדן: פארלאג „אונדזער בוך", ווארשע דזשעלנא 20 וו. 24.

געלט-שיקן:

wł. H. D. Rojzkies,

P. K. O. 20.094

אויך צו באקומין אין אונדזער אדמיניסטראציע.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem — פרייז 60 גראשן

BAJS JAKOW | ŁÓDŹ, 26 Maja 1933 r. | Rok X zeszyt 105

Adres Redakcji: BAJS JAKOW Łódź, Kilińskiego 44. Telefon 109-77. P. K. O. 67,795.

שוין אַרויס פון דרוק דאָס לאַנג־דערוואַרטעטע בוך

גיזאַמלטע שריפטן

פון שרה שענירער

יעדע יידישע פרוי, יעדע יידישע טאכטער, דאַרף זיך שוין פאַרשאַפן דאָס דאזיקע וויכטיקע האַנט־בוך. אין קיין שום יידישע שטוב טאָר דאָס בוך נישט פעלן. זינט לאַנגע צייטן איז שוין נישט גיוועזן אַזאַ אריגינעל בוך פון אַ יידישע פרוי, ס־איז אַ בוך צו לערנין און צו לייענין!

*

דער רייכער תוכן פונים בוך:

א) בלעטער פון מיין לעבן

פרוי שענירער באַשרייבט אינטערעסאַנטע מאמענטן פון איר לעבן, פון די קינדער־יאָרן אָן ביזן היינטיקן טאָג. באַזונדער ווערן דער־מאָנט די וויכטיקסטע מאמענטן פונים אַנטשטיין פון דער בית־יעקב באַוועגונג. איינדריקן און באַשרייבונגין פון די וויכטיקסטע גישעע־נישן, צוזאַמינגפאָרן, באַזוכן במשך די לעצטע 15 יאָר.

ב) בית־יעקב און בנות אגודת ישראל

1. דער ציל פון די בית־יעקב שולן. 2. אונדזער לערערשאַפט ביי די לימודים. 3. דריי בריוו צו בנות אגודת ישראל. 4. דער ערש־טער יאָר־טאָג פון „בנות". 5. דער ערשטער ארטאד. פרויען־קאנגרעס אין ווין. 6. יידיש און יידישקייט 7. אונדזער גידרוקט ווארט. 8. 15 יאָר בית־יעקב באַוועגונג.

ג) צייט מאמרים

1. דער שבת און די יידישע פרוי. 2. דער חודש תשרי. 3. אונדזער באַנייאונגס יום־טוב חנוכה. 4. וואָס לערנט אונדז פורים. 5. דער יידישער פרויען יום־טוב פסח. 6. ספירה און ל"ג בעומר. 7. שבועות און רות. 8. שבעה עשר בתמוז. 9. חורבן ירושלים. 10. נחמו נחמו עמי. 11. חמשה עשר באָב – דער באַנייטער יום־טוב פון די רעליגיעזע יידישע טעכטער.

ד) יידיש פרויען לעבן

1. די הייליקע פליכטן פון דער יידישער פרוי. 2. אונדזער צניעות־קולטור. 3. די יידישע פרוי און דאָס כשרות. 4. יידיש פאַמיליע־לעבן. 5. מאדע אָפּגאט.

ה) צען בריוו צו יידישע קינדער

1. דער שטילער חודש חשון 2. מיין שלח־מנות צו אייך. 3. אַנטלויפט פון זאָגן ליגנט. 4. דערווייטערט אייך פון קנאה־שנאה 5. זייט יעדן דן לכף זכות. 6. זייט נישט שטאלץ ביי זיך. 7. היט אייך פון לשון־הרע. 8. כבד את אביך ואמך. 9. ואהבת לרעך כמוך. 10. אונדזער בית־יעקב שול. (די בריוו צו קינדער זענין גידרוקט ספּעציעל מיט גרויסע שריפט).

בילדער

1) צרשטע בנות־קאנפערענץ אין לאדזש. 2) ערשטע בית־יעקב שול אין קראָקע. 3) צווייטע בנות־קאנפערענץ. 4) צענטראַל־ראַט צוזאַמינפאָר אין ווארשע 5) בית־יעקב סעמינאַר אין קראָקע. 6) אַ גרופּע סעמינאַר־תלמידות פון יאָר פ"ו. 7) בנות־קאנפערענץ אין פּאַביניץ. 8) בנות־קאלאניע אין בענדין. 9) בנות־קאלאניע אין לאדזש. 10) בית־יעקב שול אין ירושלים 11) וועלט־קאנגרעס פון ארטאדאקסישע פרויען אין ווין. 12) פגישה פון „בנות" אין בעלכאַטאוו. 13) אַ גרופּע סעמינער־תלמידות פון יאָר תר"ץ. 14) פגישה פון „בנות" אין פולטוסק. 15) פארט־בילדונג־קורסן פון לערערנס אין ראַבקע. 16) גרונטשטיין־אַקט פון ב"י סעמינאַר. 17) בנות־[illegible] פייערלעכקייטן. 18) כשרע פרויען קאך־שול אין ווין. 19) פאַרשידינע בילדער פון שולן. 20) צייכנונגין און עמבלעמין.

אין יעדן בוך אייך אַ גרויס בילד פון דע־ מחברטע פרוי שרה שענירער !!!

אַ באַזונדערער חוב איז עס פון לערערנס און בנות־פירערנס, צו באַמיען זיך, אַז יעדע שילערן און חברה, זאל האָבן דאָס בוך און ס־זאל דערפון כסדר גילערנט און גיליינט ווערן ווייל דערמיט פאַרשטאַרקט מין דאָס תורה באַוואוסטזיין ביים יונגין דור.

פּראַכט אויסגאַבע 130 זייטן — פּרייז 3.50 גילדן — במשך דעם חודש נאר 2.25 מיט פּארטא!

אַדרעס פון פאַרלאַג: Bajs Jakow Łódź, Kilińskiego 44. P. K. O. 67.795.

אַבאנאמענס־פּרייז	אַנאָנסן־פּרייז	
15 נומערן – 7 גילדן. 10 נומערן – 5 גילדן 6 נומערן – 3 גילדן.	אַ גאַנצע זייט – 200 ג. אַ האַלבע זייט – 100 ג. אַ פערטל זייט – 50 ג. אַ אַכטל זייט – 25 ג.	דער אַבאנאַמ. מוז גיצאָלט ווערן פריצראויס געלט שיקן לויט פּ. ק. אָ. 67,795 אַ גראַטולאַציע ביז 20 ווערטער 3 גילדן געלט פאַר אַנאָנסן פריצראויס.

Red. i vyd. Luzer Gerszon Frydenzon Nakł. Centr. B. A. J. (Agudas Israel) w Polsce Druk. J. Djament Łódź, Kilińskiego 50

הודפס מתוך הארכיון היהודי